

ΕΚΠ

ΑΔ

2162

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΚΠ

ΑΒ

2162

βιν. 2162 AB

5. 2152
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

BIOI
ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

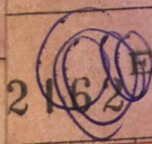
ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ἐγκριθέντες ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῷ τελευταίῳ διαγωνισμῷ
τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως
καὶ τοῦ νόμου ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895.

K
x 270

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ
1897

TEOPOTOT TETAPN

TEOPOTOT TETAPN

BIOI

ΠΙΦΑΝΟΝ ΑΝΔΡΩΝ

THE ALEXANDER

KAI THE NIKERAS EΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΣ ΚΥΝΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΒΙΟΙ

ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Α' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ἐγκριθέντες ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῷ τελευταίῳ διαγωνισμῷ
τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέθης ἐκπαιδευτέως
καὶ τοῦ νόμου ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

2162 Ε

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1897

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρεi τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὴν
σφραγίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως συνεπάγεται τὰς ὑπὸ τοῦ
ποινικοῦ νόμου ὀριζομένας ποινὰς κατὰ τὸ τοῦ τυποκλόπου καὶ
τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων παρανόμως γιγνομένας
μετατυπώσεις.

Λοζου

Αριθ. Πρωτ. 3175.
Διεκπ. 3682.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰουνίου 1897.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γ. Τσαγρόην.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον „ΒΤΓ” τῆς 12 Ἰουλίου 1895 περὶ δι-
δακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης καὶ δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Βα-
σιλικὸν διάταγμα τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰ-
κειᾶς Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν εἰς τὰ
Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν
γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα, «Βίοι
Ἐπιφανῶν Ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος, τὸ κατὰ
τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῇ ἐν τοῖς δημοσίοις, δημοσυντηρή-
τοις καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ
ποῦ σχολικοῦ ἔτους 1897—1898.

Ὁ Ὑπουργὸς
ΔΘ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

Μ. Παρίσης

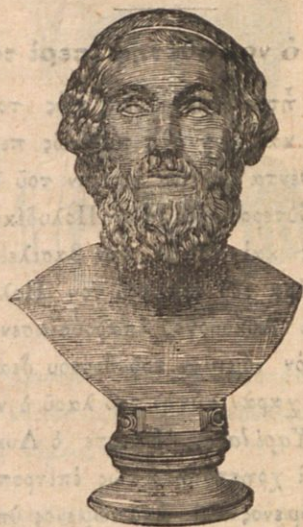
ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Κόδρος, (περὶ τὸ 1070 π. Χ.).

Ὁ Κόδρος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Μελάνθου, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον. Ἐμείνει δὲ τὸ ὄνομα του ἀθά-

Ο ΟΜΗΡΟΣ

νατον, διότι ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος του. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Δωριεῖς, λαὸς πολεμικὸς καὶ ἀνδρείος, ἀφ' οὗ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, ἠθέλησαν νά

ἐπεκτείνωσι τὰς κατακτήσεις των καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Ὅθεν διελθόντες τὸν Ἰσθμὸν ἐκυρίευσαν τὰ Μέγαρα καὶ ἐκείθεν προχωρήσαντες εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπολιορκήσαν τὰς Ἀθήνας. Ὁ φιλόπατρις Κόδρος, μαθὼν, ὅτι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμόν, ὅτι θὰ νικήσῃ ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ὁ βασιλεὺς ἤθελε φονευθῆ, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος του. Παρευθὺς λοιπὸν ἐνδυθεὶς ὡς χωρικός εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωρικὸν στρατόπεδον καὶ προσκαλέσας τινὰ τῶν στρατιωτῶν εἰς ἔριδα καὶ δεινῶς ἐξοργίσας ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ Δωριεῖς μαθόντες, ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, ἀμέσως ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀρκεσθέντες εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μεγαρικῆς. Ἡ ἡρωικὴ αὕτη θυσία τοῦ Κόδρου ὑπὲρ πατρίδος κατέστησε τὸ ὄνομά του ἀθάνατον.

2. Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης. (περὶ τὸ 850 π. Χ).

Ὁ Λυκοῦργος ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου καὶ ἐγεννήθη πιθανῶς περὶ τὸ 880 π. Χ. Τὸν Εὐνομον φονευθέντα εἰς τινα στάσιν τοῦ λαοῦ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του Πολυδέκτης. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ οὗτος καὶ ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Λυκοῦργος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χήρα τοῦ ἀδελφοῦ του Πολυδέκτου ἐγέννησε μετ' ὀλίγον υἱόν, ὁ Λυκοῦργος ἐπαρουσίασεν αὐτὸν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὡς τὸν νόμιμον τοῦ θρόνου διάδοχον. Ὁ λαὸς ἐχάρη καὶ διὰ τὴν χαρὰν αὐτὴν τοῦ λαοῦ ὁ νεογέννητος βασιλεὺς ἐπωνομάσθη *Χαρίλαος*. Ἐκτοτε ὁ Λυκοῦργος ἐβασίλευε μὲ δικαιοσύνην καὶ χρηστότητα ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλόπαιδος, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν Σπαρτιαντῶν. Ταχέως ὁμως ὁ Λυκοῦργος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἀποδημήσῃ μάλιστα ἐκ τῆς Σπάρτης, διότι ἐσυκοφαντήθη, ὅτι εἶχε δῆθεν κακοὺς σκοποὺς διὰ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλόπαιδος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μετέβη εἰς τὴν Κρήτην, ἔπειτα δ' ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐμελέτησε τοὺς νόμους.

τῶν διαφόρων πόλεων τῶν χωρῶν αὐτῶν. Εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἤκουσε ψαλλόμενα καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὅποια ἀντιγράψας ἐπιμελῶς ἔφερεν εἰς τὴν Σπάρτην, διότι κατενόησεν, ὅτι μεγάλως ἤθελον συντελέσῃ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἐπεκράτησεν ἀκόμη μεγαλύτερα ἀταξία εἰς τὴν Σπάρτην. Μετὰ πολυχρόνιον ἀπουσίαν ὁ Λυκοῦργος προσκληθεὶς ἐπανειλημμένως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τῶν σοφῶν του νόμων ἡδυνήθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τάξιν. Διὰ νὰ καταστήσῃ δὲ τοὺς νόμους του ἐτι μᾶλλον σεβαστοὺς μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἔλαβε χρησμόν, ὅτι

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

οἱ νόμοι του εἶνε ἄριστοι. Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἥτις, ἐπειδὴ ἐβασανίζετο ἀπὸ ἐμφυλίου ταραχᾶς, προθύμῳς ἐδέχθη τοὺς νόμους του.

Νομοθεσία τοῦ Λυκοῦργου.

Τέσσαρας πολιτικὰς ἐξουσίας καθίδρυσεν ὁ Λυκοῦργος ἐν Σπάρτῃ, τὴν βασιλείαν, τὴν γερουσίαν, τὴν ἀρχὴν τῶν ἐφόρων καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Καὶ ἡ μὲν βασιλεία ἐμεινεν, ὡς καὶ πρότερον, εἰς τοὺς δύο βασιλεῖς, τῶν ὁποίων ὁ μὲν κατήγετο ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ οἴκου τοῦ Προκλέους, ὁ δὲ ἕτερος

ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ οἴκου τοῦ Εὐρυσθέους. Ἡ δὲ γερουσία ἀπετελεῖτο ἐξ 28 γερόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἦσαν ἰσόβιοι. Προηδρεύετο δὲ ἡ γερουσία ὑπὸ τῶν δύο βασιλέων, ὧν ἑκάτερος εἶχε μίαν ψῆφον. Οἱ δὲ ἔφοροι ἦσαν πέντε καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οὗτοι κατ' ἀρχάς ἦσαν ἀπλοὶ ἐπίτροποι τῶν εἰς πολέμους ἀπόντων βασιλέων, ἢ προηδρευον εἰς τὴν διαδικασίαν τῶν ἰδιωτικῶν υποθέσεων, ἀλλὰ βραδύτερον ἀπέβησαν παντοδύναμοι. Δύο τούτων παρηκολούθουν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν στρατὸν καὶ ἠδύναντο καὶ ἐπὶ ἀπλῇ ὑποψίᾳ νὰ φυλακίσωσι καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὅστις παρηκολούθει τὸν στρατόν. Ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπετελεῖτο ἐξ ὅλων τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἶχον συμπληρώσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Συνήρχοντο δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως κατὰ πᾶσαν πανσέληνον εἰς ἐκκλησίαν ἢ συνέλευσιν, ἣτις ἐκαλεῖτο ἀπέλλα, ἵνα ἀποδεχθῶσιν ἢ ἀπορρίψωσι διὰ κρυγῆς καὶ οὐχὶ διὰ ψήφου τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας εἰσαγόμενα προβουλευματα.

Ὁ Λυκοῦργος διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς διένειμεν ἐξ ἴσου τὴν χώραν, καὶ τὰς μὲν γαίας τῆς Σπάρτης διεμοίρασεν εἰς ἐννέα χιλιάδας μεγαλητέρους κλήρους διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν Σπαρτιατῶν, τὴν δὲ ἄλλην Λακωνικὴν διεμοίρασεν εἰς τριάκοντα χιλιάδας μικροτέρους κλήρους διὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ περιοίκους, ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς οἱ κάτοικοι αὐτῆς διεκρίθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, εἰς τοὺς περιοίκους καὶ εἰς τοὺς Εἰλωτας. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιάται ἀπετέλουν τὴν ἀνωτάτην τάξιν καὶ κατέκουν τὴν ἐντὸς τῆς Λακωνικῆς χώραν. Οἱ δὲ περίοικοι ἦσαν οἱ ἐκουσίως ὑποταγέντες πρῶην κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, ἐκαλλιέργουν ἐλευθέρως τοὺς ἀγροὺς τῶν καὶ ἐπλήρονον φόρους εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Οἱ δὲ Εἰλωτες ἦσαν οἱ μετὰ ἐνοπλον ἀντίστασιν ὑποταγέντες, οἱ ὅποιοι ἔγειναν δούλοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν.

Ὁ Λυκούργος διὰ τὴν περιορίσιν καὶ τὴν πολυτέλειαν κατήργησε πάντα τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα καὶ ἐπέτρεψε τὴν χρῆσιν μόνον τῶν σιδηρῶν, τὰ ὅποια ὅμως ἦσαν βαρύτερα καὶ δυσμετακρίμιστα. Διὰ τὴν συνειθίσιν δὲ τοὺς πολίτας καὶ εἰς τὴν λιτότητα καὶ ὀλιγάρκειαν συνέστησε καὶ τὰ κοινὰ συσσίτια, εἰς τὰ ὅποια ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Σπαρτιάτας, πλὴν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν γυναικῶν, νὰ παρακάθηνται καὶ νὰ συντρώγωσιν ἀνὰ δεκαπέντε. Ἡ συνήθης δὲ καὶ κυριωτέρη τροφή αὐτῶν ἦτο ὁ κριθίνος ἄρτος, ἥτοι ἡ σπαρτιατικὴ μάζα, καὶ ὁ μέλας ζωμός. Ὁ μέλας οὗτος ζωμός κατεσκευάζετο ἐκ χοιρείου κρέατος, τὸ ὅποιον ἐβράζον ἐντὸς αἵματος μετὰ ὄξους καὶ ἅλατος. Ἀλλ' αἱ σπουδαιότεραι τῶν νομοθετικῶν διαταξεῶν τοῦ Λυκούργου ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων. Εὐθύς δ' ὡς ἐγεννᾶτο τὸ παιδίον, ὁ πατήρ τὸ ἐπαρουσίαζεν εἰς τοὺς ἐφόρους οἵτινες μετ' ἀκριβοῦς ἐξέτασιν, ἐὰν μὲν εὕρισκον αὐτό, ὅτι εἶχεν ἑλλειψίν τινα, διέτασσον νὰ ριφθῇ εἰς κρημνῶδές τι βάραθρον τοῦ Ταυγέτου, τὸ ὅποιον ἐκαλεῖτο Ἀποθέτας, ἐὰν δ' εὕρισκον, ὅτι δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ἑλλειψιν, τὸ παρέδιδον εἰς τοὺς γονεῖς νὰ τὸ ἀναθρέψωσι μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους. Ἐπειτα τὸ παρελάμβανον πάλιν οἱ ἐφοροὶ καὶ τὸ παρέδιδον εἰς τὸν δημόσιον παιδονόμον, ὅστις διήρει τοὺς παῖδας εἰς ἀγέλας ἢ λόχους, διὰ τὴν συνανατρέφωσιν καὶ νὰ συγγυμνάζωνται.

Εὐθύς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας οἱ παῖδες ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηράν πειθαρχίαν καὶ σκληραγωγίαν καὶ βαθμηδὸν συνειθίζον νὰ ὑπομένωσι μετὰ καρτερίας καὶ ἀγογγύστως τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, τὸ ψῦχος καὶ τὸν καύσωνα καὶ ἄλλας παντοίας στερήσεις. Συνειθίζον νὰ βαδίζωσιν ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι, νὰ φέρωσι τὸ αὐτὸ ἔνδυμα καὶ χειμῶνα καὶ θέρος καὶ νὰ κοιμῶνται ἐπὶ στρωμνῆς χόρτων ἢ καλάμων, τὰ ὅποια μόνον τῶν ἑκοπτον ἀπὸ τὰ φυόμενα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Μὲ τὴν ἡλικίαν ἠϋξάνον καὶ αἱ σκληραγωγίαι. Ἐγυμνάζοντο δὲ καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ὁρόμον, εἰς τὸ ἄλμα, εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ εἰς τὸν δίσκον. Ἐμάνθανον νὰ εἶνε σεμνοί, νὰ σεβῶνται τοὺς γεροντοτέρους καὶ ἐνώπιόν των νὰ μένωσι σιωπηλοὶ καὶ

μόνον ὁσάκις ἠρωτῶντο νὰ ἀπαντῶσιν ἀμέσως δι' ὀλίγων κα-
ταλλήλων λέξεων· τοῦτο ἐλέγετο *Λακωνισμός*. Ἐπιστήμας καὶ
τέχνας οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐμάνθανον, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν
ὥραιων τεχνῶν ἐδιδάσκοντο μόνον τὸν αὐλὸν καὶ τὴν κιθάραν,
τὸ ἄσμα καὶ τὸν χορὸν, ἐμβατήριά τινα πολεμικά, τὰ ποιή-
ματα τοῦ Ὅμηρου καὶ τινων ἄλλων ποιητῶν, τὰ ὅποια ἐχρη-
σίμευον εἰς τὸ νὰ ἀναπτύσσωσι τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν
πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην των. Τὰ ἄσματά των ἐξύμνουσαν τοὺς
ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας καὶ κατηγόρουσαν τοὺς δειλοὺς καὶ ἀνάν-
δρους. Ὁ κυριώτερος δὲ σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ἦτο νὰ
καταστήσῃ τοὺς νέους Σπαρτιάτας ῥωμαλείους καὶ γενναίους
ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος.

Ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ δὲ μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλι-
κίας πᾶς Σπαρτιάτης διετέλει ὡς στρατιώτης, εἴτε ἐξασκούμε-
νος διὰ τὰ πολεμικά, εἴτε πολεμῶν καὶ κινδυνεύων ὑπὲρ τῆς
πατρίδος. Τοιαύτην δ' ἀνατροφὴν λαμβάνων ὁ Σπαρτιάτης
συνηθάνετο, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν πατρίδα καὶ ὅτι μέγιστον
αὐτοῦ καθήκον εἶνε νὰ μάχεται καὶ νὰ ἀποθνήσκῃ ὑπὲρ αὐτῆς.
Ὁ πόλεμος διὰ τὸν Σπαρτικτὴν ἐθεωρεῖτο ἡ μεγαλειτέρα εὐ-
χαρίστησις, ὃ δὲ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος ἡ μέγιστη τιμὴ καὶ
δόξα, ὡς τοῦναντίον ἡ ἐκ τῆς μάχης ἔνεκα δειλίας φυγὴ ἡ με-
γίστη καταισχὺνῃ καὶ ἀτιμία. Ὁ *τρέσας*, ὃ ἦτο ὁ δειλιά-
σας ἐν τῇ μάχῃ καὶ ῥίψας τὴν ἄσπίδα του, ἵνα σωθῇ, ἐθεωρεῖτο
ὁ πλέον ἄτιμος ἄνθρωπος. Πάντες περιεφρόνουν αὐτόν, οὐδεὶς δ'
ἐχαιρέτα, οὐδὲ ἐδίδεν εἰς αὐτόν ὕδωρ ἢ πῦρ. Ἐπίσης αὐστηρῶς,
ὡς οἱ νέοι, ἀνετρέφοντο καὶ αἱ Σπαρτιάτιδες, ἐξασκούμεναι νὰ
ἀντέχωσιν εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς κακουχίας. Σκοπὸς δὲ τῆς
τοιαύτης ἀγωγῆς ἦτο νὰ καταστήσῃ καὶ αὐτὰς ὑγιεῖς καὶ εὐ-
ρώστους, γενναίας καὶ μεγαλόφρονας. Αἱ δ' ἀρχαῖαι Σπαρτιά-
τιδες ἀπέβησαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν ἑαυτῶν γενναιότητα καὶ με-
γαλοφροσύνην. Διὸ καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς των, ἀπερχομένους εἰς τὸν
πόλεμον, πῦχοντο νίκην ἢ θάνατον καὶ δίδουσαι εἰς αὐτοὺς τὴν
ἄσπίδα ἔλεγον ἢ *τὰν* ἢ *ἐπὶ τᾶς*, ὃ ἦτο δὴ ἡ ταύτην νὰ φέρῃς
νικητὴς ἢ νὰ σὲ φέρωσι νεκρὸν ἐπ' αὐτῆς.

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ὑπῆρξεν ἡ θεσμοθεσία τοῦ Λυκούργου. Μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῆς μετέβη εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἵνα ἐρωτήσῃ περὶ αὐτῆς. Τὸ δὲ μαντεῖον ἀπήντησεν, ὅτι καὶ ἡ νομοθεσία του εἶνε ἀρίστη καὶ ἡ Σπάρτη θὰ δοξασθῇ ἐφ' ὅσον θὰ διατηρῇ αὐτήν. Καὶ ἀληθῶς ἐπὶ πεντακόσια ἔτη, ἐφ' ὅσον ἡ Σπάρτη διετήρει τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, ὑπῆρξεν ἐνδοξος καὶ κραταιά.

Ὁ Λυκούργος ὀρκίσας τοὺς συμπολίτας του, ὅτι θὰ φυλάττωσι τοὺς νόμους του ἀμεταβλήτους μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του, ἀπῆλθε τῆς Σπάρτης καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον. Λέγεται δ' ὅτι ἀπέθανεν ἐν Κρήτῃ. Ἡ δὲ Σπάρτη εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρε ναὸν πρὸς τιμὴν του καὶ ὡς ἡμίθειον ἐτίμησεν.

Β. Ἀριστοδῆμος (περὶ τὸ 740 π. Χ.).

Οἱ Σπαρτιαῖται διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ταχέως ἔλαβον μεγάλην ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου. Ἀφ' οὗ δὲ κατέκτησαν διαφόρους χώρας, ἀπεφάσισαν νὰ κατακτήσωσι καὶ τὴν πρὸς δυσμὰς τῆς Λακωνικῆς κειμένην εὐπορον Μεσσηνίαν, ἣν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν δόμοφυλοι ἑαυτῶν, ἥτοι Δωριεῖς. Ὅθεν εἰσβαλόντες εἰς αὐτὴν ἐκυρίευσαν τὴν ὀρεινὴν αὐτῆς πόλιν Ἀμφειαν καὶ ἐκεῖθεν ἐξορμῶντες ἐλεηλάτουν τοὺς εὐφόρους ἀγροὺς τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσηνιοὶ ὄχι μόνον γενναίως ἀπέκρουον ἐπὶ πενταετίαν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ προέβησαν καὶ εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν παραλίων τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα ἑαυτῶν Εὐφάην. Ἀλλ' ἀφ' οὗ οὗτος ἐπεσεν εἰς τινα μάχην γενναίως μαχόμενος, οἱ Μεσσηνιοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ ὠχυρώθησαν μετὰ τοῦ νέου τῶν βασιλέως Ἀριστοδῆμου εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τῆς Ἰθώμης. Ἐντεῦθεν οἱ Μεσσηνιοὶ γενναίως ἀπέκρουον πάσας τὰς ἐφόδους τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μακροῦ πολέμου ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ τὸ θάρρος των. Ἐρωτήσαντες δὲ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔλαβον ἀπάντησιν, ὅτι ἡ Μεσσηνία θὰ σωθῇ, ἂν θυ-

σιάζωσι παρθένον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους». Ὁ κλῆρος ἔπεσεν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ἀλλ' οὗτος ἔφυγε διὰ νυκτὸς μετὰ τῆς θυγατρὸς του. Τότε ὁ φιλόπατρις Ἀριστόδημος πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος προσέφερεν εἰς θυσίαν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μακροῦ πολέμου οἱ σύμμαχοι τῶν Μεσσηνίων, Ἀρκάδες, Ἀργεῖοι καὶ Σικυώνιοι, ἐγκατέλιπον αὐτούς, ὁ δὲ γενναῖος Ἀριστόδημος ἀπώλεσας πᾶσαν ἐλπίδα περὶ σωτηρίας τῆς ἰδίης πατρίδος καὶ ὑπὸ φρικωδῶν ὀνείρων ταρασσόμενος ἕνεκα τοῦ θανάτου τῆς θυγατρὸς του καὶ βλέπων ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν ἡ θυσία αὐτῆς ἀπέσφαξε καὶ ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς.

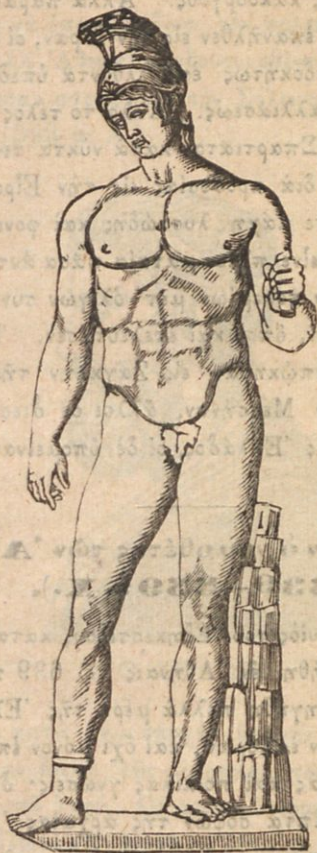
Ἡ Ἰθώμη μετ' ὀλίγον ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη, ἐκ δὲ τῶν Μεσσηνίων οἱ μὲν κατέφυγον πρὸς τοὺς ἀρχαίους συμμάχους, οἱ δὲ ἀπόκησαν εἰς τὸ Ῥήγιον τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ ὑπομειναντες καθυπεβλήθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν Εἰλώτων.

Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (743-724 π.Χ.).

4. Ἀριστομένης (περὶ τὸ 700 π. Χ.).

Ἐπὶ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη οἱ Μεσσήνιοι ἐστέναζον ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε ἐνεφανίσθη μεταξὺ αὐτῶν νέος ἥρως, ὁ ἐξ Ἀνδανείας Ἀριστομένης, ὅστις ἀνέφλεξε τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐνθουσιασμὸν τῶν Μεσσηνίων καὶ ἐξήγειρεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν. Οὕτω δ' ἤρχισεν ὁ δεύτερος κληθεὶς μεσσηνιακὸς πόλεμος, ὅστις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 685—668. Οἱ Μεσσήνιοι ἀνεδείχθησαν τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπέρτεροι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ προέβησαν νικηταὶ μέχρι τῆς Σπάρτης δηρὸντες τὰς χώρας αὐτῆς. Θείων δ' ὁ Ἀριστομένης νὰ καταπλήξῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς Σπαρτιάτας εἰσῆλθε διὰ νυκτὸς εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν καὶ ἐκρέμασε μίαν ἀσπίδα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «ὁ Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Σπαρτιατῶν». Οἱ Σπαρτιάται κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ ἀμέσως ἔπεμψαν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν νὰ ἐρωτήσωσι τί πρέπει νὰ πράξωσιν εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν. Τὸ μαντεῖον

συνεβούλευσέν αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι στρατηγὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντὶ στρατηγοῦ ἀπέστειλαν τὸν χωλόν, ἀλλ' ἀνδρεῖον καὶ ἐνθουσιώδη ποιητὴν Τυρταῖον. Ὁ Τυρταῖος ἐλθὼν

Ο ΑΧΙΛΛΕΥΣ

εἰς τὴν Σπάρτην διὰ τῶν πολεμικῶν του πειρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξύμνει τοὺς γενναίους πολεμιστάς καὶ ἤλεγχε τοὺς ἀνάνδρους, ἀνέφλεξε τὸ φρόνημα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀνέδειξεν αὐτοὺς νικητάς. Οἱ Μεσσήνιοι προδοθέντες καὶ ὑπὸ τοῦ συμμάχου των βασιλέως τῶν Ἀρκάδων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ τῆς πεδιάδος καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸ ὄχυρόν φρού-

ριον τῆς Εἴρας, ὁπόθεν ἐπὶ ἑνδεκα ἔτη ἀνέπτυξαν ἡρώϊκην ἄμυναν. Εἰς συμπλοκὴν δέ τινα πληρωθεὶς ὁ Ἀριστομένης ἐζωγρήθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν Καϊάδαν, βάραθρον φοβερόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐρριπτον τοὺς κακούργους. Ἀλλὰ παραδόξως διασωθεὶς καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Εἴραν, οἱ δὲ Μεσσηνιοὶ ἰδόντες αὐτὸν ἀπροσδοκῆτως ἐπανελθόντα ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως. Ἀλλὰ τὸ τέλος τῆς Μεσσηνίας ἐπλησίαζε, διότι οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ νύκτα τινὰ ἀσέληνον καὶ θυελλώδη εἰσῆλθον διὰ προδοσίας εἰς τὴν Εἴραν. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐξηκολούθησε μάχη λυσσώδης καὶ φονικὴ, ὃ δὲ Ἀριστομένης ἰδὼν, ὅτι εἶνε πλέον ματαία πᾶσα ἀντίστασις, διεπέρασε διὰ μέσου τῶν πολεμίων μετ' ὀλίγων συντρόφων του καὶ κατέφυγεν εἰς Ῥόδον, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν. Ἐκ δὲ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν ἀπόκησαν εἰς Ζάγκλην τῆς Σικελίας, τὴν ὁποίαν ἐπωνόμασαν Μεσσήνην, ἄλλοι δὲ διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ὑπομείναντες ὑπεδουλώθησαν ἐκ νέου.

Δ, Σόλων ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν (639—589 π. Χ.).

Ὁ Σόλων ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐξηκεστίδου, καταγομένου ἐκ τοῦ Κόδρου, καὶ ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 639 π. Χ. Ἐν ᾧ ἀκόμη ἦτο νέος περιηγήθη πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας χάριν ἐμπορίου, καὶ ὅχι μόνον ἐπλούτησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε πολλὰς καὶ ποικίλας γνώσεις· διὸ καὶ συνηριθμεῖτο μεταξὺ τῶν ἐπὶ ταῖς σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τάχιστα δὲ διεκρίθη καὶ ὡς ποιητὴς καὶ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ ὡς τοιοῦτος κατὰ πρῶτον ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ τῆς νήσου Σαλαμῖνος, ἀλλ' ἀποκαμόντες ἐπαυσαν τὸν πόλεμον καὶ ἔθεσαν νόμον τιμωροῦντα μὲ θάνατον ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε προτείνειν νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ πόλεμος. Ὁ Σόλων μὴ δυνάμενος νὰ ὑπομένῃ τὴν ἀδοξίαν ταύτην τῆς πατρίδος του ὑπεκρίθη τὸν παράφρονά καί, ἄφ' οὗ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔμεινε κατὰ κλειστός

εἰς τὸν οἶκόν του, ἐξῆλθε τελευταῖον εἰς τὴν ἀγοράν, τὸ δὲ πλῆθος παρηκολούθει αὐτὸν ἐκ περιεργείας. Ἀναβὰς δ' ἐπὶ λίθου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου συνήθως ἐκήρυττον οἱ κήρυκες τῆς πόλεως, ἀπήγγειλεν ἔνθους ποίημά τι, διὰ τοῦ ὁποίου προέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν πόλεμον καὶ ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνθουσιασθέντες εὐθὺς κατήργησαν τὸν νόμον, διώρισαν στρατηγὸν τὸν Σόλωνα καὶ ἀνέκτησαν τὴν ποθητὴν νῆσον (598 π. Χ.).

Ο ΣΟΛΩΝ

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὕρισκοντο εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν ἕνεκα τῆς διχονοίας τῶν πολιτῶν καὶ τῆς μεγάλης πείνης τοῦ λαοῦ. Οἱ φρονιμώτεροι τῶν πολιτῶν παρεκάλεσαν τὸν Σόλωνα νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος καὶ νὰ συντάξῃ νέους νόμους, ὅπως διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα. Ὁθεν ἐν ἔτει 594 π. Χ. ἐκλεγείς ἄρχων ἀνέλαβε τὴν εἰδικὴν πληρεξουσιότητα νὰ συντάξῃ νέους νόμους συμφώνως καὶ πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτῶν. Πρωτίστη δ' αὐτοῦ φροντίς ὑπῆρξε νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὰ ὑπέρογκα χρέη του, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ δανειζόμενος ἐθετεν εἰς ὑποθήκην τὰ κτήματά του, καὶ ἂν δὲν εἶχε κτήματα, ἐθετεν ἐνέχυρον τὸν

ἑαυτόν του, καὶ ἂν δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὸν ἄπληστον τοκογλύφον, ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος καὶ αὐτὸς καὶ τὰ τέκνα του καὶ αἱ ἀδελφαὶ του. Ὅθεν ὁ Σόλων διὰ τῆς νομοθεσίας του κατήργησε τὴν ἄδικον καὶ βάρβαρον ταύτην συνθήειαν καὶ ἀνεκήρυξεν ἐλευθέρους πάντας, ὅσοι εἶχον γένειν δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Προσέτε ἡλάττωσε τὸν τόκον καὶ αὐτὸ τὸ ὀφειλόμενον κεφάλαιον αὐξήσας τὴν ἀξίαν τῆς μνᾶς ἐξ ἐβδόμηκοντα τριῶν δραχμῶν εἰς ἑκατόν. Αἱ ἀνακουφιστικαὶ αὗται διατάξεις ἐπὶ νόμομασθησαν *σεισάχθεια*, ἐπειδὴ συνετέλεσαν νὰ ἀποσείσωσι τὸ ἄχος, ἦτοι τὰ οἰκονομικὰ βάρη, τὰ ὅποια ἐπίεζον τὸν λαόν.

Μετὰ τὰς διατάξεις αὐτάς ὁ Σόλων ἐπεχείρησε τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ πολιτεύματος, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετράπετο εἰς ἕκαστον πολίτην νὰ μετέχῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀναλόγως τῆς περιουσίας του. Οὕτω δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐγγείου περιουσίας διετήρησε τὴν εἰς τέσσαρας τάξεις προὔπαρχουσαν διαίρασιν τῶν πολιτῶν, ἦτοι εἰς *πεντακοσιομεδίμνους*, εἰς *τριακοσιομεδίμνους* ἢ *ἱππεῖς*, εἰς *ζευγίτας* καὶ εἰς *Θῆτας*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τάξις περιελάμβανε τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα πεντακοσίων τοῦλάχιστον μεδίμνων ἢ μέτρων ξηρῶν ἢ ὑγρῶν προϊόντων (*). Ἡ δευτέρα τάξις περιελάμβανε τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν 500 καὶ ἀνώτερον τῶν 300 μεδίμνων καὶ ἔτρεφον ἵππον διὰ τὸν πόλεμον· διὸ καὶ ἐκαλοῦντο *ἱππεῖς*. Ἡ δὲ τρίτη τάξις περιελάμβανε τοὺς ἔχοντας ἐτήσιον εἰσόδημα κατώτερον τῶν 300 καὶ ἄνω τῶν 150 μεδίμνων καὶ ἔτρεφον ζευγὸς βοῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν· διὸ καὶ ἐκαλοῦντο *ζευγίται*. Ἡ δὲ τετάρτη τάξις περιελάμβανε τοὺς ἔχοντας κατώτερον τῶν 150 μεδίμνων ἢ μηδὲν εἰσόδημα. Τὰς καλλιτέρας δημοσίας θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα ἐλάμβανον οἱ πολῖται τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ οἱ ἄρεοπαγῖται ἐξελέγοντο μόνον ἐκ τῆς πρώτης τάξεως. Οἱ δὲ τῆς κατωτέρας τάξεως ἀπεκλείοντο μὲν τῶν δημοσίων θέσεων, ἀλλ'

(*) (Σημ. Ὁ μεδίμνος, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ξηρὰ προϊόντα, ἰσοῦτο πρὸς 41 ὀκάδας καὶ 16 δράμια, ὁ δὲ μετρητὴς, δι' οὗ ἐμετρῶντο τὰ ὑγρά, ἰσοῦτο πρὸς 30 ὀκάδας καὶ 309 δράμια).

ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρους.

Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὥς καὶ οἱ Σπαρτιάται, ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τέλους τοῦ δεκάτου ἐβδόμου ὑπεχρεοῦντο νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰς παλαιστρας καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Τὴν δὲ μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων. Σκοπὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς ἦτο νὰ κατὰσταθῇ τὸ μὲν σῶμα ὑγιές, ῥωμαλέον καὶ εὐρωστον, ἡ δὲ ψυχὴ σώφρων καὶ ἐγκρατής. Κατὰ δὲ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος κατετάσσοντο οἱ νέοι μεταξύ τῶν ἐφήβων καὶ ἐζησκοῦντο εἰς τὰ ὄπλα. Ἀπὸ δὲ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους ἐγένοντο τέλειοι πολῖται καὶ ὅσakis πλείστατο ἀνάγκη ὑπηρετοῦν ὡς στρατιῶται ὑπὲρ τῆς πατρίδος μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους.

Καὶ ἐν Ἀθήναις, ὥς καὶ ἐν Σπάρτῃ, τὸ μάχεσθαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἀποθνήσκειν ἐθεωρεῖτο ὁ εὐκλεέστατος τῶν θανάτων. Οἱ ἐν πολέμῳ ἀποθνήσκοντες ἐθάπτοντο μὲ μεγάλας τιμὰς, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν ἀνέτρεφε καὶ ἐξεπαίδευεν ἡ πατρίς. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἀνέδειξαν μόνον μεγάλους στρατηγοὺς, ὥς ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἐξόχους ποιητὰς καὶ δεινοὺς ῥήτορας καὶ μεγάλους φιλοσόφους καὶ ἀρίστους καλλιτέχνας. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σόλων συνεπλήρωσε τὴν νομοθεσίαν του, κατέγραψε τοὺς νόμους του καὶ ὥρισε νὰ ἰσχύωσιν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη. Διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ δὲ νὰ μεταβάλλῃ αὐτοὺς ἀπεδήμησεν ἐκ τῶν Ἀθηναίων καὶ μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κύπρον καὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Τότε, λέγεται, ὅτι μεταβὰς εἰς Σάρδεῖς, πρωτεύουσιν τῆς Λυδίας, ἐπεσκέφθη καὶ τὸν Κροῖσον, τὸν βασιλέα αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἦτο περιβόητος διὰ τὰ πλούτη του. Ὁ Κροῖσος ἐπιδείξας εἰς τὸν Σόλωνα πάντας τοὺς θησαυροὺς του ἠρώτησεν αὐτόν: «Ἐγνώρισας ἄλλον ἄνθρωπον εὐδαιμονέστερον ἐμοῦ;» — «Ἐγνώρισα», ἀπεκρίθη ὁ Σόλων, «Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις ἀπέκτησε καὶ τέκνα καλὰ καὶ ἐγγόνους καλοὺς, καὶ ἀφοῦ εἶδεν αὐτοὺς εὐτυχεῖς, ἀπέθανεν ἐνδόξως πολεμῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος». — «Μετὰ τὸν Τέλλον ἐγνώρισας ἄλλον τινά;» ἠρώτησεν ὁ Κροῖσος. — «Τὸν Κλίοβιν καὶ τὸν Βίτωνα», ἀπεκρίθη ὁ

Σόλων, «δύο νέους Ἀργείους ἀδελφούς λίαν ἡγαπημένους καὶ φιλομήτορας. Οὗτοι ἀνεδείχθησαν καὶ νικηταὶ εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας καὶ ἡμέραν τινά, ἐπειδὴ ἡ μήτηρ των ἦτο ἰέρεια τῆς Ἥρας καὶ ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν ναόν, οἱ δὲ βόες τῆς ἀμάξης ἐβράδυνον νὰ ἔλθωσιν, οἱ δύο καλοὶ ἀδελφοὶ ἐζεύχθησαν καὶ ἔσυραν αὐτοὶ τὴν ἄμαξαν μέχρι τοῦ νχοῦ θαυμαζόμενοι ὑπὸ πάντων. Ἡ δὲ μήτηρ των νύχθη εἰς τοὺς υἱοὺς της ὅτι πρᾶγμα εἶνε κάλλιστον ἐκ τῶν θεῶν. Οἱ δύο νέοι ἐκοιμήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐξύπνησαν. Ἀπέθανον ἐν τῇ εὐτυχίᾳ, ὅτι ἐξετέλεσαν τὸ εὐσεβὲς αὐτῶν καθήκον». — Ὁ Κροῖσος ὀργισθεὶς ἀνεφώνησεν: «Καὶ τόσον μηδαμινὴ εἶνε ἡ ἰδική μου εὐδαιμονία, ὥστε οὐδὲ ἰδιωτῶν μὲ ἔκρινες ἄξιον;» — «Βασιλεῦ Κροῖσε», ἀπήντησεν ὁ Σόλων, «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Τοὺς λόγους τούτους ἐξετίμησε βραδύτερον ὁ Κροῖσος, ὅτε νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου κατεδικάσθη νὰ κατῇ ζωντανός. Ἀναβιβασθεὶς δὲ ἐπὶ τῆς πυρᾶς δέσμιος ἀνεφώνησε τρίς: «ὦ Σόλων, Σόλων, Σόλων». Ὁ Κύρος ἠρώτησε τίς εἶνε ὁ Σόλων, τὸν ὑποῖον ἐπικαλεῖται εἰς τὴν δυστυχίαν του; Ἀφοῦ δ' ἔμαθε τὰ καθέκαστα, διέταξε καὶ κατεβίβασαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πυρᾶς καὶ ἀφῆκεν ἐλεύθερον.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ὁ Σόλων εὗρε τὴν πόλιν εἰς μεγάλην ταραχὴν ἕνεκα τῆς συγκρούσεως τῶν τριῶν κομμάτων. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος Πεισίστρατος κατέλαβε διὰ δόλου τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγεινε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς μάτην ὁ γηραιὸς Σόλων κατῆλθεν ἐνοπλος εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ προέτρεπε τοὺς πολίτας νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλ' οὐδεὶς προσεῖχεν εἰς τοὺς λόγους του διὰ τὸν φόβον τοῦ τυράννου. Ὁ Σόλων κατόπιν ἐζήτησεν ἡσύχως μέχρι βαθυτάτου γήρατος καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα περίπου ἐτῶν (559 π. Χ.).

6. Πεισίστρατος (603—527).

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν πάλιν νὰ στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους καὶ διηρέθησαν εἰς τρία

κόμματα ἢ πολιτικὰς μερίδας. Μία πολιτικὴ μερίς ἦτο ἡ τῶν *παιδαίων*, ἣτις ἐπεθύμει νὰ ἐπανεέλθῃ τὸ πρὸ τοῦ Σόλωνος ἰσχύον πολίτευμα. Ἑτέρα πολιτικὴ μερίς ἦτο ἡ τῶν *παράλλων*, ἣτις ὑπεστήριζε τὸ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καθιερωθὲν πολίτευμα. Τρίτη δὲ πολιτικὴ μερίς ἦτο ἡ τῶν *διακρίων*, ἣτις ἤθελε τὴν δημοκρατίαν. Ἀρχηγὸς δ' αὐτῆς ἦτο ὁ Πεισίστρατος. Οὗτος ἦτο ἀνὴρ ἀνδρεῖος, πλούσιος καὶ εὐγλωττος, τάχιστα δὲ προσεῖλκυσε καὶ τοῦ λαοῦ τὴν εὐνοίαν. Ἡμέραν δὲ τινα τραυματίσας ἑλαφρῶς ἑαυτὸν κατῆλθεν αἰμόφυρτος εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκραυγάζεν, ὅτι οἱ ἀντίπαλοί του ἐπεχείρησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσι, διότι ὑπερασπίζεται τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ. Ὅθεν ἐζήτησε καὶ ἔλαβε πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία δῆθεν ἐκινδύνευε, πεντήκοντα ῥοπαλοφόρους σωματοφύλακας, τοὺς ὁποίους αὐξήσας εἰς ἑξακοσίους κατέλαβε δι' αὐτῶν τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγεινε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν (560 π. Χ.). Εἰς μάτην ὁ γηραιὸς Σόλων ἀντετάχθη εἰς τὸ περὶ ῥοπαλοφόρων ψήφισμα τῆς βουλῆς καὶ κατελθὼν ἐνοπλος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν τύραννον. Ὁ Πεισίστρατος δις ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων μερίδων, ἀλλ' ἀνακτῆσας διὰ δόλου καὶ βίας δις πάλιν αὐτὴν διετέλεσε τύραννος καθ' ὅλον τὸν βίον σθεσθεὶς τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος καὶ ἄρξας μετριοπαθῶς καὶ σωφρόνως. Ἐπροστάτευσε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐλαιῶν καὶ ἀνέπτυξε τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὑπέθαλψε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, συνέστησε δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἔκτισε δημοσίας κρήνας, ὥς τὴν Καλλιρρόην καὶ ἄλλας. Ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν, ἀνιδρύσας γυμνάσια καὶ ναοὺς πολυτελεῖς, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἤρχισε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν ὁποῖον ἀπετελείωσε μετὰ 660 ἔτη ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Ἀδριανός (*). Καὶ τέλος κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ συνελέγησαν τὰ κατὰ ῥαψφῶιδίας ἀδόμητα τεμάχια τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὅπως ἀναγινώσκωνται κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων.

(*) Τούτου τοῦ ναοῦ σώζονται μέχρι τῆς σήμερον 16 στῦλοι, ὧν ὁ εἷς κεῖται πεπτωκώς.

Ζ. Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων.

Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα (τῷ 527 π. Χ.) διεδίχθησαν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ, Ἰππίας καὶ Ἴππαρχος. Καὶ οὗτοι ἤρξαν τὸ κατ' ἀρχὰς μετριοπαθῶς καὶ σωφρόνως, ὥς καὶ ὁ πατὴρ των, καὶ εἰδείχθησαν ἐνθερμοὶ προστάται τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παρεξέτραπην εἰς πράξεις ἀδίκους καὶ τυραννικάς. Ὅθεν ὁ λαὸς ἐμίσησεν αὐτούς καὶ ἐπεθύμει τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος αὐτῶν. Δύο

ΑΡΜΟΔΙΟΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΩΝ

δὲ νέοι ζῶντο καὶ φιλελεύθεροι, Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων, ἔχοντες καὶ προσωπικάς ἀφορμὰς κατ' αὐτῶν, διότι δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Ἰππαρχος εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρμόδιου νὰ λάβῃ μέρος μετὰ τῶν ἄλλων παρθένων εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων, συνώμοσαν μετ' ἄλλων νὰ φονεύσωσι τοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Κρύψαντες δὲ τὰ ξίφη αὐτῶν ὑπὸ κλάδους μυρσίνης, τοὺς ὁποίους ἔφερον διὰ τὴν τελετὴν, ὤρμησαν κατὰ τοῦ Ἰπάρχου καὶ τὸν ἐφόνευσαν (514 π. Χ.). Καὶ ὁ μὲν Ἀρμόδιος ἐφονεύθη παρευθὺς διὰ πολ-

λῶν βασιάνων, κατόπιν δὲ καὶ ὁ Ἀριστογείτων καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἤρχισε νὰ φέρηται μὲ μεγαλειτέραν σκληρότητα. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν κατώρθωσαν νὰ ἐξώσωσιν τὸν τύραννον, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸν τότε βασιλέα τῆς Περσίας Δαρεῖον καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ ἤλπιζεν ὅτι ἤθελεν ἀνακτήσῃ τὴν ἀρχήν (610 π. X.). Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίας οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν τυραννοκτόνων, Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἀνῆγειραν τοὺς ἀνδριάντας αὐτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀνῆρτησαν τὰς εἰκόνας αὐτῶν ἐν τῷ πρυτανείῳ καὶ δι' ὧδων κατὰ τὰ συμπόσια καὶ τὰς ἐορτάς ἐξύμνουν αὐτοὺς ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πατρίδος.

8. Μιλτιάδης (546—489 π. X.).

Ὁ Μιλτιάδης κατήγετο ἐξ ἀρχαίας καὶ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν, ἐγεννήθη δὲ περὶ τὸ 546 π. X. Ὁ Μιλτιάδης ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του, ὅστις ἦτο ἡγεμὼν αὐτῆς, καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Ὀλόρου Ἡγησιπύλην. Πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν τότε ὑποτετηγμέναι ὡς φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Πέρσας. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν, πάντες οἱ ἡγεμόνες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἱ καλούμενοι τύραννοι, συνεμάχουν μετ' αὐτοῦ καὶ ἐτάχθησαν νὰ φυλάττωσι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ γέφυραν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Ἄλλ' οἱ Σκύθαι ἀπέφευγον πᾶσαν μάχην ὑποχωροῦντες εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας των καὶ καταστρέφοντες τὰ πάντα. Ὁ δὲ Δαρεῖος ἀποπλανηθεὶς εἰς χώρας ἐρήμους ὑπέστη μεγάλην φθορὰν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Μοῖρα δ' ἰππέων Σκυθῶν προδραμοῦσα ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ προέτεινεν εἰς αὐτοὺς νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν καὶ καταστρέψωσι ὡς ἔστι τὸν Δαρεῖον. Ὁ Μιλτιάδης παρεδόχθη τὴν πρότασιν καὶ προέτρεψεν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς τυράννους τῶν ἄλλων πόλεων

ἀλλ' ὁ Ἰστιαῖος, ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου, ἀντέτεινε καὶ ἡ ἡ γνώμη αὐτοῦ ὑπερίσχυεν. Ὁ Δαρεῖος διασωθεὶς οὕτως ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς ἀντήμειψε γενναίως τὸν Ἰστιαῖον καὶ ἐδῶρσεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἀποικίαν χώραν πλουσιωτάτην.

Μετ' ὀλίγον αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐπανεστάτησαν καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ μὲν Σπάρτη δὲν ἐδῶκεν οὐδεμίαν βοήθειαν, ἀλλ' αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ μικρὰ πόλις τῆς Εὐβοίας, Ἐρέτρια, ἔπεμψαν προθύμως βοήθειαν, ἐκεῖναι μὲν εἴκοσι πλοῖα, ἡ δὲ Ἐρέτρια πέντε, καὶ ἀνάλογον στρατόν. Ἡ ἐπανάστασις ὁμως κατεβλήθη καὶ ὁ Δαρεῖος διὰ τὴν ἐκδικηθῆναι τοὺς Ἀθηναίους καὶ

Ο ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Ἐρετρίαις ἀπέστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου. Ὁ Μαρδόνιος ὁμως ἐπέστρεψεν ἄπρακτος, διότι ὁ μὲν στόλος αὐτοῦ ἐναυάγησε παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω, ὁ δὲ στρατὸς κατεστράφη ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ Θρακικῆς τινος φυλῆς. Ἀλλ' ὁ Δαρεῖος τάχιστα παρασκευάσας νέον στόλον ἐξ ἑξακασίων πλοίων καὶ στρατὸν ἐξ ἑκατὸν χιλιάδων πεζῶν καὶ δε-

κακισχιλίων ἰππέων ἀπέστειλεν ὑπὸ τοὺς δύο αὐτοῦ στρατηγοὺς Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Προέτρεπε δὲ αὐτὸν εἰς τοῦτο καὶ ὁ ἐξόριστος Ἰππίας ἐλπίζων οὕτω νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐξουσίαν. Οἱ Πέρσαι καθυποτάξαντες τὴν Νάξον καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας, πλὴν τῆς ἱεῖρας Δήλου, καὶ καταστρέψαντες τὴν Ἑρέτριαν ἀπεβιδάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐκπρώτου Ἰππίου (490 π. Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι ἅμα ἔμαθον τὴν ἀπόβασιν τῶν Περσῶν ἔσπευσαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐξέπεμψαν μετὰ σπουδῆς εἰς τὸν Μαραθῶνα δεκακισχιλίους ὀπλίτας. Οἱ Σπαρτιαῖται ἄν καὶ ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ πέμψωσι τὴν αἰτηθεῖσαν βοήθειαν, ἀλλ' ἕνεκα θρησκευτικοῦ ἐθίμου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸ τῆς πανσέληνου, ἐβράδυναν νὰ πέμψωσιν αὐτὴν καὶ ἐφθασεν αὕτη τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν μάχην. Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν δέκα, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης. Εἰς τὸ συγκροτηθὲν πολέμικόν συμβούλιον οἱ μὲν πέντε τῶν στρατηγῶν ἤθελον ν' ἀναβληθῇ ἡ μάχη, μέχρις οὗ φθάσῃ καὶ ἡ ἐκ Σπάρτης βοήθεια, ὁ δὲ Μιλτιάδης μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἐπέμενε νὰ συγκροτηθῇ ἡ μάχη ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ Πολέμαρχος Καλλιμάχος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκφράσει τὴν γνώμην του. Ὁθεν ὁ Μιλτιάδης παραλαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν τῷ ὠμίλησε μὲ ἐνθερμον φιλοπατρίαν, ὅτι αὐτὸς ἐγγυᾶται ὑπὲρ τῆς νίκης, καὶ τὸν ἔπεισε νὰ συνταχθῇ μὲ τὴν γνώμην του. Ἐκαστος τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐστρατήγει ἀνὰ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν τοῦ μεγάλου κινδύνου πάντες παρεχώρησαν τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην διὰ τὴν στρατηγικὴν του ὑπεροχὴν. Κατὰ τὴν δεκάτην δ' ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν συνεκροτήθη ἡ ἐνδοξος ἐν Μαραθῶνι μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν συνεπολέμησαν καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς μόνον ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων αὐθόρμητοι προσελθόντες, ἵνα μετὰσχῶσι τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Πρῶτοι ἐφώρμησαν τροχάδην οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Περσῶν, ὅτινες ἰδόντες οὕτως αὐτοὺς ἐπερχομένους ἄνευ ἰππικοῦ καὶ τοξευμάτων ἐξέλαβον αὐτοὺς ὡς παράφρονες καὶ ἤρχισαν νὰ ῥίπτωσι κατ' αὐτῶν πλῆθος βελῶν καὶ ἀκοντίων.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διαπεράσαντες ἀστραπηδὸν τὸ διαχωρίζον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων διάστημα ἦλθον εἰς χεῖρας πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ πολύωρον καὶ φονικὸν ἄγωνα ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ κατεδίωξαν μέχρι τῆς παραλίας. Ἐκεῖ δὲ συνήφθη νέος φονικώτερος ἄγων, διότι οἱ μὲν Πέρσαι προσεπάθουν νὰ σύρῃσι τὰ πλοῖα τῶν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀποπλεύσωσιν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι νὰ κυριεύσωσιν αὐτὰ ἢ νὰ τὰ πυρπολήσωσι. Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην μάχην ἐκ μὲν τῶν Περσῶν ἐφονεύθησαν 6400, ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων 192, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γενναῖος Καλλιμάχος καὶ ὁ στρατηγὸς Στησίλαος καὶ ὁ ἄνδρεις Κυναίγειρος ἀποκοπεῖς τὴν χεῖρα διὰ πελέκειος, ὅτε ἤρπασεν ἀπὸ τῆς πρύμνης φεῦγον ἐχθρικὸν πλοῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν ἑπτὰ πλοῖα, ἅπαν τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν καὶ ἔλαβον πληθὺς λαφύρων. Οἱ Πέρσαι ἀποπλεύσαντες ἐκεῖθεν ἐτράπησαν πρὸς τὸ Φάληρον, διὰ νὰ καταλάβωσιν ἀφρουρήτους τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐννοήσας τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἄφησεν εἰς τὸν Μαραθῶνα τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῶν ὁπλιτῶν τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς πρὸς φύλαξιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων, αὐτὸς δὲ μετὰ λοιποῦ στρατοῦ ἔσπευσεν εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν. Τὴν πρωΐαν οἱ Πέρσαι ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας παρατεταγμένους παρὰ τὸν Ἴλισσόν δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀποβιθασθῶσιν, ἀλλ' ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς μάχης ἐφθασαν καὶ δισχιλίοι Σπαρτιάται καὶ ἐπισκεφθέντες τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐμακάρισαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ ἐνδοξὸν αὐτῶν κατόρθωμα. Διότι πρώτην ἤδη φοράν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐνέπνεε τρόμον εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας. Οἱ πεσόντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐτάφησαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐχαράχθησαν ἐπὶ δέκα στηλῶν εἰς μνήμην αἰώνιον. Εἰς δὲ τὸν Μιλτιάδην ἀπενεμήθησαν ἐξαιρετικαὶ τιμαί. Παρὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι τρόπαιον ἀνηγέρθη καὶ ἕτερον μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Μιλτιάδου ἐκ λίθου λευκοῦ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀνηρτήθη ἐν τῷ πρυτανεῖῳ παρὰ τὰς τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ

χαλκοῦς αὐτοῦ ἀνδρείας ἐποιήθη ἐκ τῶν λαφύρων καὶ ἀφιερώθη εἰς Δελφοῦς.

Ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀξιολύπητον. Ὁ Μιλτιάδης ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐβδομήκοντα πλοῖα, στρατὸν καὶ χρήματα, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ὠφελήσῃ καὶ θὰ δοξάσῃ τὴν Ἀθήνας. Ἐξέπλευσε δὲ κατὰ τῆς Πάρου, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτήν, διότι εἶχε συμμαχήσει μετὰ τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν πληγωθεὶς βαρέως τὸ σκέλος ἤναγκάσθη νὰ ἀποπλεύσῃ ἄπρακτος. Οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι εὐρόντες ἀφορμὴν κατηγόρησαν αὐτόν, ὅτι διὰ ψευδῶν ὑποσχέσεων ἐξηπάτησε τὸν δῆμον καὶ ἀπήτησαν τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του. Ὁ ἐνδοξος τοῦ Μαραθῶνος νικητὴς μετεκομίσθη ὡς ὑπόδικος εἰς τὸ δικαστήριον ἐπὶ κλίνης, διότι δὲν ἤδυνατο νὰ σταθῇ ὄρθιος ἕνεκα τοῦ τραύματός του, οὔτε ἤδυνατο νὰ ὁμιλήσῃ. Ἀπελογήθησαν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ αἱ φίλοι του. Οἱ δὲ Ἀθηναῖσι εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὸν νικητὴν τοῦ Μαραθῶνος κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς πρόστιμον μόνον πεντήκοντα ταλάντων διὰ τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, τὸ δὲ πρόστιμον ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς του Κίμων καὶ ἐκῆδευσε τὸν πατέρα του.

9. Λεωνίδας (περὶ τὸ 490—480 π. Χ.).

Ὁ Λεωνίδας ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀλεξανδρίδου, ἀδελφὸς δὲ καὶ διάδοχος τοῦ βασιλέως Κλεομένους. Ὁ Δαρεῖος φέρων βαρέως τὴν ἐν Μαραθῶνι ἦτταν ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ διέταξε μεγάλας παρασκευὰς καθ' ὅλον τὸ κράτος του. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγάλων αὐτοῦ προετοιμασιῶν ἀπέθνηεν, ἀνέλαβε ὅε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος ὁ υἱὸς του Ξέρξης καὶ μετὰ μεγαλειτέρας προθυμίας ἐξηκολούθησε τὰς προετοιμασίας. Ὅθεν συγκροτήσας στόλον ἐκ χιλίων δικοσίων πολεμικῶν πλοίων καὶ τρισχιλίων φορτηγῶν καὶ στρατὸν ἐξ ὀκταχισμυρίων ἰππέων καὶ ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου καὶ ἐπτακοσίων

χιλιάδων πεζῶν ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐν ἔτει 480 π. Χ. Διαβὰς δὲ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν ἐφθασεν ἀκωλύτως εἰς Θεσσαλίαν καὶ ἔστη πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἦσαν δὲ αἱ Θερμοπύλαι στενὴ δίοδος μεταξύ τῆς Οἰτῆς καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ δι' αὐτῆς καὶ μόνης ἡδύνατο στρατὸς νὰ εἰσβάλῃ ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Εἰς τινὰ δὲ μέρη ἡ δίοδος αὕτη ἦτο τόσον στενὴ, ὥστε μία μόνη ἄμαξα ἡδύνατο νὰ διέλθῃ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο ἄκρα τοῦ στενοῦ σχηματίζουνσι τρόπον τινὰ πύλας, ἀναβλύζουσι δ' ἐκεῖ καὶ θερμαὶ πηγαί, τὸ μέρος αὐτὸ ὠνομάσθη *Θερμοπύλαι*. Τὴν πάροδον ταύτην διετάχθη νὰ καταλάβῃ ὁ Λεωνίδας μετὰ τριακοσίων Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων εὐαρίθμων Ἑλλήνων. Ἦγε δὲ τότε ὁ Λεωνίδας τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ συνετός. Ὁ Ξέρξης φθάσας πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν ἑσταμάτησεν ἐκεῖ ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας περιμένων καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ στόλου του, καὶ διότι ἴσως ἠλπίζεν, ὅτι οἱ ἐκεῖ εὐαρίθμοι Ἕλληνες θὰ φύγωσι μόνοι των. Ἐπεμψε δ' ἐν τῷ μεταξύ καὶ κατασκόπους διὰ νὰ ἴδωσι πόσοι εἶνε οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες καὶ τί πράττουσιν. Ὅτε δ' ἔμαθεν, ὅτι ἄλλοι μὲν ἐγυμνάζοντο, ἄλλοι δ' ἐκτένιζον τὰς μακρὰς κόμας των, ἔστειλε καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτῶν νὰ τῷ περὶ δώσωσι τὰ ὄπλα. Ὁ Λεωνίδας ἀπάντησε λακωνικώτατα : *«μολὼν λαβέ,»* ἥτοι, *«ἔλα γὰρ τὰ πάρος»*. Ὁ Ξέρξης ἐξοργισθεὶς ἀπέστειλε τὴν πέμπτην ἡμέραν τοὺς Μήδους τοῦ ἰά συλλαβῶσι τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς φέρωσι ζῶντας ἐνώπιόν του. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ἄρ' οὐ ἐφρονέυθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἱ λοιποὶ ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν. Ἐπειτα ἀπέστειλεν ἄλλους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὑπέστησαν τὰ ἴδια. Ἐπειτα ἀπέστειλε τοὺς κηλουμένους ἀθανάτους. Οὗτοι ἦσαν δεκακισχίλιοι ἄνδρες ἐκλεκτοὶ καὶ ἀπετέλουν τὴν βραλικὴν φρουράν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπεκρούθησαν, ἂν καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐπολέμησαν μὲ θρυμαστὴν ἀνδρείαν καὶ γενναίότητα. Ὁ Ξέρξης, ὅστις ἐθεᾶτο τὴν μάχην βλέπων καὶ αὐτοὺς ὑποχωροῦντας τρεῖς ἀνετινάχθη ἀπὸ τοῦ θρόνου του, καὶ ἤρχισε νὰ ἀπελπίζεται. Ὅτε Μαλιεύς τις, *Ἐφιάλτης* καλούμενος, προσ-

ελθὼν ἐξήγαγε τὸν Ξέρξην ἀπὸ τῆς ἀμηχανίας ἐκείνης ὑπο-
 δείξας εἰς αὐτὸν στενὴν τινα ὁδὸν, ἣτις διὰ τοῦ ὄρους τῆς
 Οἷτης ἔφερεν εἰς τὰς Θερμοπύλκας. Εἰκοσχακισχίλιοι δὲ Πέρσαι
 ὑπὸ τὸν Ὑδάρνην διὰ νυκτὸς βυθίσαντες ὑπερέβησαν τὸ ὄρος
 καὶ κατελθόντες ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς κατέλαβον τὰ νῶτα τῶν
 Ἑλλήνων. Ὁ Λεωνίδας μαθὼν τὴν κύκλωσιν τοὺς μὲν λοιποὺς
 τῶν Ἑλλήνων ἀπέπεμψεν εἰς τὰς πετρίδας τῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ
 τῶν τριακοσίων του ἔμειναν ἐκεῖ, ὅπου ἔταξεν αὐτοὺς ἡ πατρίς.
 Παρέμειναν δὲ καὶ ἑπτακόσιοι γενναῖοι Θεσπιεῖς, ἵνα συναγω-
 νισθῶσι καὶ συναποθάνωσι μετ' αὐτῶν τὸν εὐκλείεστατον ὑπὲρ
 πετρίδος θάνατον. Τὴν πρωΐαν οἱ Ἕλληνες, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἐκ
 τῶν νῶτων ὁ Ὑδάρνης, ἐφώρμησαν ἐκτὸς τοῦ προμαχώνος τῶν
 ἐπὶ τὰ βαρβαρικά πληθῇ. Πλείστοι Πέρσαι κατεσφάγησαν ὑπὸ
 τῶν Ἑλλήνων ἢ ἔπεσον εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Ἕλληνες, ἄφ'
 οὐ συνετρίβησαν τῶν πλείστων τὰ δόρατα, ἐξεβαλον τὰ ξίφη
 καὶ ἐξηκολούθησαν κατακόπτοντες τοὺς βαρβάρους. Ἀλλὰ
 πίπτει ὁ Λεωνίδας καὶ περὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ συγκροτεῖται πει-
 σματώδης μάχη. Τετράκις δὲ οἱ Ἕλληνες τρέψαντες τοὺς
 βαρβάρους ὑπεχώρησαν ἐντὸς τοῦ προμαχώνος συγκομίζοντες
 καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδα. Καὶ ἐκεῖ συμπυκνωθέντες ἐπὶ μι-
 κροῦ τινος λόφου καὶ περικυκλωθέντες καὶ ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ
 Ὑδάρηνος ἐπελθόντων Περσῶν ἔπεσον ἅπαντες μέχρις ἐνὸς ἀνα-
 δειχθέντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ζηλευτοί. Ἐκ τῶν Περσῶν ἔπε-
 σον εἰκοσχακισχίλιοι, πολλοὶ μεγιστᾶνες καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ
 Ξέρξου. Ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου λόφου, ὅπου ἐτελέσθη ἡ ἱερὰ
 αὕτη θυσία, ἰδρῦθη μετέπειτα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χαλκοὺς
 λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου καὶ ἐπὶ στήλης ἐχαράχθη τὸ
 ἐξῆς λακωνικὸν ἐπίγραμμα :

« Ὡ ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε

» κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι. »

10. Θεμιστοκλῆς (523-438 π. Χ.)

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Νεοκλέους καὶ ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 523 π. Χ. Εἶχε μὲν πολλὰ προτερήματα, ἀλλ' ἐκ παιδικῆς ἡλικίας παρημέλησεν αὐτὰ καὶ παρεδόθη εἰς

Ο ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

τὰς διασκεδάσεις. Μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, εἰς τὴν ὅποιαν καὶ αὐτὸς συνεπολέμησεν, ἀφ' οὗ εἶδεν ὅποιās ἐξαιρετικὰς τιμὰς ἔλαβεν ὁ Μιλτιάδης, ἤρχισε νὰ γίνηται σκεπτικὸς, παρή-
τησε πάσας τὰς διασκεδάσεις, ἠγρύπνει τὰς νύκτας καὶ ἀπέβη
παράφορος πρὸς δόξαν καὶ ἐραστὴς μεγάλων πράξεων. Εἰς δὲ

τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν διὰ τὴν τοιαύτην μεταβολὴν ἔλεγεν· «Οὐκ ἐξ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον», ἤτοι «δὲν μέλει ἀφίνειν νὰ ἡσυχάσω τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου». Αἱ δὲ περιστάσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε παρέσχον εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ καὶ νὰ δοξασθῇ. Τὴν δ' ἐν Μαραθῶνι μάχην ὁ Θεμιστοκλῆς ἐθεώρει ὡς ἀρχὴν μεγάλαιτέρων ἀγώνων. Μανθάνων δὲ καὶ τὰς παρσκευὰς τῶν Περσῶν κατενόησεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἡ Ἑλλάς νὰ σωθῇ διὰ τῶν πέζικῶν δυνάμεων καὶ ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ναυπηγήσωσι στόλον ἀπὸ τὰς προσόδους τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου. Ὅτε δ' ὁ Λεωνίδας κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας, ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, κείμενον εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Εὐβοίας, ἵνα ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ περσικοῦ στόλου. Μετὰ τριήμερον δὲ ναυμαχίαν, ἀφ' οὗ ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας, ἠναγκάσθη καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκεῖθεν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διαβάς τὰς Θερμοπύλας ἐβόδιζεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι βλέποντες, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ σώσωσι τὴν πόλιν των, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτήν. Ὑπῆρχε χρησμὸς τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ὅτι μόνον τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα». Ὅθεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξηγῶν τὸν χρησμὸν αὐτὸν εἶπεν, ὅτι ξύλινα τεῖχη τὸ μαντεῖον ἐννοεῖ τὰ πλοῖα καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς αὐτά. Ὅθεν οἱ μὲν δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὄπλα ἐπιβιβάσθησαν εἰς τὸν στόλον, οἱ δὲ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἀπεβιβάσθησαν ἄλλοι μὲν εἰς τὴν Αἰγίναν, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Σκλαμῖνα καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Τροιζῆνα.

Καὶ ὁ μὲν περσικὸς στόλος ἐκ 1207 πλοίων κατέπλευσεν εἰς τὸ Φάληρον, ὁ δὲ ἐλληνικὸς ἐκ 378 προσωρμίσθη ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σκλαμῖνος. Ὅτε οὕτως οἱ Ἕλληνες εἶδον πυρπολούμενας τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἀπεφάσισαν κατὰ πλειοψηρίαν νὰ καταλίπωσι καὶ τὴν Σκλαμῖνα καὶ νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεγχρεῶν, ὅπου ἐν ἀνάγκῃ ἡδύναντο νὰ ἔχωσι βοήθην καὶ τὸν ἐν τῷ Ἰσθμῷ παρατεταγμένον στρατὸν τῶν Πελοποννησίων. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς θέλων νὰ

ναυμαχήσωσιν εἰς τὴν Σαλαμῖνα διεμήνυσε κρυφίως εἰς τὸν Εἰρξην «ὅτι ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐκ διχονοίας καὶ φόβου ἐτοιμάζονται νὰ ἀποπλεύσωσι διὰ νυκτός, παρουσιάζεται εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ καὶ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ ὅλους ἐκεῖ ἡνωμένους». Ὁ Εἰρξης παρευθὺς διέταξε τὴν κύκλωσιν. Ἦτο ἤδη μεσονύκτιον, ὅτε προσῆλθεν ἄνθρωπός τις καὶ ἐζήτηε τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξελθὼν τοῦ συμβουλίου βλέπει ἐνώπιόν του τὸν Ἀριστείδην. Οὗτος διέμεναν ὡς ἐξόριστος εἰς τὴν Αἴγινα, ἅμα δὲ εἶδε τὴν κίνησιν τοῦ περσικοῦ στόλου ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον ἐμβαίνει εἰς πλοιάριον καὶ πλέων διὰ μέσου τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου προσέρχεται πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ δοὺς τὴν δεξιὰν εἰς τὸν πρῶν πολιτικὸν ἀντίπαλον πρῶτος αὐτὸς ἀγγέλλει τὴν κύκλωσιν. Ὁ Θεμιστοκλῆς δι' ὀλίγων λέξεων ἀποκαλύπτει τὸ στρατήγημά του καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ συμβούλιον, ἵνα ἀναγγείλῃ τὴν κύκλωσιν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς στρατηγούς. Οἱ Ἕλληνες ἤδη καὶ θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ἠναγκάσθησαν νὰ ναυμαχήσωσιν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου πρῶτοι ἐφώρμησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν βαρβάρων ψάλλοντες τὸν ἐλληνικὸν παιᾶνα. «Ἐμπρός, ὦ παῖδες τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθερώσατε τὴν πατρίδα, τοὺς παῖδας, τὰς γυναῖκας, τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν καὶ τὰς θήκας τῶν προγόνων. Τώρα δ' ἀγὼν εἶνε ὑπὲρ τῶν ὅλων». Ταῦτοχρόνως ἀντήχησαν καὶ αἱ κραυγαὶ τῶν βαρβάρων καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία. Μετὰ πολύωρον φονικὸν ἀγῶνα οἱ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν καὶ ἡ νίκη ἤρχισε νὰ κλίνη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, εἴτινες ἀνέδειξαν κατὰ τὴν ἀξιωμαθμόνευτον ταύτην ναυμαχίαν ἀνδρείαν ἀπαράδειγματιστον, διότι εἶχον τὴν συναίσθησιν, ὅτι μάχονται ὑπὲρ ἐλευθερίας. Ἐκυρίευσαν δὲ καὶ ἐθύθισαν περὶ τὰς διακοσίας τριήρεις, αὐτοὶ δὲ ἀπώλεσαν περὶ τὰς τεσσαράκοντα. Περὶ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου συλλέξαντες τοὺς ναυαγούς των ἔστησαν τρόπαιον εἰς τὴν πλησίον παρακειμένην μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν.

Ὁ Εἰρξης καθήμενος ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Αἰγάλεω θεᾶτο τὴν ναυμαχίαν. Ὑπὸ τοσοῦ-

του δὲ κατελήφθη τρόμου, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ τὸ ταχύ-
τερον ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν. Προαποστείλας δὲ τὸν
στόλον του εἰς τὸν Ἑλλησποντον, ἵνα μὴ τυχὸν οἱ Ἕλληνες
προλάβωσι καὶ διαλύσωσι τὰς γεφύρας, αὐτὸς ἔφυγε διὰ ξηρᾶς
συνοδευόμενος μὲ ὅλον τὸν πεζικὸν στρατόν, τὸν ὁποῖόν καθ'
ὁδὸν ἐδεκάτιζον πεῖνα καὶ ἀσθένεια. Μετὰ 45 ὁ' ἡμερῶν πο-
ρείαν πλήρη κακουχιῶν καὶ στερήσεων ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσ-
ποντον καὶ εὐρὼν τὰς γεφύρας διαλελυμένας ὑπὸ τρικυμίας,
διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ πλοιαρίου, ὡς ὁ ἀσχημότερος τῶν
ἀνθρώπων, αὐτὸς ὁ μέγας μονάρχης τῆς Περσίας, ὅστις πρὸ
ὀλίγων μηνῶν ἤρχeto τόσον ἀγέρωχος νὰ καταστρέψῃ τὴν
Ἑλλάδα!

Ἡ ἐνδοξὸς αὕτη νίκη ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπέροχον ἀνδρείαν
τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἑξοχον μεγαλοφυΐαν
τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις διεφημίθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα
ὡς σωτὴρ αὐτῆς. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην,
οἱ Σπαρτιᾶται ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν ἐξαιρετικὰς τιμὰς, τῷ ἔδω-
καν στέφανον ἐκ κλάδου ἐλαίας, ὡς ἀριστεῖον φρονήσεως, καὶ
ἐδώρησαν εἰς αὐτὸν τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῇ πόλει ἁρμάτων,
τριακόσιοι δὲ νέοι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐπιφανῶν συνώδευσαν αὐτὸν
ἔφιπποι μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς.

Ὅτε δ' ἐπεσκέφθη τοὺς μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν
τελουμένους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, πάντες οἱ θεαταὶ ἀφήσαντες
τοὺς ἀγωνιζομένους ἐστράφησαν πρὸς αὐτὸν θαυμάζοντες καὶ
ἐπευφημοῦντες. Τόσον δὲ πολὺ εὐχαριστήθη ὁ Θεμιστοκλῆς,
ὥστε εἶπεν, ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔλαβε τὴν ἀμοιβὴν
τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγώνων του.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Περσῶν ἀνωκο-
δόμησαν τὴν πόλιν των μεγαλειτέραν καὶ λαμπροτέραν καὶ
κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἤρχισαν νὰ περιτειχίζωσιν
αὐτὴν καὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐ-
νεκα φθόνου ἀπέτρεπον αὐτοὺς προφασιζόμενοι, ὅτι δὲν συμφέρει
νὰ ὑπάρχωσι πόλεις ὠχυρωμέναι ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ, διότι, ἐάν
ποτε ἐπανεέλθωσιν οἱ βάρβαροι εἶνε φόβος μήπως καταλάβωσιν

αὐτὰς καὶ τὰς μεταχειρισθῶσιν ὡς φρούρια πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Θεμιστοκλῆς προέτεινε νὰ συζητηθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐνήργησε νὰ ἀποσταλῇ αὐτὸς ὡς πρέσβυς. Παρήγγειλε δὲ εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐργάζωνται νυχθημερὸν πρὸς ταχυτέραν ἀποπεράτωσιν τῶν τειχῶν. Φθάσας δὲ εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέβαλλεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ παρυσιασθῇ εἰς τοὺς ἐφόρους. Ὅτε δ' ἔμαθεν, ὅτι ἐτελείωσαν τὰ τεῖχη, τότε ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ εἶπεν, ὅτι τὰ τεῖχη ἐτελείωσαν καὶ ἡ πόλις δύναται νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Οἱ Σπαρτιαῖται ἔκρυψαν τὴν δυσαρέσκειάν των καὶ εἶπον, ὅτι, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι νομίζουνσι τοῦτο συμφερότερον διὰ τὴν πατρίδα των, αὐτοὶ δὲν ἀντιλέγουσιν.

Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἔνεκα τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς του καὶ τῆς δόξης, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανεν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ τὸν ἐξοστρακίσωσιν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπὶ ἑξ ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Ἄργος, κατόπιν δὲ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατέφυγεν εἰς τὸν τότε βασιλεύοντα Ἀρταξέρξην, υἱὸν τοῦ Ξέρξου. Ὁ Ἀρταξέρξης ἡσθάνθη μεγάλην χράν καὶ τὴν νύκτα καθ' ὅππῃον τρεῖς ἀνεβόησεν «Ἐχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον». Ἐδωκε δὲ εἰς αὐτὸν καὶ πολὺτιμα δῶρα. Λέγεται δὲ μάλιστα ὅτι ὁ μονάρχης τῆς Περσίας ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς μὴ θέλων μῆτε προδότης νὰ φηγῇ τῆς πατρίδος μῆτε ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην του ἐπιεν δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν ἐν Μαγνησίᾳ εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν (458).

II. Ἀριστείδης.

Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου. Ἦτο δὲ πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ αὐστηρὸς εἰς τὸ καθῆκόν του καὶ τόσον δίκαιος, ὥστε ἐπωνομάζετο ὁ δίκαιος Ἀριστείδης. Εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην συνηγωνίσθη λαμπρῶς ὡς εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς μετριοφροσύνης καὶ φιλοπατρίας παραχωρήσας αὐτὸς καὶ πείσας

καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παραχωρήσῃσι τὴν ἀρχηστρατηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Μετὰ τὴν νίκην εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ φύλαξις τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶντες αὐτὸν ἐξέλεξαν ἄρχοντα. Ἀλλ' ὁ πολιτικός αὐτοῦ ἀντίπαλος, ὁ Θεμιστοκλῆς, κατῴρθησε νὰ τὸν ἐξοστρακίσῃ. Ἦτο δὲ ὁ ἐξοστρακισμὸς δεκαετὴς ἐξορία καὶ ἐλέγετο ἐξοστρακισμὸς, διότι τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐξορισθῇ ἐγράφετο ἐπὶ ὄστρακου, τὸ ὁποῖον ἐρρίπτετο ἐντὸς κάλπης ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Γενομένης δὲ ἀπαριθμήσεως ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, ἂν μὲν εὕρισκοντο ἐξ χιλιάδες ὄστρακα φέροντα τὸ ὄνομα πολίτου τινός, ὅστις καθίστατο ἐπικίνδυνος εἰς τὴν πολιτείαν, εἴτε διὰ τὸν

Ο ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

πλοῦτόν του, εἴτε διὰ τὴν δημοτικότητά του, ὁ πολίτης αὐτὸς ἐξωρίζετο. Λέγεται δ' ὅτι, ἐν ᾧ ἐνεγράφοντο τὰ ὄστρακα διὰ τὸν Ἀριστείδην, προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ἀγράμματος τις χωρικός καὶ τὸν παρεκάλει νὰ γράψῃ ἐπὶ τοῦ ὄστράκου τὸ ὄνομα Ἀριστείδης. «Καὶ τί κακὸν σοῦ ἔκαμεν ὁ Ἀριστείδης;» ἠρώτησεν αὐτόν. — «Κανέν, οὐδὲ γνωρίζω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ ἀκούω νὰ τὸν ὀνομάζουν ἀκατάπαυτα δίκαιον», ἀπεκρίθη ὁ χωρικός. Ὁ Ἀριστείδης δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλ' ἔλαβε τὸ ὄστρακον καὶ ἔγραψεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὄνομά του. Ἀπερχόμενος δὲ εἰς τὴν ἐξορίαν ἀνύψωσε τὰς χεῖράς του καὶ νύχθη εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ἵνα μηδέποτε οἱ Ἀθηναῖοι περιέλθωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην

κην νὰ τὸν ἐνθυμηθῶσιν. Ὅτε δὲ ὁ περσικὸς στόλος περιέζωσε τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὁ Ἀριστείδης ἐσπευσεν ἐξ Αἰγίνης, ὅπου ἔμενεν ἐξόριστος, νὰ συναγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἐπιβαίνων μικροῦ πλοιαρίου μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του καταπλέει εἰς τὴν Σαλαμῖνα διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Προσκαλέσας δὲ κατ' ἰδίαν τὸν Θεμιστοκλέα εἶπε πρὸς αὐτὸν τοὺς ἐξῆς ἀξιομνημονεύτους λόγους. «Εἶνε καιρός, ὦ Θεμιστόκλεις, νὰ ἀφήσωμεν τὰς παιδαριώδεις ἡμῶν ἐριδας καὶ νὰ φροντίσωμεν πῶς νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα». Ὁ Ἀριστείδης ἠγωνίσθη γενναίως ἐν Σαλαμῖνι καὶ καταλαβὼν μέτινας Ἀθηναίους τὴν Ψυττάλειαν ἐφόνευσε πάντας τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἀποβιθασθέντας Πέρσας καὶ ἔστησε τρόπαιον.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου παρέμεινεν ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Μαρδόνιος μὲ τριακοσίας χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Προσεπάθησε δὲ μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀποσπᾷ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐπεμψε λοιπὸν πρέσβεις καὶ ὑπέσχετο νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των, νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς πολλὰ χρήματα καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἡγεμόνας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἂν θελήσωσι νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτοῦ ἢ τοῦλάχιστον νὰ μείνωσιν οὐδέτεροι. Οἱ Σπαρτιᾶται φοβούμενοι, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι πεισθῶσιν εἰς τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψωσιν, ὑπέσχοντο δὲ ὅτι αὐτοὶ ἀναλαμβάνουσι νὰ διαθρέψωσι τὰς οἰκογενείας των ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὁ πόλεμος. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ Ἀριστείδου πρὸς μὲν τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπήντησαν· «Δὲν ὀργιζόμεθα τόσον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν, ὅτι τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐξαγορασθῶσι διὰ χρημάτων, ὅσον ὀργιζόμεθα ἐναντίον σας, οἱ ὅποιοι ἀποβλέπετε μόνον εἰς τὴν σημερινὴν μας πενίαν καὶ λησμονεῖτε τὴν προτέραν ἀνδρείαν καὶ ἀρετὴν ἡμῶν.» Πρὸς δὲ τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδονίου εἶπον· «Ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος οὗτος πορεύεται τὴν αὐτὴν πορείαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των καὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος των, τὴν ὁποίαν οἱ Πέρσαι ἐλεηλάτησαν, καὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν των, τὰ

ὅποια ἐκεῖνοι ἔκαυσαν καὶ ἐβεβήλωσαν». Ὁ Μαρδόνιος ὀργισθεὶς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐληλάτησε τὴν χώραν καὶ κατέκαυσεν ἐκ δευτέρου τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας εἶχον ἐγκαταλείπει καὶ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι. Μαθὼν δὲ ὁ Μαρδόνιος, ὅτι ἐπέρχεται ὁ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκεῖ παρὰ τὰς Πλαταιὰς συνήφθη ἡ τελευταία ἐν Ἑλλάδι μάχη κατὰ τῶν Περσῶν (479 π. Χ.). Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς περιφανεστάτην νίκην συνελθόντες οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, ὅπως ἐλευθερώσωσι καὶ τὰς ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ. Ὁ Ἀριστείδης ὥρισε τὸ ποσόν, τὸ ὅποῖον ἤθέλεν εἰσφέρειν ἐκάστη πόλις. Εἰς αὐτὸν ἀντετέθη καὶ ἡ διαχείρισις τῶν χρημάτων τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου. Ἄλλ' ἂν καὶ διεχειρίσθη τόσα ἑκατομμύρια, ἀπέθανε πένης μὴ ἔχων μὴδὲ τὰ ἐξοδα τῆς ταφῆς του. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκῆδυσαν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ, τῷ ἀνήγειραν μνημεῖον μεγαλοπρεπὲς ἐν Φαλήρῳ, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του καὶ ἔδωσαν μέγала δῶρα εἰς τὸν υἱόν του.

12. Πausanías.

Ὁ Πausanías ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομβρότου, ἔλαβε δὲ τὴν βασιλείαν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Πλειστάρχου, υἱοῦ τοῦ ἐν Θερμοπύλαις πεσόντος Λεωνίδου. Ὁ Μαρδόνιος, ἀφ' οὗ ἐπυρπόλησε τὰς Ἀθήνας, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ περιχαρακωθείς ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου τετραγωνικοῦ στρατοπέδου. Εἶχε δὲ τριακοσίας χιλιάδας Περσῶν, ἐκτὸς τῶν Βοιωτῶν καὶ ἄλλων συμμάχων ἀνερχομένων εἰς πεντήκοντα χιλιάδας. Ὁ δὲ Ἕλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πausanίου, συγκείμενος ἐξ ἑκατὸν δέκα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρώνος, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο ἐκ τοῦ ἵππικοῦ τῶν βαρβάρων νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα. Ἄλλ' ὁ Μαρδόνιος προσέβαλε καὶ ἐκεῖ τοὺς Ἕλληνας πέμψας τὸ ἄριστον αὐτοῦ ἵππικόν ὑπὸ τὸν ἑπαρχον Μασίστιον. Τὸ

μέρος ὅμως ἦτο λίαν ἀνώμαλον καὶ ἀκατάλληλον εἰς ἱππικὴν ἐφοδόν, ἣτις καὶ ἀπεκρούσθη, καὶ τὸ δεινότερον ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Μασίστιος ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ λαβόντες θάρρος οἱ Ἕλληνες κατῆλθον εἰς πεδινώτερον μέρος καὶ ἐστρατοπέδευσαν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ παρὰ τὰς Ὑσιᾶς.

Ἀπέναντι δ' αὐτῶν μεταστρατοπεδεύσας ἀντιπαρετάχθη καὶ ὁ Μαρδόnius. Οὕτω δὲ ὁ Ἀσωπὸς διεχώριζε τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἀλλ' οὔτε οὗτοι, οὔτε ἐκεῖνοι ἤρχιζον τὴν μάχην, διότι οἱ μάντις εἶχον προειπεῖ, ὅτι θά ἡττηθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες πρῶτοι ἤθελον κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Οὕτω δὲ παρῆλθον δέκα ἡμέραι. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες περιῆλθον εἰς δεινὴν ἀμνηχανίαν, διότι οἱ Πέρσαι ἠμποδίζον αὐτοὺς νὰ λαμβάνωσιν ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ καὶ ἀπὸ τὴν Γαργαφίας κρήνης, τὴν ὁποίαν κατέχωσαν, διέκοψαν δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Ἀθηναίων συγκοινωνίαν καταλαβόντες τὸν Κιθαιρῶνα. Ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ μεταστρατοπεδεύσωσιν εἰς θέσιν καταλληλοτέραν πρὸς τὰς Πλαταιάς. Ἀνεχώρησαν δ' ἐκεῖθεν νύκτα με μεγάλην ἀταξίαν διαχωρισθέντες εἰς τρία μέρη. Ὁ Μαρδόnius τὴν ἀναχώρησιν ταύτην ἐξέλαβεν ὡς φυγὴν καὶ ἀμέσως διέταξε γενικὴν καταδίωξιν. Κατέφθασε δὲ τοὺς τελευταῖον ἀναχωρήσαντας Λακεδαιμονίους καὶ Τεγεάτας, ἀνερχομένους εἰς πεντήκοντα τρεῖς χιλιάδας. Οὗτοι προτάξαντες τὰς ἀσπίδας τῶν ἐδέχοντο ἀκίνητοι τὰ βέλη τῶν πολεμίων· διότι ὁ Πausanias εἶχε διατάξει αὐτοὺς νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ μὴ κινήθωσιν, ἕως οὗ τελεσθῶσιν αἱ θυσίαι καὶ φανῶσιν αἴσια τὰ σφάγια. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν μένοντες ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις τῶν, ὁ δὲ Pausanias πλήρης ἀγωνίας ἀνύψωσε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν ἐκεῖθεν φαινόμενον ναὸν τῆς Ἥρας καὶ εἶπε μετὰ δακρύων: «Ἄν δὲν εἶνε θέλημα τοῦ θεοῦ νὰ νικήσωμεν, ἄς ἀποθάνωμεν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον νὰ ἀποδείξωμεν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὅτι εἴμεθα ἄνδρες γενναῖοι καὶ γνωρίζομεν καὶ νὰ μαχώμεθα καὶ νὰ ἀποθνήσκωμεν μαχόμενοι». Αἶφνης οἱ μάντις κηρύττουσιν, ὅτι αἱ θυσίαι προμηνύουσι νίκην καὶ ὁ Pausanias

διατάσσει τὴν ἔφοδον. Ὁ ἀγὼν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐξηκολούθει φονικὸς καὶ πεισματώδης. Ὁ Μαρόνιος περιερχόμενος ἔφιππος τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν καὶ πολὺ ἐπίεσε τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ὅτε οὗτος ἔπεσεν, οἱ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ καταδιωκόμενοι διεπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν καὶ ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ξυλίνου ἑαυτῶν στρατοπέδου. Ἀλλ' οἱ καταδιώκοντες Ἕλληνες ἐκυρίευσαν αὐτὸ μετὰ πεισματώδη μάχην, καὶ ἐκ τῶν τριακοσίων χιλιάδων Περσῶν μόλις τρισχίλιοι διεσώθησαν καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον τῶν Περσῶν Ἀρτάβαζον, οἵτινες οὐδόλως ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην. Ὁ Πausanias μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην θεωρῶν τὴν νίκην ὡς ἴδιον κατῶρθωμα ἔγεινε λίαν ἀλαζών. Μάλιστα δέ, ἅφ' οὗ ἐκυρίευσεν τὸ Βιζάντιον καὶ ἡχμαλώτισεν πολλοὺς πλουσίους Πέρσας καὶ ἔλαβε πλουσιώτατα λάφυρα, συνέλαβε τὴν φιλόδοξον ιδέαν νὰ γείνη καὶ γαμβρὸς τοῦ Ξέρξου καὶ σατράπης τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν ἐλευθερώσας τινὰς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων Περσῶν διεμήνυσε δι' αὐτῶν τὰ σχέδιά του εἰς τὸν Ξέρξην, ὑποσχόμενος νὰ ὑποδουλώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν του. Ἐκτοτε ὁ Πausanias ἤρχισε νὰ ἐνδύηται πολυτελῶς, νὰ ζῇ ὡς Πέρσης μονάρχης καὶ νὰ φέρεται ὑβριστικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐνεκα τούτου ἀνεκλήθη εἰς Σπάρτην καὶ δικασθεὶς ἠθώθη δι' ἑλλειψιν ἀποδείξεων, ἀλλὰ καθηρέθη τῆς ἀρχῆς. Μετ' ὀλίγον ὁμως, ἀποδειχθείσης τῆς ἐνοχῆς του καὶ μέλλων νὰ συλληφθῇ, κατέφυγεν ὡς ἱκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ νόμοι δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἀποσύρῳσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίας, οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ στέγη τοῦ ναοῦ καὶ νὰ τειχισθῇ ἡ θύρα, ἵνα ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Λέγεται δὲ μάλιστα, ὅτι τὸν πρῶτον λίθον ἔθηκεν ἡ μήτηρ του Θεανώ. Ὅτε δ' ἐμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ, ἐξήγαγον αὐτὸν τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ οὗτος. Τοιοῦτον ἄδοξον τέλος ἔλαβεν ὁ Πausanias, ὅστις τυφλωθεὶς ἐκ τῆς φιλοδοξίας κατήσχυεν τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὡς στρατηγὸς ἐν Πλαταιαῖς ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

13. Κίμων.

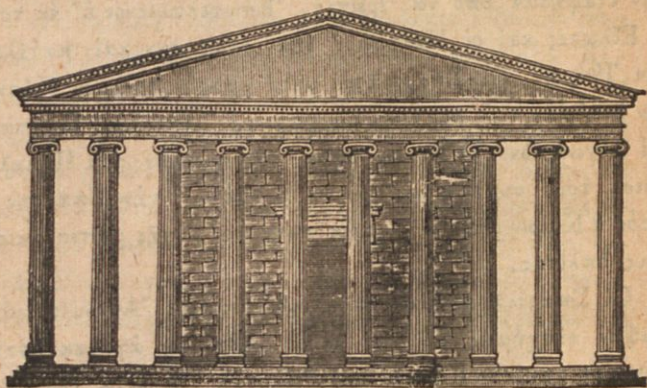
Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος, καὶ τῆς Ἀγχιπύλης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς θράκης Ὀλόρου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 504 π. Χ. Ἐπειδὴ δ' ἔμεινεν ὀρφανὸς πολὺ νέος, ἔζη βίον ἄστατον καὶ δὲν ἐδιδάχθη οὔτε μουσικὴν, οὔτε ῥητορικὴν, ἀλλ' εἶχεν ἐξοχα φυσικὰ προτερήματα, εὐφυΐαν, φιλοτιμίαν καὶ γενναιότητα. Ὁ Ἀριστείδης διαγνοὺς ταῦτα καὶ χειραγωγήσας αὐτὸν ἐπιδεξίως

Ο ΚΙΜΩΝ

παρεκίνησε νὰ μεταβάλη διαγωγὴν. Οὕτω δὲ ἡδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ σπανίας πολεμικὰς ἀρετάς. Τὸ ἐνδοξον αὐτοῦ πολεμικὸν στάδιον ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς προέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλίπωσιν τὴν πόλιν των καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα, πρῶτος ὁ Κίμων ἀνέβη φαιδρὸς εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀφιερῶσας εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἵππου χαλινὸν ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς ἐκεῖ κρεμαμένας ἀσπίδας, προσηυχήθη εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ κατηυθύνθη εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ παράδειγμα τοῦ Κίμωνος ἐνέπνευσε θάρρος καὶ

εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Διηγωνίσθη δὲ γενναίως εἰς τὴν ναυμαχίαν. Μετὰ τὰ προδοτικὰ δὲ σχέδια τοῦ Πausανίου οἱ σύμμαχοι ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Κίμωνα καὶ τὸν Ἀριστείδην. Ὁ Κίμων ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἡϊόνα, φρούριον ὀχυρώτατον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ. Ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Περσῶν Βόγης μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς σωτηρίας του ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ συνεκάλυψε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κίμων ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς νήσου Σκύρου τοὺς Δόλοπας πειρατὰς. Ἐρευνήσας δὲ καὶ ἀνευρὼν ἐκεῖ καὶ τὰ ὅσῃα τοῦ Θησεῶς τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὰ ἔθαψαν μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ ναόν, τὸ Θησεῖον, τὸ ὁποῖον σώζεται μέχρι τῆς σήμερον.

ΤΟ ΘΗΣΕΙΟΝ

Μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων ἄγων διακοσίας τριήρεις Ἀθηναϊκὰς καὶ ἑκατὸν συμμαχικὰς ἐξέπλευσε κατὰ τῶν Περσῶν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξεδίωξεν ὅλας τὰς περσικὰς φρουράς ἀπὸ τῶν ἐν Καρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐπειτα δὲ κατετρόπωσε τὸν περσικὸν στόλον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ τῆς Παμφυλίας καταβυθίσας διακοσίας τριήρεις. Παρευθὺς δ' ἀποβιβάσας τοὺς ὁπλίτας του εἰς τὴν ξηρὰν κατε-

τρόπως καὶ τὸν πλησίον τῆς παραλίας παρατεταγμένον περ-
σικὸν στρατὸν εἰς μάχην φονικωτάτην. Ἐξασφαλίσας δὲ τοὺς
αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα ἐπέπλευσε πάραυτα κατὰ τοῦ
φοινικικοῦ στόλου, ὅστις ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τοῦ περσικοῦ,
καὶ συναντήσας αὐτὸν κατέστρεψεν ἅπαντα, συγκεῖμενον ἐξ 80
πλοίων (467). Ἡ τριπλῇ αὕτη νίκη τοῦ Κίμωνος ἐθεωρήθη ὡς
ἐν τῶν λαμπροτάτων κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν
Περσῶν.

Ἐκ τῶν πλουσιωτάτων λαφύρων ἄλλα μὲν ἔδαπανήθησαν
πρὸς αὐξήσιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ἄλλα δὲ πρὸς ὀχύρωσιν
καὶ καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν, μέρος δ' ἐξ αὐτῶν ἔλαβε καὶ
ὁ Κίμων, ὅστις ἐδείχθη λίαν γενναϊόδωρος πρὸς τοὺς πένητας.

Ἐν ἔτει δὲ 464 φοβερὸς σεισμὸς συνεκλόνησε τὴν Σπάρτην,
πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἱ οἰκίαι κατέπεσον καὶ εἴκοσι χιλιάδες ψυ-
χῶν ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Ἐπωφελοῦμενοι δ' ἐκ τούτου
οἱ Ἐλῶτες καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἐπανεστάτησαν καὶ κατέλαβον
τὴν Ἰθώμην. Οἱ Σπαρτιαῖται μετὰ μακρὸν πόλεμον ἐζήτησαν
τὴν βοήθειαν τῶν ἀρχαίων συμμάχων, Ἀθηναίων, Πλαταιέων
καὶ Αἰγινητῶν. Ὁ Κίμων παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Περικλέους
ἐπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ βοηθήσωσι τὴν Σπάρτην καὶ
αὐτὸς ὁ Κίμων ἀπεστάλη πρὸς σωτηρίαν αὐτῆς μὲ τετρακισχι-
λίους ὀπλίτας.

Οἱ Σπαρτιαῖται ὅμως ὑποπτευθέντες τοὺς Ἀθηναίους ἀπέ-
πεμφαν εὐσχήμως αὐτούς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀγανακτήσαντες
ἐξωστράκισαν τὸν Κίμωνα καὶ διέλυσαν τὴν μετὰ τῆς Σπάρ-
της συμμαχίαν. Μετ' ὀλίγον ἐξεργάγη πόλεμος μεταξὺ Σπάρ-
της καὶ Ἀθηνῶν. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνηντήθησαν
παρὰ τὴν Τάναγραν τῆς Βοιωτίας. Πρὸ τῆς μάχης προσῆλθεν
ὁ ἐξόριστος Κίμων καὶ ἐζήτησεν ὡς ἰδιαίτεράν χάριν παρὰ
τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν νὰ πολεμήσῃ καὶ αὐτὸς ὡς ἀπλοῦς
στρατιώτης. Ἡ παράκλησίς του δὲν εἰσηκούσθη, διότι ἤτο δῆθεν
φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀπῆλθε καταλυπημένος. Ἀφῆκε
δὲ τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους του καὶ προέτρεψεν αὐ-
τούς νὰ ἀγωνισθῶσι γενναίως καὶ νὰ διαψεύσωσι διὰ τῶν ἔργων

τάς ὑπονοίας τῶν ἀντιπάλων του. Καί ἀληθῶς ἐκείνοι τόσον γενναίως ἠγωνίσθησαν, ὥστε ἔπεσον πάντες, ὄντες περί τοὺς ἑκατόν. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἥτταν θαυμάζοντες τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Κίμωνος ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας κατὰ πρότασιν μάλιστα τοῦ ἀντιπάλου του Περικλέους. Ὁ Κίμων ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας συνεφιλίωσε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην καὶ ἔπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον. Ἐξοπλίσας δὲ διακοσίας τριήρεις ἐξέπλευσεν ἐπὶ τὴν Κύπρον, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε τὸν ἐνδοξον αὐτοῦ βίον πολιορκῶν τὸ Κίτιον (449 π. Χ). Ἐκπνέων δὲ παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς νὰ ἀποκρύψωσι τὸν θάνατόν του καὶ νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς Ἀθήνας. Κατὰ δὲ τὸν ἀπόπλουν συναντήσαντες οὗτοι τὸν στόλον τῶν πολεμίων παρὰ τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου κατεναυμάχησαν αὐτόν, καταδιώξαντες δὲ καὶ τοὺς εἰς τὴν νῆσον καταφυγόντας ἐνίκησαν δευτέραν νίκην. Τὰς νίκας ταύτας ἐπεσφράγισεν ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν συναφθεῖσα **Κιμωνέως εἰρήνη**, καθ' ἣν ὁ μὲν βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὑποχρεοῦτο νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας πάσας τὰς ἑλληνικὰς παραλίους πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὰ δὲ στρατεύματα αὐτοῦ νὰ μένωσι μακρὰν τῆς θαλάσσης εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἡμερῶν καὶ πολεμικὸν πλοῖον νὰ μὴ πλέῃ ἐνδοτερον τῶν Συμπληγάδων πετρῶν καὶ τῶν Χελιδονέων νήσων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παύσωσιν ἔχοντες ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Αἰγύπτου.

14. Περικλῆς (493—429 π. Χ.).

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου, ὅστις εἶχε νυκήσει τοὺς Πέρσας ἐν Μυκάλῃ, καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἐγεννήθη δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 493 π. Χ. Ἡ φύσις ἐπρόικισεν αὐτὸν μέσπνια σωματικὰ καὶ πνευματικὰ προτερήματα, τὰ ὅποια ἐτελειοποίησεν ἡ καλλίστη ἀγωγή καὶ ἐκπαίδευσις. Ἐξεπαιδεύθη δὲ ὑπὸ τῶν σοφωτέρων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς του, τῶν ὁποίων ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας, ὅστις κατ' ἐξοχὴν

διεμόρφωσε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἰδιω-
τικόν του βίον ἦτο λίαν μέτριος καὶ συνετός. Ἄπέφυγε τὰς δια-
σκεδάσεις καὶ τὰ συμπόσια καὶ μόνον εἰς τὸν οἶκόν του συνα-
νεστρέφετο μὲ τοὺς ἐξοχωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς, μετὰ τῶν

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ἁποίων συνδιελέγετο περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων. Λίαν ἐνωρὶ
ὁ Περικλῆς διέπρεπεν ὡς στρατιωτικὸς καὶ μάλιστα ὡς πολιτι-
κὸς ἀνὴρ, καὶ ὡς τοιοῦτος προσεῖλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν
ὑπόληψιν τοῦ λαοῦ. Ἀπέφυγεν ὅμως νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν ἀ-
γορὰν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σπανίως ὠμίλει
καὶ μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίων ζητημάτων. Ἦτο

δὲ εὐγλωττος καὶ δεινὸς ῥήτωρ. Ὅσακις ὠμίλει, ἀπέφευγε τὰς χειρονομίας καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἑκαμνον μεγάλην ἐντύπωσιν. Καὶ ἔφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, εἶχε μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπέβη παντοδύναμος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ὡς ἀνώτατος ἄρχων ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (449—429 π.Χ.). Ὁ Περικλῆς ὥρισεν, ἵνα ἐξήκοντα τριήρεις ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας περιπλέωσι τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Ὁ Σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀσκῶνται οἱ πολῖται εἰς τὰ ναυτικά, νὰ εἰσπράττωσι τοὺς φόρους καὶ νὰ τηρῶσι τοὺς συμμάχους εἰς ὑποταγὴν. Διὰ νὰ παρέχῃ δὲ πόρον ζωῆς καὶ εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας ἔπεμπε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς ὑποτασσομένας πόλεις καὶ διεμοίραζε διὰ κλήρου τὰς γαίας αὐτῶν. Προσέτι χάριν τῆς πενεστέρας τάξεως τῶν πολιτῶν ὥρισε διὰ τοῦ περὶ τῶν θεωρικῶν χρημάτων νόμου νὰ πληρῶνται εἰς αὐτοὺς τὸ εἰσιτήριο κατὰ τὰς δραματικὰς παραστάσεις ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ δημοσίου ταμείου. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον εἶνε, ὅτι ὁ Περικλῆς ὄχι μόνον κατέστησε τὰς Ἀθήνας ἰσχυρὰς κατὰ θάλασσαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν πόλιν διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκαλλώπισεν αὐτὴν δι' ἐξόχων καλλιτεχνημάτων καὶ κατέστησε τὰς Ἀθήνας τὴν λαμπροτάτην τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τὴν ἀνωτάτην ἐπιστασίαν τῶν ἔργων αὐτῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐξοχὸν καλλιτέχνην Φειδίαν. Τὰ ἐξοχώτερα δὲ τῶν καλλιτεχνημάτων αὐτῶν εἶνε ὁ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως θαυμάσιος ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ὁ καλούμενος *Παρθενών*, κατεσκευασμένος ἐκ λευκοτάτου μαρμάρου τῆς Πεντέλης. Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ἵστατο τὸ *χρυσελεφάντινον* ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον αὐτοῦ τοῦ Φειδίου. Τὰ λαμπρὰ *Προπύλαια*, τὸ *Ἐρεχθεῖον*, ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἐρεχθεῖα, ἀρχαῖον ἥρωα τῶν Ἀθηνῶν. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν *Προπυλαίων* ἵστατο τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς *Προμάχου Ἀθηνᾶς*, ἐξοχὸν ἔργον καὶ αὐτὸ τοῦ Φειδίου, κατασκευασθὲν ἐκ τῶν λαφύρων τοῦ Μαραθῶνος καὶ ἔχων μετὰ τοῦ βάρους ὕψος πεντήκοντα ποδῶν.

Ἐπὶ Περικλείους αἱ Ἀθῆναι κατέστησαν τὸ κέντρον τοῦ

ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τότε ἤκμασαν καὶ οἱ μέγιστοι φιλόσοφοι, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι. Ἡ ἐποχὴ δ' αὕτη εἶνε ἡ λαμπροτάτη ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἐπὶ Περικλέους ἐξεργάγη ὁ μέγας καὶ φοβερὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἐπτὰ ἔτη (431—404). Ἡ πρώτη καὶ κυρία αἰτία τοῦ πολέμου τούτου ἦτο ἡ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων, Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης, ἀντιζηλία. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐξήγειρε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τὰ ἐμφύλια πάθη καὶ μίση, διετάραξε τὰς ἠθικὰς βάσεις τῆς κοινωνίας καὶ προπαρασκεύασε τὴν ἐξασθένησιν καὶ ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Κατ' ἀρχὰς ὁ πόλεμος περιωρίσθη εἰς ἀμοιβαίας δηρώσεις καὶ λεηλασίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δευτέρον ἔτος τοῦ πολέμου συνέβη εἰς Ἀθήνας λοιμὸς καταστρεπτικός. Ἀπέθανον δὲ ἀνρίθμητοι ἄνθρωποι ἐν τῷ μέσῳ φρικτῶν πόνων. Ἀπέθανον προσέτι καὶ πολλοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ Περικλέους, ὅστις ὑπέμενε πάσας τὰς τὰς πικρὰς συμφορὰς μετὰ θαυμαστῆς γενναιότητος. Ἀλλ' ὅτε ἀπέθανε καὶ ὁ νεώτατος υἱὸς τοῦ Πάραλος καὶ προσῆλθε μὲ τρέμουσαν χεῖρα νὰ ἐπιθέσῃ τὸν στέφανον ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ υἱοῦ του, ἔμεινεν ἀπαρηγόρητος καὶ ἔχυσε πικρὰ δάκρυα. Μετ' ὀλίγον προσβλήθη καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ ἐξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας (429 π. Χ.).

ΙΒ. Δημοσθένης ὁ στρατηγός.

Δημοσθένης ὁ στρατηγὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀθηναίου Ἀλκισθένους. Ἦτο μεγαλοφυής, καρτερικός, γενναῖος, τολμηρὸς καὶ ῥιψοκίνδυνος. Διέπρεψε δὲ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἀνεδείχθη εἰς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν. Ἐν ἔτει δὲ 426 π. Χ. πλεύσας εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἐλεηλάτησε τὴν Λευκάδα. Ἐκεῖθεν τολμηρότερον τοῦ δέοντος ἐνεργήσας εἰσέβαλεν εἰς τὴν δυσπρόσοδον καὶ τραχεῖαν χώραν τῶν Αἰτωλῶν καὶ

ἐπιχειρήσας νὰ κυριεύσῃ τὰς Αἰγὰς ἔπαθεν ἥτταν δεινὴν. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἠνάρθρωσε θαυμασίως τὸ ἀτύχημα, διότι ὄχι μόνον διέσωσε τὴν Ναύπακτον ἀπὸ τῶν ἐπελθόντων πολεμίων, ἀλλὰ καὶ κατετρόπωσεν αὐτοὺς παρὰ τὰς Ὀλπας τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἀργούς. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὅτε ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν ἐπὶ τὴν Κέρκυραν, συνεξέπλευσε καὶ ὁ Δημοσθένης ὡς ἰδιώτης. Ὁ στόλος ἔνεκα τρικυμίας προσωρμίσθη εἰς Πύλον. Κατὰ συμβουλήν δὲ τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον καὶ ὀχύρωσαν τὸ παρὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ λιμένος καλούμενον Κορυφάσιον. Ἡ ἀπόβασις αὕτη τῶν Ἀθηναίων κατετάραξε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἔσπευσαν νὰ ἀνακαλέσωσι τὸν στρατὸν τῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸν στόλον τῶν ἐκ Κερκύρας. Οἱ Σπαρτιάται ἐπολιόρκησαν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοὺς περὶ τὸν Δημοσθένην καὶ ἀποβιβάσαντες εἰς τὴν παρακειμένην νῆσον, Σφακτηρίαν, 420 ἄνδρας ἐφώρμησαν νὰ καταλάβωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ χωρίον ἦτο λίαν ἀπόκρημνον, πᾶσαι αἱ ἐφοδοὶ αὐτῶν εὐχερῶς ἀπεκρούσθησαν, τὸ δὲ δεινότερον, ἐπελθόντος καὶ τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, ἀπεκλείσθησαν στενῶς οἱ ἐν Σφακτηρίᾳ ἀποβιβάσθέντες Σπαρτιάται. Οἱ Λακεδαιμόνιοι θέλοντες νὰ σώσωσιν αὐτοὺς συνωμολόγησαν ἀνακωχὴν πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας πρέσβεις περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν πάσας τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν μετὰ εἰκοσαήμερον ἀνακωχῆν. Ὁ Κλέων ἐπῆλθε μετὰ νέας δυνάμεις ὑποσχόμενος ἢ νὰ φονεύσῃ ἢ νὰ ἀγάγῃ δεσμίους καὶ Ἀθήνας τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ ἀποκεκλεισμένους Σπαρτιάτας. Καὶ ἀληθῶς ἂν οὐ στενώτερον οὗτοι ἐπολιορκήθησαν καὶ ἔπεσον πολλοὶ ἠναγκάσθησαν οἱ ὑπολειφθέντες 292 νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Ἀθήνας. Ὅτε δὲ βραδύτερον οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν πρὸς κατάκτησιν τῆς Σικελίας ὁ Δημοσθένης προχειρισθεὶς στρατηγὸς ἀπεστάλη μετὰ νέας δυνάμεις πρὸς βοήθειαν τοῦ προαποσταλέντος Νικίου. Ἀμὰ δ' ἔφθασεν εἰς Συρακούσας, ἀμέσως ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ ἐξ

ἐφόδου τὰς Ἐπιπολάς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἡττηθέντες κατόπιν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ ξηράν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸν στόλον καὶ τὸ στρατόπεδον ἑαυτῶν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου διὰ ξηρᾶς. Ἄλλ' οἱ Συρακούσιοι ἐγκαίρως προκαταλαβόντες πάσας τὰς διόδους ἐξηνάγκασαν τὸν Νικίαν καὶ Δημοσθένην νὰ παραδοθῶσι. Καὶ τούτους μὲν οἱ Συρακούσιοι ἐφόνευσαν βαρβάρως λιθοβολοῦντες, ἐκ δὲ τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν τοὺς μὲν ἐφόνευσαν τοὺς δὲ ἔρριψαν εἰς τὰ λατομεῖα ἢ ἐπώλησαν ὥς ἀνδράποδα εἰς τὴν ἀγοράν.

16. Βρασίδης.

Ὁ Βρασίδης ἦτο υἱὸς τοῦ Σπαρτιάτου Τέλλιδος καὶ τῆς περιωνύμου Ἀργιλεωνίδος, ἣτις παιδιόθεν ἐνέσπειρεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ τῆς τὴν ἀληθῆ σπαρτιατικὴν μεγαλοφροσύνην, ὥστε ὁ Βρασίδης ἀνεδείχθη εἰς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν οὐ μόνον τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Διὰ τὰ ἔξοχα δ' αὐτοῦ προτερήματα καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν ἐπεκλήθη ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου ῥιφθεὶς παρατόλμως μεθ' ἑκατὸν ὀπλιτῶν ἔσωσε τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιορκουμένην Μεθώνην καὶ ἔλαβε τὰ ἀριστεῖα. Ἐν ἔτει 429 διορισθεὶς σύμβουλος τοῦ ναυάρχου Κνήμου δις ἐναυμάχησεν ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ πρὸς τὸν περιφανῆ ναύαρχον τῶν Ἀθηναίων Φορμίωνα. Ἐν ἔτει δὲ 427 διορισθεὶς σύμβουλος τοῦ ἀνικάνου ναυάρχου Ἀλκίδου καὶ πλεύσας εἰς Κέρκυραν κατεναυμάχησε τὸν ἡνωμένον στόλον τῶν Ἀθηναίων καὶ Κερκυραίων. Ὅτε δὲ ὁ Δημοσθένης κατέλαβε τὴν Πύλον, ὁ φιλότιμος καὶ γενναῖος Βρασίδης τριηραρχῶν ἡγωνίσθη ἐκθύμως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπόδασιν καὶ παρώτρυνε καὶ τοὺς λοιποὺς κυβερνήτας τῶν πλοίων νὰ ἐξωθήσωσι τὰ πλοῖά των εἰς τὴν ξηράν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ νὰ συντρίψωσιν αὐτά, ἀλλὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀπόδασιν. Συνειθισμένος δ' ὢν νὰ ἐπιφραγίζῃ τοὺς λόγους διὰ τῶν ἔργων διέταξε ἀμέσως τὸν κυβερ-

νήτην τῆς ναυαρχίδος νὰ ἐξωθήσῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ξηράν. Ἐν ᾧ δὲ ἦτο ἑτοιμος νὰ ἐκπηδήσῃ εἰς τὴν ἀκτὴν τραυματισθεὶς ὑπὸ πολλῶν βελῶν πίπτει λειπόθυμος ἐπὶ τῆς πρῶρας τοῦ πλοίου, ἡ δὲ ἀσπίς αὐτοῦ ἐξολισθήσασα τῶν χειρῶν του ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐλήρθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Βρασίδης ταχέως ἰαθεὶς ἐκ τῶν τραυμάτων του καὶ θέλων νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους συνέλαβεν ἤδη ἕτερον μεγαλεπήβολον σχέδιον, νὰ ὑποκινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τὰς ἐν τῇ Χαλκιδικῇ συμμάχους πόλεις αὐτῶν. Ὅθεν παραλαβὼν 1700 ἄνδρας μετέβη κατεσπευσμένως εἰς Μακεδονίαν καὶ διὰ τῆς εὐγενοῦς καὶ χρηστῆς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης πολλὰς πόλεις καὶ νὰ καταλάβῃ διὰ συνθήκης τὴν πλουσίαν καὶ ἰσχυράν Ἀμφίπολιν. Μετὰ ἐνιαύσιον ἀνακωχὴν ὁ δημαγωγὸς Κλέων ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν πόλεμον καὶ ἐπῆλθεν αὐτὸς μεθ' ἱκανῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ Βρασίδου. Μάχῃ, δὲ φονικῆς συναφθείσης παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν, ἔπεσόν ἀμφοτέροι οἱ στρατηγοί, ὁ μὲν Κλέων ἠττηθεὶς καὶ φεύγων αἰσχυρῶς, ὁ δὲ Βρασίδης ἔπεσεν ἐνδόξως νικῶν καὶ προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς νίκης (422 π. Χ.), τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ἀνεδείχθη ὁ Βρασίδης κατὰ τὸ βραχὺ μὲν, ἀλλ' ἐνδοξον τοῦ βίου του σταδίον. Οἱ σύμμαχοι πάντες τιμῶντες τὰς ἐξόχους αὐτοῦ ἀρετάς συνώδευσαν ἑνοπλοὶ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ καὶ ἔθαψαν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀμφιπόλεως. Οἱ δὲ Ἀμφιπολίται περιέφραζον τὸ μνημεῖον τοῦ Βρασίδα καὶ ἐτίμησαν ἕκτοτε αὐτὸν ὡς ἥρωα δι' ἀγώνων καὶ θυσιῶν ἐτησίων. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἦλθον εἰς τὴν Σπάρτην Ἀμφιπολίται, ἡ μήτηρ τοῦ Βρασίδου ἠρώτησεν αὐτοὺς ἂν ὁ υἱὸς τῆς ἐτελεύτησεν ἀξίως τῆς Σπάρτης, ἐκεῖνοι δὲ ἤρχισαν νὰ ὑπερεγκομιάζωσεν αὐτὸν λέγοντες, «ὅτι ἡ Σπάρτη δὲν ἔχει νὰ ἀναδείξῃ ἄλλον τούτου ἐφάμιλλον». Ἀλλ' ἡ μεγαλόφρων Ἀργίλεωνὶς διακόψασα αὐτοὺς ἀποτόμως εἶπεν, «μὴ καταισχύnete τὴν Σπάρτην, ἥτις ἔχει πολλοὺς πολλῶ τούτου κάρρωνας», (ἦτοι πολὺ καλλιτέρους).

17. Ἀλκιβιάδης (450—404 π. X.).

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 450 π. X. Ὁ πατήρ του εἶλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ Αἰάντος, διέπρεψε δὲ εἰς τὴν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυμαχίαν λαβὼν τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας καὶ ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ἐν τῇ μάχῃ τῆς Κορωνείας (447 π. X.). Ἡ δὲ μήτηρ του ἦτο θυγάτηρ τοῦ Μεγακλέους καὶ συγγενῆς τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε μὲν πολλὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ πλείστα ἑλαττώματα. Ἦτο εὐφυέστατος, εὐγλωττος, ἀνδρεῖος, ῥωμαλῆος καὶ πλουσιώτατος. Ἀλλ' ἦτο συγχρόνως καὶ ἄστατος καὶ ἐπιπόλαιος καὶ πείσμων καὶ αὐθάδης καὶ ματαιόδοξος καὶ ἄσεβης καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Ὡστε ἕνεκα τούτων ἀπέβη ἀντὶ ὠφελίμου ἐπιβλαβῆς καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης αὐτοῦ ὁ Ἀλκιβιάδης ἔδωκε νεώτατος ἔτι ὧν λαμπρότατα δείγματα. Μόλις εἰκοσαέτης ὧν ἠγωνίσθη μετὰ τοσαύτης θαυμαστῆς γενναιότητος ἐν τινὶ μάχῃ, ὥστε ἔλαβε βαρεῖαν πληγὴν καὶ μόλις ἔσωσεν αὐτὸν ὁ Σωκράτης συνεκστρατεύων ὡς ὀπλίτης. (432 π. X.). Μετὰ ὀκταετίαν διέπρεψεν ὡς ἵππεὺς εἰς ἄλλην μάχην καὶ ἀνταπέδωκεν εἰς τὸν Σωκράτην τὴν ὀφειλὴν σώσεως αὐτὸν μὲ προφανῇ κίνδυνον τῆς ζωῆς του. Τὸ ἀθλητικὸν αὐτοῦ σῶμα ἀντεῖχεν εἰς πάντα κόπον καὶ δίαιταν. Εἶχε δὲ καὶ τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐκπλήττῃ τοὺς πάντας διὰ τῆς πολυτελείας αὐτοῦ. Εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀπέστειλεν ἑπτὰ ἄρματα καὶ αὐτὸς διαγωνισθεὶς ἔλαβε τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον βραβεῖον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ἀνεμίχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὰ πολιτικὰ ὡς ἀντιπολιτευόμενος πρὸς τὸν χρηστὸν καὶ ἐνάρετον Νικίαν, καὶ διὰ τῆς εὐγλωττίας του κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀναλάβωσι τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἔδωκαν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἐγεσταῖοι, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Συρακουσίων. Οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τὰς συνετὰς συμβουλὰς τοῦ Νικίου ταχέως ἐξοπλίσαντες πολυάριθμον στόλον ἐξέπλευσαν

ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τῆς νήτου. Λαμπρότερος στόλος δὲν εἶχεν ἄλλοτε ἐκπλεύσει ἐκ Πειραιῶς. Στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας διωρίσθησαν ὁ Νικίας, ὁ Λαμάχος καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ἀλλὰ πρὶν ἀποπλεύσῃ ὁ στόλος, πρῶϊαν τινὰ εὐρέθησαν οἱ Ἑρμαῖ ἀποκεκομμένοι τὰς κεφαλὰς. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαῖ στῆλαι τετραπλευροὶ ἀπολήγουσαι εἰς ἀνθρωπίνην κεφαλὴν καὶ ἰδρύνοντο εἰς τὰς ὁδοὺς ὡς κόσμημα καὶ ὡς δεῖγμα τῆς εὐλαβείας τῶν πολιτῶν. Ἡ πράξις ἐθεωρήθη ὡς ἀσέβεια κατὰ τῆς θρησκείας καὶ ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Ἀλκιβιάδου κατήγγειλαν αὐτὸν ὡς ἔνοχον. Συγχρόνως δὲ κατήγγειλαν αὐτόν, ὅτι μεθῶν ἐνέπαιξε μετὰ τινῶν φίλων τοῦ καὶ τὰ Ἐλευσίνα μυστήρια. Μετὰ τὸν ἀπόπλου τοῦ στόλου εἰσῆχθη ἡ δίκη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν τὴν Σαλαμινίαν, τὸ πλοῖον τὸ χρησιμεῖον πρὸς μεταφοράν τῶν ὑποδίκων, ὅπως περλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐκναγάγῃ αὐτὸν πρὸς ἀπολογίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης λαβὼν τὴν διαταγὴν ὑπεκρίθη ὅτι ὑπακούει, ἀμὰ ὅμως ἀφίκετο εἰς Θουρίους, ἀπέδρα εἰς Ἄργος καὶ ἐκείθεν, ἄφ' οὗ ἔμαθεν, ὅτι κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην εἰπὼν ἀπειλητικῶς «θὰ τοῖς δείξω ὅμως ἐγώ, ὅτι ζῶ». Οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ κατέλαβον καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν καὶ ἐξέπεμψαν εἰς Σικελίαν τὸν Γυλίππον μὲ ἀξιόμαχον στρατὸν καὶ στόλον. Οἱ Συρακούσιοι στενῶς πολιορκούμενοι ὑπὸ τοῦ Νικίου ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδεχθῶσι τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸν κατάπλου τοῦ Γυλίππου ἀπέριψαν αὐτὰς καὶ ἡ ἐκστρατεία κατέληξεν εἰς τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀλκιβιάδης δυσαρεστηθεὶς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας κατέφυγε πρὸς τὸν φίλον του Τισσαφέρην, σατράπην τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἐπεισεν αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Διενήργησε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων νὰ ψηφισθῇ ἡ ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησις του. Δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἄφ' οὗ διαπράξῃ λαμπρόν τι κατόρθωμα. Οἱ ἐν Σάμῳ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐνίκησαν τὸν

στόλον τῶν Λακεδαιμονίων παρὰ τὴν Σηστόν καὶ εἰς δευτέραν ναυμαχίαν παρὰ τὴν Ἀβυδὸν. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην νίκην συνετέλεσε καὶ ἡ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης ἀφίξεις τοῦ Ἀλκιβιάδου μετὰ δέκα ὀκτῶ νηῶν (411). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἀλκιβιάδης ἡγούμενος τοῦ στόλου ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Κύζικον, ὅπου ἔπεσε καὶ ὁ ναύαρχος αὐτῶν Μίνδαρος. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλκιβιάδης καταλαβὼν τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκηδὸνα καὶ στερεώσας τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς (407). Ὁ δῆμος ἐστεφάνωσεν αὐτὸν διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ ἐξέλεξεν ἀρχιστράτηγον.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλκιβιάδης ἄγων 200 τριήρεις ἐξέπλευσεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ προσωρμίσθη εἰς Νότιον, λιμένα τῶν Κολοφωνίων. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Φώκαιαν πρὸς συλλογὴν χρημάτων, ὡς διοικητὴν δὲ τοῦ στόλου ἀφῆκε τὸν ὑποναύαρχον Ἀντίοχον, ὅστις παρὰ τὴν ῥητὴν διαταγὴν αὐτοῦ ναυμαχήσας πρὸς τὸν Λύσανδρον ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη. Ἔνεκα τούτου ὁ παλίμβουλος δῆμος τῶν Ἀθηναίων καθήρεσε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἐξέλεξεν ἀντ' αὐτοῦ δέκα ἐτέρους στρατηγούς. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπῆλθεν ἤδη εἰς Θράκην καὶ μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν ἐκεῖ ἀσφαλῆ κατέφυγε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον, τὸν σατράπην τῆς Φρυγίας, ὅστις κατ' ἀπαίτησιν τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέστειλεν ἄνδρας νὰ τὸν δολοφονήσωσιν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι δολοφόνοι μὴ τολμήσαντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου περιεκύκλωσαν αὐτὴν διὰ νυκτὸς καὶ ἔβαλον πῦρ. Ὁ Ἀλκιβιάδης περιτυλιξας περὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τὴν χλαμύδα καὶ κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς ξίφος γυμνὸν ἐκπηδᾷ ἐξω καὶ διέρχεται διὰ μέσου τῶν φλογῶν καὶ τῶν πολεμίων ἀβλαβής. Ἀλλ' οὗτοι μακρόθεν βάλλοντες ἐφόνευσαν αὐτὸν (404 π. Χ.). Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἄγων τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ Ἀλκιβιάδης προικισθεὶς ὑπὸ τῆς φύσεως δι' ἐξόχων προτερημάτων ἠδύνατο νὰ μεγαλουργήσῃ, ὥστε καὶ τὴν πατρίδα του νὰ ὠφελήσῃ καὶ ἐκυτὸν νὰ δοξάσῃ. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀστάτου διαγωγῆς του καὶ εἰς τὴν πατρίδα του ἐγένετο παρκαίτιος με-

γίστων συμφορῶν καὶ αὐτὸς ἀπώλεσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας.

18. Λύσανδρος.

Ὁ Λύσανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ Σπαρτιάτου Ἀριστοκλείους καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πενήτων. Ἐν ἄκρᾳ δὲ πενίᾳ ἀνατραφεὶς ἦτο χρημάτων ὑπέρτερος ὑπομένων μεγαλοφρόνως πάσας τὰς στερήσεις, καὶ ἐν ᾧ εὗρε πολλάκις εὐκαιρίαν νὰ πλουτήσῃ, διεβίωσε καὶ ἀπέθανε πένης. Καὶ τὴν μὲν ἀνδρείαν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν εἶχε κοινὰς πρὸς πάντας τοὺς Σπαρτιάτας, ἑσπερεῖτο ὅμως πάσης χρηστότητος καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν βουλευμάτων του οὐδὲν ἐθεώρει ἄτοπον. Συνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ, ὅτι αὐτοῦ δὲν ἰσχύει ἡ *λεοντῇ*, ἐκεῖ πρέπει νὰ ἰσχύῃ ἡ *ἀλωπεκῇ*.

Ἐν ἔτει 407 προχειρισθεὶς ναύαρχος καὶ ἀποσταλὴς εἰς Ἀσίαν κατῴρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὴν ἰδιαιτέραν εὐνοίαν Κύρου τοῦ νεωτέρου, ὅστις διεδέχθη τὸν Τισσαφέρνην εἰς τὴν σατραπείαν τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ δεκακισχιλίους δαρεικοὺς καὶ αὐξήσας τὸν ἡμερήσιον μισθὸν τῶν ναυτῶν ἐκ τριῶν ὀβολῶν εἰς τέσσαρα, προσείλκυσε πολλοὺς καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ναυτῶν. Συνάψας δὲ μάχην πρὸς τὸν ὑποναύαρχον Ἀντίοχον κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐνίκησεν αὐτόν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Σπαρτιάται διώρισαν ναύαρχον τὸν Καλλικρατίδαν. Ἀφ' οὗ δὲ οὗτος ἔπεςεν εἰς τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν, διώρισαν ναύαρχον ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Ἀρακόν τινα, τὸν δὲ Λύσανδρον ἐπιστολέα μὲν αὐτοῦ, πράγματι δὲ ἀπόλυτον κύριον. Ὁ Λύσανδρος λαβὼν ἄφθονα χρήματα παρὰ τοῦ Κύρου καὶ ναυπηγήσας καὶ ἐξοπλίσας νέον στόλον ἐκυρίευσεν τὴν Ἀἰγαιὸν καὶ ἐθαλασσοκράτησεν πάσης τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Ὁ δὲ Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐξ 180 τριήρων προσωρμίσθη παρὰ τοὺς Αἰγῆς ποταμοὺς ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου εἰς θέσιν ἀλίμενον καὶ στερουμένην οἰκιῶν καὶ τροφίμων. Ὁ Ἀλκιβιάδης διαμένων ἐκεῖ που πλησίον συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς νὰ μεθορμίσωσι τὸν στόλον

των εἰς Σηστόν, ὁπόθεν ἠδύναντο νὰ προμηθεύωνται καὶ τὰ τρόφιμα, ἀλλ' οὗτοι ἀπέρριψαν τὴν συμβουλὴν τοῦ ὕβριστικῶς. Ὁ Λύσανδρος προκαλούμενος εἰς μάχην ἐκ πανουργίας ἀπέφευγεν αὐτὴν, τὴν δὲ πέμπτην ἡμέραν, ἐν ᾗ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον διασκορπισθῆ εἰς τὴν ξηράν, ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν στόλον αὐτῶν, πλὴν ὀκτὼ νηῶν, αἵτινες ὑπὸ τὸν Κόνωνα διεσώθησαν εἰς Κύπρον, καὶ τῆς ἱερᾶς Παράλου, ἣτις ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν θλιβεράν ἀγγελίαν. Ἐξαγαγὼν δὲ ὁ Λύσανδρος τὸν νικηφόρον αὐτοῦ στρατὸν εἰς τὴν ξηράν συνέλαβε περὶ τοὺς τετρακισχίλιους ἄνδρας καὶ ἐφόνευσεν ἅπαντας (405).

Κυριεύσας δὲ καὶ πάσας τὰς συμμάχους πόλεις τῶν Ἀθηναίων, πλὴν τῆς Σάμου, κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ καὶ αὐτὸς μὲν ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας διὰ θαλάσσης, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἄγισ καὶ Πausanίας διὰ ξηρᾶς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέστησαν καρτερικῶς ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἀλλὰ πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης παρεδέχθησαν ἐπὶ τέλους τοὺς ἐπιβληθέντας βαρεῖς ὅρους τῆς εἰρήνης. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως κατεσκάφησαν, ὁ στόλος ἐπυρπολήθη, (πλὴν 12 νηῶν), ὑπὸ τοὺς χαρμοσύνους ἤχους τῆς μουσικῆς. Κατηργήθη δὲ καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀνιδρύθη τὸ ὀλιγαρχικὸν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν τριάκοντα, οἵτινες ἕνεκα τῆς κακῆς διοικήσεώς των ἐπεκλήθησαν τύραννοι. Ὁ Λύσανδρος καταργήσας καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ καθιδρύσας τὸ ὀλιγαρχικὸν κατῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Σπάρτην καὶ ἡξιώθη λαμπροτάτης τιμῆς.

Βραδύτερον ὁ Λύσανδρος συνέλαβε τὴν φιλόδοξον ἰδέαν νὰ ὑφαρπάσῃ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἀπέτυχε. Μετὰ νέας δὲ πρὸς τὴν Σπάρτην ὑπηρεσίας ἐπελθὼν μετὰ στρατοῦ κατὰ τῶν Λοκρῶν καὶ Θηβαίων πολεμούντων πρὸς τοὺς Φωκεῖς καὶ παρὰτόλμως ἐφορμήσας νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὴν Ἀλίαρτον ἀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη (395).

19. Θρασύβουλος.

Ὁ Θρασύβουλος ὁ Ἀθηναῖος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος, συνετός, φιλόπατρις καὶ φιλελεύθερος. Διέπρεψε δὲ μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀναδειχθεὶς στρατηγὸς εὐδόκιμος καὶ κατὰναυμαχήσας εἰς πολλὰς ναυμαχίας τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀλλὰ κυρίως θαυμάζεται, διότι ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν τριάκοντα τυράννων. Ὁ Λύσανδρος καταργήσας τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν διώρισε τριάκοντα ἄνδρας ἐπὶ τῷ προσχήματι νὰ συντάξωσι τὸ νέον πολίτευμα. Ἀλλ' οὗτοι ταχέως παρεξέτραπεσαν εἰς βιαιοπραγίας καὶ ἐπεχείρησαν τὴν σφαγὴν τῶν δημοκρατικῶν καὶ πάντων τῶν ἐπὶ πλούτῳ καὶ γένει ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Κατὰ τὸ ὀκτὰμηνον διάστημα, καθ' ὃ διήρκεσεν ἡ τυραννία αὐτῶν, ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 1500, πλείονες δ' ἐξωρίσθησαν ἢ ἐφυγαδεύθησαν. Πολλοὶ τῶν φυγάδων κατέφυγον εἰς Θήβας, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος. Ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ παραλαβὼν ἐβδομήκοντα ἐκ τῶν ἀνδρειότερων φυγάδων κατέλαβε τὴν Φυλὴν, φρούριον ὀχυρὸν κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἐκεῖ δὲ προσῆλθον καὶ ἄλλοι φυγάδες, ἐν ὧν περὶ τοὺς ἑπτακοσίους. Ἀποκρούσαντες δὲ τὴν κατ' αὐτῶν ἐφοδὸν τῶν τριάκοντα κατέλαβον διὰ νυκτὸς τὸν Πειραιᾶ. Οἱ τριάκοντα ἐπῆλθον καὶ πάλιν κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ μετὰ πεισματώδη μάχην ἡττήθησαν. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσε καὶ ὁ Κριτίας, ὁ ἀρχηγὸς τῶν τριάκοντα. Τὴν ἐπιούσαν ἡ βουλὴ συνελθοῦσα καθήρεσε τοὺς τριάκοντα καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐξέλεξε δέκα ἐτέρους ἄρχοντας. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι κατ' οὐδὲν διέφερον τῶν τριάκοντα καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἣτις ἀπέστειλε μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου τὸν Λύσανδρον καὶ μετ' ὀλίγον τὸν Πausanίαν, τὸν ἕτερον τῶν βασιλέων. Οὗτος ὅμως φθονῶν τὸν Λύσανδρον κατάρθρωσε νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Θρασύβουλος ᾗδ' ἀνελθὼν μετὰ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐτέλεσε θυσίαν. Ὁ λαὸς ἐψήφισε γενικὴν ἀμνηστίαν, ἐκ τῆς

ὁποίας ἐξηρέθησαν οἱ τριάκοντα καὶ οἱ δέκα. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐστεφάνωσαν τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν διὰ κλάδου ἐλαίας, εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Εἰς ἐκστρατείαν δέ τινα κατὰ τῆς Ῥόδου προσορμισθεὶς ὁ Θρασύβουλος εἰς Παμφυλίαν ἐδόλοφονήθη ἐν ὥρᾳ νυκτὸς ἐντὸς τῆς σκηνῆς τοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Ἀσπένδου (389). Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ἀνεδείχθη ὁ Θρασύβουλος.

20. Σωκράτης (469—399).

Ὁ Σωκράτης ἦτο υἱὸς τοῦ ἀγαλαματοποιοῦ Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρίτης γεννηθεὶς εἰς Ἀθήνας τῷ 469 π. Χ. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς τὴν τέχνην τοῦ πατρὸς του, ἔπειτα δὲ ἐπέδωθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀνεδείχθη ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων, καθὼς ἀνεκήρυξεν αὐτὸν καὶ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

αὐτὸ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν: «ὅτι ἀπάντων τῶν ἀνδρῶν σοφώτατος εἶναι ὁ Σωκράτης». Ἀφιέρωσε δὲ ὅλον τοῦ τὸν βίον νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν. Ἐδίδασκε δὲ δωρεάν τοὺς ἀνθρώπους, περὶ ἀρετῆς, περὶ

δικαιοσύνης, περὶ ἠθικῆς, περὶ εὐσεβείας καὶ τῶν τοιούτων μεταβαίνων εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τοὺς περιπάτους. Καὶ δὲν ἐδίδασκε μόνον διὰ λόγων τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐξήσκει αὐτὴν καὶ διὰ τῶν ἔργων, ὥστε ἀπέβη τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας. Ὑπηρέτησε δὲ πολλάκις τὴν πατρίδα του καὶ ὡς στρατιώτης καὶ γενναίως ἠγωνίσθη εἰς πολλὰς μάχας. Εἰς μάχην τινὰ ἔσωσε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ εἰς ἄλλην τινὰ τὸν Ξενοφῶντα. Κατέκρινε μετὰ θάρρους τὰς παρὰ νόμους πράξεις τῶν τριάκοντα τυράννων καὶ ὅλας τὰς κακίας τῆς κοινωνίας. Διὰ τοῦτο ἐκίνησε τὸ μῖσος πολλῶν, εὐρέθησαν δὲ καὶ τρεῖς ἄνθρωποι, ὁ Ἄνυτος, ὁ Μέλिटος καὶ ὁ Λύκων, νὰ τὸν κατηγορήσωσιν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅτι αὐτός, ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς, διὰ τῆς διδασκαλίας του διαφθείρει τοὺς νέους καὶ εἰσάγει νέους θεοὺς. Ὁ Σωκράτης κατὰ τὴν προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν τῆς δίκης ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, ἵνα ἀπολογηθῇ. Δὲν ἠθέλησε δὲ μάλιστα νὰ φέρῃ εἰς τὸ δικαστήριον, καθὼς συνειθίζετο τότε, οὔτε τὴν σύζυγόν του, οὔτε τὰ τέκνα του, ἵνα διὰ τῶν δακρύων καὶ παρακλήσεων αὐτῶν συγκινήσῃ τοὺς δικαστάς, ἀλλ' ἀπελογήθη μετὰ τόλμης καὶ παρρησίας ἀξιοθαυμάστου. Ἡ ἀξιοπρεπὴς ὁμως αὕτη ἀπολογία ἐξηρέθισε τοὺς δικαστάς καὶ διὰ πλειοψηφίας τριῶν ψήφων ἐθεωρήθη ἐνοχος τῆς ἀποδομένης εἰς αὐτὸν κατηγορίας. Συνεκροτεῖτο δὲ τὸ δικαστήριον ἐκ πεντακοσίων δικαστῶν. Κατόπιν τὸ δικαστήριον προσέκαλεσε τὸν Σωκράτη νὰ ἐκλέξῃ αὐτός καὶ νὰ ὀρίσῃ ποίαν τιμωρίαν θέλει νὰ τῷ ἐπιβάλωσιν. Ὁ Σωκράτης ἀπήντησεν: «ὅτι ἀντὶ καταδίκης καὶ τιμωρίας θεωρεῖ ἑαυτὸν ἄξιον νὰ τρέφῃται εἰς τὸ πρυτανεῖον διὰ τὰς μεγάλας του πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας». Οἱ δικασταὶ ἐκ τῶν λόγων τούτων ἔτι μᾶλλον ἐρεθισθέντες κατεδίκασαν τὸν Σωκράτη διὰ πλειοψηφίας ὀγδοήκοντα ψήφων εἰς θάνατον. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ Σωκράτης ἤκουσε μετὰ μεγίστης ἀταραξίας. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τῆς καταδίκης ἀνεβλήθη, μέχρις οὐ ἐπανέλθῃ ἐκ τῆς Δήλου ἡ ἱερὰ ναὺς Πάραλος, ἥτις συνέπεσε νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν προτεραιάν

φέρουσα θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἦτο δὲ νόμος, ὅστις δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ μηδεμία θανατικὴ ποινὴ, πρὶν ἐπανελθῇ ἐκ τῆς Δήλου ἡ ἱερὰ ναῦς. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Σωκράτης διέμενεν ἐν τῇ φυλακῇ, οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ οἱ φίλοι τοῦ ἐξηκολούθουν νὰ τὸν ἐπισκέπτονται καταλυπημένοι. Ὁ Σωκράτης ὅμως ἔμενεν ἀτάραχος καὶ οὐδὲ τὸ παραμικρὸν παράπονον ἐξέφρασεν οὔτε κατὰ τῶν δικαστῶν οὔτε κατὰ τῶν κατηγορῶν του. Εἰς δὲ μάλιστα ἐκ τῶν μαθητῶν του, ὁ Κρίτων, προπαρασκευάσας τὰ πάντα καλῶς πρέτεινεν ἡμέραν τινα εἰς τὸν Σωκράτην νὰ δραπετεύσῃ. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἀπέρριψε τοῦ ἀγαπητοῦ μαθητοῦ τὴν πρότασιν καὶ ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ μαρτυρικῶς τοῦ θανάτου, ὅτι οὐδεμία κατάθλιψις ἢ ἀδίκημα πρέπει νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ γινώμεθα ἀπειθεῖς πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Διεκήρυξε δ' ὅτι καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων ἡ πατρίς εἶνε τιμιώτερον καὶ σεβαστότερον καὶ ἀγιώτερον. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ὅτε ἡ Πάραλος ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Δήλου, προσῆλθεν ἡ σύζυγός του Ξανθίππη μετὰ τῶν τέκνων του καὶ ἤρχισαν νὰ θρηνῶσι καὶ νὰ κλαίωσιν. Ὁ Σωκράτης τοὺς παρηγόρησε καὶ εἶπε νὰ ἀπέλθωσι. Μετ' ἄκρας δ' ἀταραξίας συνδιελέγετο μετὰ τῶν μαθητῶν του περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τέλος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰσῆλθεν ὁ ὑπηρέτης τῆς φυλακῆς καὶ εἶπεν εἰς τὸν Σωκράτην νὰ πῇ τὸ κώνειον. Καὶ ὁ μὲν ὑπηρέτης ἤρχισε νὰ κλαίῃ, ὁ δὲ Σωκράτης ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ ἐξεκένωνσεν αὐτὸ ἀταράχως. Μετ' ὀλίγον κατεκλίθη ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον καὶ οὕτως ἐξέπνευσεν (399).

Οἱ Ἀθηναῖοι μεταμεληθέντες μετ' ὀλίγον διὰ τὴν ἄδικον ταύτην καταδίκην διέταξαν κοινὸν πένθος καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάντα χαλκοῦν.

21. Κόνων.

Κόνων ὁ Ἀθηναῖος κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οικογενείας καὶ ἦτο μετροφόρων καὶ συνετὸς ἀνὴρ. Μετὰ τὴν

δευτέραν ἐξορίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου ὁ Κόνων ἐχειροτονήθη εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν. Σπεύσας πρὸς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Καλλικρατίδα κυριευθείσης Μεθώνης καὶ ναυμαχήσας πρὸς αὐτὸν ἠττήθη καὶ ἀπώλεσε 30 ναῦς (406). Κατὰ δὲ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων μόλις αὐτὸς διεσώθη μετὰ ὀκτὼ πλοίων εἰς Κύπρον πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Εὐαγόραν, τὸν βασιλέα τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνος. Διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Εὐαγόρου, τοῦ σατράπου Φαρναβάζου καὶ τοῦ ἱατροῦ Κτησίου προσελκύσας τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἱκανὰ χρήματα. Ναυπηγήσας δὲ καὶ ἐξοπλίσας στόλον ἐξ 170 τριήρων ἀπεστάτησε τὴν Ῥόδον ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ κατετρόπωσε παρὰ τὴν Κνίδον τὸν στόλον αὐτῶν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσε καὶ ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Πείσανδρος ἔρρωμένως ἀγωνισάμενος. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην πλεύσας ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον ἐξέβαλεν ὅλους τοὺς ἀρμοστὰς τῶν Λακεδαιμονίων, ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ Μεσσηνίας καὶ κατέλαβε τὰ Κύθηρα. Λαβὼν δὲ καὶ ἄλλα ἄφθονα χρήματα παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἀνῆγειρε τὰ μακρὰ τεῖχη, τὰ συνδέοντα τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ Πειραιῶς, διὰ τῆς συνεργασίας τῶν Βοιωτῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἄλλοτε ἐπέχαιρον εἰς τὴν κατεδᾶφισιν αὐτῶν. Κατεσκευάσε δὲ καὶ περικαλῆ ναὸν ἐν Πειραιεὶ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης. Ὁ ὄχμος τῶν Ἀθηναίων ἐψήφισε νὰ ἀνιδρυθῇ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριὰς παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἐλευθερίου Διὸς (398). Βραδύτερον ἀποσταλεῖς πρέσβυς πρὸς τὸν σατράπην τῆς Λυδίας Τηρίβαζον συνελήφθη δολίως παρ' αὐτοῦ ὡς ἐχθρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἐρρίφθη εἰς φυλακὴν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν (390).

22. Ξενοφῶν (443—353).

Ὁ Ξενοφῶν ἦτο υἱὸς τοῦ Γρύλλου καὶ ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 443 π. χ. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξησκέιτο εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ εἰς τὰ πολεμικά. Ἐγένετο δὲ φίλτατος μαθητὴς

τοῦ Σωκράτους. Ὅτε Κύρος ὁ νεώτερος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου, καὶ ὁ Ξενοφῶν παρηκολούθησε ὡς ἑθελοντῆς καὶ χάριν περιηγήσεως τὸν φίλον του ἀξιωματικὸν Πρόξενον τὸν Βοιωτιον. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συνηντήθησαν παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Μεσποποταμίας καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην ἐνίκησαν μὲν οἱ Ἕλληνες τὸ καθ' ἑαυτούς, ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ

Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

ἐφονεύθη ὁ Κύρος, οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Μετὰ ταῦτα ὁ Τισσαφέρνης προτείνας ἀνακωχὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας φονεύει πάντας τοὺς στρατηγούς αὐτῶν δολίως συλλαβῶν. Οἱ ἄνευ στρατηγῶν ἀπομείναντες Ἕλληνες κατελήφθησαν ἀπὸ ἄκραν ἀπελπισίαν, ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν ἐνεθάρρυνεν αὐτούς καὶ ἔπεισε νὰ καύσωσι πάντα τὰ περιττὰ ἑαυτῶν σκεύη, νὰ ἐκλέξωσιν ἄλλους στρατηγούς καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἀναθέτοντες πάσας ἑαυτῶν τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν των. Εὐθὺς δ' ἐξελέγησαν πέντε στρατηγοί, μετὰ τῶν ὁποίων εἰς ἥτο καὶ ὁ Ξενοφῶν. Ἀπερίγραπτα εἶνε ὅσα ὑπέφερον ἐπὶ τέσσαρας μῆνας διερχόμενοι διὰ μέσου ἀγνώστων καὶ ἐχθρικῶν χωρῶν ἄνευ ὁδηγοῦ καὶ χάρτου. Ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ὄρη χιονοσκεπῇ καὶ ἀπόκρημνα. Διέβαινον βαθεῖς καὶ ὀρμητικoὺς ποταμούς. Κατεπολεμοῦντο ἀπὸ βαρβάρους καὶ δολίους ἐχθρούς καὶ κατεβασανίζοντο ἀπὸ πείναν καὶ ψυχρὸς δριμύτατον. Στε-

ρούμενοι δὲ τῶν πάντων καὶ δεινῶς κακουχούμενοι ἔφθασαν τέ-
λος ἐπὶ τινος ὅρου, ὅπερ ἐκαλεῖτο *Θήχης*. Ἐκεῖθεν δὲ ἰδόντες
τὴν θάλασσαν ἐχαιρέτησαν αὐτὴν ὡς σώτειραν μετ' ἐνθουσια-
σμοῦ καὶ ἀγαλλιάσεως ἀναφωνοῦντες· *θάλαττα, θάλαττα!*
Ἐναγκαλιζόμενοι δ' ἀλλήλους ἔχεον δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐπισω-
ρεύοντες λίθους καὶ ὅπλα καὶ τεθραυσμένας ἀσπίδας ἀνήγειραν
τρόπαιον. Ἐκεῖθεν ἔφθασαν εἰς *Τραπεζοῦντα* 8600 ἐκ τῶν
12900 ἐκστρατευσάντων Ἑλλήνων καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν πρὸς
τοὺς θεοὺς εὐγνωμοσύνην τῶν διὰ θυσιῶν καὶ γυμνικῶν ἀγώνων.

Κατὰ τὴν πολυθρύλητον ταύτην *κάθοδον* τῶν μυρίων ὁ
Ξενοφῶν ὁδηγῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν ἔδειξε στραγικὴν εὐφυΐαν
καὶ γενναίαν ψυχὴν ἀξιοθαύμαστον. Ὁ Ξενοφῶν ἐξωρίσθη μετ'
ὀλίγον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς φίλος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐγ-
κατεστάθη εἰς Σκιλλοῦντα, μικρὰν πόλιν παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν,
ὅπου οἱ Σπαρτιάται ἐχάρισαν εἰς αὐτὸν μέγα κτῆμα. Ἐν Σκιλ-
λοῦντι ὁ Ξενοφῶν διέτριψε περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη καταγινόμενος
εἰς τὴν γεωπονίαν, εἰς τὸ κυνήγιον, εἰς τὴν ἵππασίαν καὶ εἰς τὴν
συγγραφὴν διαφόρων συγγραμμάτων, ἃτινα κατέστησαν τὸ ὄ-
νομα τοῦ ἀθάνατον. Διὰ τὴν γλυκύτητα δὲ τοῦ ὕψους καὶ τὴν
χάριν, ἣτις ἐπανθῆ ἔν αὐτοῖς, ἐπωνομάσθη *Ἀττικὴ μέλισσα*.
Ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Γρύλλον καὶ τὸν Θεόδωρον, ὧν ὁ πρῶ-
τος ἔπεσε μαχόμενος ὡς ἵππεὺς ἐν *Τεγέᾳ*, ὅτε τὸ ἱππικὸν τῶν
Θηβαίων ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ αὐτὴν (362). Τὴν θλιβεράν
εἰδησιν τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ τοῦ ἔμαθεν ὁ Ξενοφῶν ἐν ᾧ ἐτέλει
θυσίαν, καὶ παρευθὺς ἀφῆρσε τὸν στέφανον ὡς σημεῖον πένθους,
ἀλλ' ὡς ἔμαθεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἔπεσεν ἐνδόξως, ἐφόρεσε πάλιν
αὐτόν. Ὁ Ξενοφῶν ἐτελεύτησεν ἐν Κορίνθῳ, ὅπου κατ' ἀνάγκην
μετάφησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του (353).

23. Ἀγησίλαος (442—338 π. X.).

Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρ-
χιδάμου καὶ ἐγεννήθη ἐν Σπάρτῃ τῷ 442 π. X. Ἦτο μικρὸς
τὸ ἀνάστημα, χωλὸς τὸν ἕτερον πόδα καὶ δὺσμορφος, ἀλλ' εἶχε

καταστήσῃ τὸ σῶμά του ἰσχυρὸν διὰ τῶν ἀσκήσεων, ὥστε ἀντεῖχεν εἰς πάντα πόνον. Εἰς τὸ εὐτελές δ' ἐκείνο σῶμα ἐνυπῆρχε ρώμη καὶ ἰσχύς ἀκαταπόνητος καὶ ἀξιοθύμαστος ψυχικῇ μεγαλοφροσύνῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ Ἀρταξέρξης ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων εἰς τὸν Τισσαφέρνην, ὅστις ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ αὐτὰς διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύρον εὐνοίαν. Ὅθεν αὐταὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῆς Σπάρτης, ἣτις τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπέστειλε τὸν Θίμβρωνα μὲ ἑπτακισχιλίους ὀπλίτας καὶ 300 ἵππεῖς, μεθ' ὧν ἠνώθησαν καὶ πολλοὶ ἐθελογταὶ ἐκ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων καὶ ἑξακισχίλιοι Κύριοι (400 π.Χ.). Κατόπιν ἀπέστειλε τὸν Δευκλίδαν καὶ ἐπὶ τέλους ἀπεράσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀγησίλαος. Οὗτος παραλαβὼν ὀκτακισχιλίους ἄνδρας διεπέρασεν εἰς τὴν Ἀσίαν μελετῶν τὴν κατάλυσιν τοῦ περσικοῦ κράτους (396 π. Χ.). Ὁ Τισσαφέρνης φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν τρίμηνον ἀνακωχὴν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ παρασκευασθεὶς παρέβη τὸν ὄρκον του καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Τότε ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λυδίαν καὶ συνάψας μάχην παρὰ τὸν Παικτωλὸν ποταμὸν κατετρόπωσε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους. Μετὰ τὴν ἥτταν αὐτὴν ὁ Ἀρταξέρξης διέταξε νὰ ἀπεκεφαλισθῇ ὁ Τισσαφέρνης καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν εἰς τὸν Τιθραύστην. Οὗτος συνομολογήσας ἑξάμηνον ἀνακωχὴν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον καὶ δούς τριάκοντα τάλαντα ἐπεισεν αὐτὸν νὰ ἐκχωρήσῃ τῆς σατραπείας αὐτοῦ, ὃ δὲ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φρυγίαν, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησεν, ἐκυρίευσεν δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Φαρναβάζου, σατράπου αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Τιθραύστης ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἄφθονα χρήματα τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην, ὅστις κατῴρωσε νὰ ἐνώσῃ εἰς συμμάχίαν κατὰ τῆς Σπάρτης τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος καὶ ἄλλας. Ἡ Σπάρτη ἕνεκα τούτου ἠναγκάσθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀγησίλαον ἐκ τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀγησίλαος μετ' ἀφάτου θλίψεως εἶδε διαλυόμενα τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ ὄνειρα καὶ ὑπακούων

εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ ἐν τῆς Ἀ-
σίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φθάσας δὲ παρὰ τὴν Κορώνειαν τῆς Βιω-
τίας εὗρεν ἐκεῖ συγκεντρωμένους πάντας τοὺς συμμάχους. Συνά-
ψας δὲ πρὸς τὰς συνηνωμένας αὐτῶν δυνάμεις μάχην φονικὴν καὶ
πεισματώδη ἐνίκησε μὲν αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκθύμως ἀγω-
νισθεὶς ἔλαβε πολλὰς πληγὰς καὶ διεκινδύνευσε τὴν ζωὴν του
(394 π. X.). Ἀφ' οὗ δὲ ἐδέθησαν αἱ πληγαὶ του, διέταξε καὶ
τὸν περιέφερον καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον καὶ εἶδε τοὺς πεσόν-
τας καὶ τραυματίας. Δοὺς δὲ τὰς τελευταίας διαταγὰς μετη-
νέχθη εἰς τὴν σκηνὴν του. Τὴν δὲ πρῶϊαν στήσας τρόπαιον
ἀπῆλθεν εἰς Δελφοὺς, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες. Ἀφιερῶσας δὲ
εἰς τὸν ναὸν τὴν δεκάτην τῶν λαφύρων ἐξ ἑκατὸν ταλάντων
ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἐτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου ὁ Ἀγη-
σίλαος ἐνεκα τῆς προθεβηκυίας αὐτοῦ ἡλικίας ἔλαβεν ὀλιγώ-
τερον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν νέον μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν
πόλεμον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἦτταν τῶν Σπαρτια-
τῶν, ὅτε εἶδε κινδυνεύουσιν τὴν Σπάρτην, ἀνέλαβε τὴν ἀρχη-
γίαν τοῦ στρατοῦ καὶ ἔσωσεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν
Θηβαίων διὰ τῆς στρατηγικῆς αὐτοῦ ἰκανότητος καὶ μεγαλο-
φυίας. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην ἀπελπισθεὶς περὶ τῶν
ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων καὶ θεωρῶν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ζῇ ἐν
ἀργίᾳ καὶ ἀδοξίᾳ ἐξεστράτευσεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς βοήθειαν τοῦ
βασιλέως Ταχῶ, ὅστις εἶχεν ἀποστατήσῃ κατὰ τῆς Περσίας.
Ἐπιστρέφων δ' ἐκεῖθεν ἐτελεύτησε κατὰ τὸν πλοῦν εἰς ἡλικίαν
84 ἐτῶν, ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ τεθεὶς ἐντὸς ἀνελελυμένου κηροῦ
μετεκομίσθη εἰς Σπάρτην καὶ ἐνεταφιάσθη μετ' ἐξαιρετικῶν
τιμῶν (358 π. X.).

24. Πελοπίδας (479—364 π. X.).

Ὁ Πελοπίδας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰππόκλου ἐξ ἐπισήμου καὶ
πλουσίας οἰκογενείας τῶν Θηβῶν. Ὁ Πελοπίδας, ἂν καὶ ἦτο
πλούσιος, ἔζη μὲ λιτότητα καὶ ὀλιγάρκειαν, ἀλλ' ἔδαπάνᾳ ἀφει-
δῶς ὑπὲρ τῶν φίλων του καὶ μάλιστα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξήσκησε τὸ σῶμά του εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ εἰς τὸ κυνήγιον καὶ κατέστησεν αὐτὸ ῥωμαλέον καὶ ἀκχατόνητον εἰς πάντας τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους. Ὅτε δὲ ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Φοιβίδας κατέλαθε διὰ προδοσίας τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καῶμειαν, παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς. Οὗτοι δὲ ἄλλους μὲν ἐκ τῶν δημοκρατικῶν ἐθανάτωσαν, ἄλλους δ' ἐξηνάγκασαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς εἰς Ἀθήνας. Εἰς μετὰ τούτων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας. Ὁ Πελοπίδας λοιπὸν καὶ ἄλλοι φυγάδες συνομόσαντες εἰσῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς μετεμφιεσμένοι εἰς τὰς Θήβας. Καὶ τοὺς μὲν δύο πολεμάρχους ἐφόνευσαν, Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον, συμποσιάζοντας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δημοκρατικοῦ Φυλλίδα, τὸν δὲ ἕτερον πολέμαρχον Λεοντιάδην, εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἐγκατέστησαν δὲ πάλιν τὴν δημοκρατίαν, τὴν δ' ἐπὶ τῆς Καῶμειας σπαρτιατικὴν φρουρὰν ἐξηνάγκασαν νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν ὑπόσπονδος. Ἐνεκα τούτου ἡ Σπάρτη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Κλεόμβροτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν μετὰ δεκατετρακισχιλίων πεζῶν καὶ χιλίων ἑξακοσίων ἰππέων καὶ ἑστρατοπέδευσε παρὰ τὰ Λεῦκτρα. Ἄλλ' οἱ Θηβαῖοι κατώρθωσαν διὰ τῆς γενναιότητος τοῦ Πελοπίδου, ὅστις ἤγε τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ἐκαμεινώνδου νὰ νικήσωσι τοὺς Σπαρτιάτας, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπεσον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης περὶ τοὺς τετρακισχιλίους καὶ αὐτὸς ὁ Κλεόμβροτος (371 π. Χ.).

Οἱ Θεσσαλοὶ καταπιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων, οὗτοι δ' ἀπέστειλαν τὸν Πελοπίδαν, ὅστις εἰσβάλων εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐξηνάγκασε τὸν τύραννον νὰ γίνῃ ἡπιώτερος. Ἐκεῖθεν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀλέξανδρον νὰ συμμαχήσῃ πρὸς τοὺς Θηβαίους. Πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τῆς συμμαχίας ἔλαβε καὶ τριάκοντα ὁμήρους ἐκ τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Φίλιππος, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Κατόπιν ὁ Πελοπίδας ἀποσταλεὶς ὡς πρέσβυς εἰς Θεσσαλίαν συνελήφθη δολίως

ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ἡλευθέρωσε δὲ αὐτὸν τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ἀλλ' ὁ τύραννος ἐξηκολούθει νὰ πιέζῃ τοὺς Θεσσαλοὺς, οἵτινες καὶ ἐκ δευτέρου ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Ὅθεν ὁ Πελοπίδας εἰσέβαλε τὸ δεύτερον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ συνάψας μάχην παρὰ τοὺς λόφους, τοὺς καλουμένους Κυνὸς κεφαλάς, πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον κατετρόπωσεν μὲν αὐτόν, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ Πελοπίδας προκινδυνεύων ὑπὲρ τῆς νίκης (364 π. Χ.). Οἱ δὲ Θεσσαλλοὶ, ὑπὲρ ὧν ἡγωνίσθη καὶ ἔπεσεν, ἐκήδευσαν αὐτὸν μετὰ πομπῆς καὶ ἀνήγειραν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ χαλκοῦς ἀνδριάντας.

28. Ἐπαμεινώνδας (418—362 π. Χ.).

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Πολύμνιδος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας. Διετέλεσε δὲ καθ' ὅλον τὸν βίον πέντης καὶ ἀνεδείχθη χρημάτων ὑπέρτερος. Πολλοὶ πολλάκις ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δελεάσωσι διὰ χρημάτων καὶ δώρων πολυτιμοτάτων, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν. Οὐδὲν τὰ ὑπὸ τοῦ φίλου του Πελοπίδα πολλάκις προσενεχθέντα χρήματα πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πενίας του ἐδέχθη. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἡσκήθη εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰ πολεμικὰ ὡς οἱ ἄριστοι ἄνδρες τῶν Θηβαίων, εἰς δὲ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν ἐκπαίδευσιν ὡς οἱ ἄριστοι ἄνδρες τῶν Ἀθηναίων. Ἦτο ἀνδρείος καὶ εὐγλωττος καὶ τόσον φιλαλήθης, ὥστε οὐδὲ χάριν ἀστείότητός ποτε ἐψεύδετο. Μέχρι τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας κατεγίνετο εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας. Ὅτε δὲ οἱ Θηβαῖοι ἀνέλαβον νὰ ἐκδιώξωσιν ἐκ τῆς Καδμείας τὴν σπαρτιατικὴν φρουράν, τότε κατὰ πρῶτον ἀνemίχθη εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ πράγματα τῆς πατρίδος του. Τότε μετὰ τοῦ Πελοπίδου συνέστησε καὶ τὸν ἱερὸν λόχον. Συνέκειτο δὲ οὗτος ἐκ τριακοσίων ἐκλεκτῶν νέων ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκογενειῶν, οἵτινες συνεδέοντο διὰ φιλίας καὶ ὅρκου νὰ συναποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὅτε δ' ἐν ἔτει 371 π. Χ. ἀπεστάλησαν εἰς Σπάρτην.

ἀντιπρόσωποι ἐκ πασῶν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων νὰ συσχεφθῶσι περὶ εἰρήνης, ἀπεστάλη καὶ ὁ Ἑπαμεινώνδας ὑπὸ τῶν Θεβαίων Βοιωτάρχης ἥδη τὸ πρῶτον ἐκλεχθείς. Ἐν τῷ συνεδρίῳ δ' ἐκείνῳ διεκρίθη μάλιστα ὁ Ἑπαμεινώνδας διὰ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σύνεσιν καὶ τὴν ῥητορικὴν δεινότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην ὅχι μόνον ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Θεβῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Βοιωτικῶν πόλεων, οἱ Σπαρτιᾶται ὀργισθέντες ἐξήλειψαν τὸ ὄνομα τῶν Θεβαίων ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς εἰρήνης καὶ παρευθὺς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐ-

Ο ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ

τῶν. Ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Κλεόμβροτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἄγων δεκατετρακισχιλίους ὀπλίτας καὶ χιλίους ἑξακοσίους ἵππεις καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὰ Λεῦκτρα. Ἀπέναντι δ' αὐτοῦ ἀντεπαρετάχθησαν καὶ ὁ Ἑπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας ἄγοντες οὐχὶ πλείονας τῶν ὀκτακισχιλίων πεζῶν καὶ χιλίους ἑξακοσίους ἵππεις. Οἱ Θεβαῖοι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ φόβου, διότι καὶ ὀλιγαριθμότεροι ἦσαν καὶ διότι οἱ μάντιες προέλεγον εἰς αὐτούς, ὅτι οἱ οἰωνοὶ δὲν ἦσαν καλοί, Ἀλλ' ὁ Ἑπαμεινώνδας διὰ λόγου πλήρους φιλοπατρίας ἐναθάρρυνεν αὐτούς εἰπὼν, τὸν περίφημον ὁμηρικὸν στίχον, «εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης», ἥτοι «εἰς εἶνε ὁ ἄριστος οἰωνὸς νὰ ἀγωνίζεται τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος του». Οὕτω δὲ οἱ Θεβαῖοι λαβόντες θάρρος ἐπολέμησαν γενναίως καὶ διὰ τῆς στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ἑπαμεινώνδου ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας.

Τετρακισχίλιοι ἐκάλυψαν τὸ πεδίον μάχης καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος (371 π. Χ.). Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἡ Σπάρτη ἀπώλεσε τὴν ἐν Ἑλλάδι ὑπεροχὴν της, πολλαὶ δὲ πόλεις ὑποταγμέναι ἀπεστάτησαν καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν Θηβαίων.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Σπάρτης. Δὲν ἠθέλησεν ὁμῶς νὰ καταστρέψῃ αὐτήν, ἀλλ' ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἃρ' οὐ ἀνήγειρε τὴν Μεγαλόπολιν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκάλεσε τοὺς διεσκορπισμένους Μεσσηνίους. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβράδυνε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Θήβας καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας πλείοτερον τὴν στρατηγίαν, ὑπεβλήθη εἰς δίκην μετὰ τῶν συναρχούντων καὶ ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀνωμολόγησε μὲν ἑαυτὸν καὶ μόνον ὑπεύθυνον, ἀλλὰ παρεκάλεσε τοὺς δικαστάς του νὰ κάμωσι μνηεὶαν εἰς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ὅτι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, διότι κατώρθωσεν, ὥστε οἱ Θηβαῖοι νὰ νικήσωσι τοὺς Σπαρτιάτας καὶ νὰ ἀπειλήσωσι νὰ καταλάβωσι καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν αὐτῶν, τοὺς ὁποίους οὐδὲ νὰ ἀτενίσωσιν ἐτόλμων πρότερον. Οἱ δικασταὶ ἠθώωσαν καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τοὺς λοιποὺς συνάρχοντας (410 π. Χ.). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Πελοπίδας ἀποσταλεὶς εἰς Θεσσαλίαν ὡς πρέσβυς συνελήφθη δολίως ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν, Οἱ Θηβαῖοι ἀπέστειλαν στρατὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Πελοπίδου. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ὑπὸ ἀναξίου ὀδηγούμενος στρατηγοῦ διέτρεξε τὸν μέγιστον κίνδυνον πανταχόθεν περικυκλωθεὶς. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀφαιρεθεὶς τὴν στρατηγίαν διὰ τῆς ραδιουργίας τῶν ἐχθρῶν του ἐστράτευεν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης. Ἀλλὰ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ κινδυνεύοντος στρατοῦ ἀναλαβὼν αὐτὸς τὴν στρατηγίαν ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ προφανεστάτου κινδύνου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἐπαμεινώνδας βοιωτάρχης ἐκλεχθεὶς ἐστράτευσε κατὰ τοῦ τυράννου καὶ ἠλευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε δις κατόπιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ δὲ τὸν θά-

νατον τοῦ Πελοπίδου κατέπεισε τοὺς Θηβαίους νὰ κατασκευάσωσι καὶ ἐξοπλίσωσι στόλον ἐξ ἑκατὸν νηῶν.

Μετὰ διετίαν ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε τετάρτην φορὰν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Μαντίνειαν συνεκρότησε μάχην φονικὴν καὶ πεισματώδῃ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, καθ' ἣν καὶ πάλιν ἐνίκησεν αὐτοὺς διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος. Ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῇ πληγωθεὶς θανασίμως εἰς τὸ στῆθος ὑπὸ δόρατος, ἐκομίσθη δὲ ἐκτὸς τῆς μάχης εἰς τὸ στρατόπεδον. Οἱ ἱατροὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἅμα ἐξαχθῇ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἀπὸ τοῦ στήθους, θὰ ἐπέλθῃ ἀφεύκτως ὁ θάνατος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤκουσεν ἀταράχως τὴν γνώμην τῶν ἱατρῶν καὶ ἠρώτησεν ἂν διεσώθῃ ἡ ἀσπίς του. Ἀφ' οὗδ' ἐπέδειξαν αὐτὴν, τὴν ἔλαβεν καὶ τὴν ἡσπάσθη. Κατόπιν ἠρώτησεν, ἂν ἡ νίκη ἔμεινεν ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, ἀφ' οὗδ' ἐβεβαιώθη καὶ περὶ τῆς νίκης, « Ἀρκετὰ ἐζήσα, εἶπε, τώρα δύναμαι νὰ ἀποθάνω ἐκβάλετέ μου τὴν αἰχμὴν ». Καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἄγων τὸ 56 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἐτάφη δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του δὲν ἀπέβαλε τὴν συνείδησιν τῶν μεγαλουργημάτων του. Διότι, λέγεται, ὅτι, ὅτε τις τῶν περὶ αὐτὸν φίλων δακρυρροῶν εἶπεν· « Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμεινώνδα », ἐκεῖνος ἀπεκρίθη « ὄχι μὰ τὸν Δία, ἀλλ' ἀφίνω δύο θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ ἐν Μαντινείᾳ νίκη ».

Βραδύτερον ἐν Θήβαις ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνδριάς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχαράχθησαν διάφορα ἐπιγράμματα ἐξυμνοῦντα τὰς ἀρετάς του.

26. Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (359—336 π. Χ.).

Ὁ Φίλιππος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου τοῦ Γ'. Ἐν ᾧ ἀκόμη ἦτο παιδίον παρέλαβεν ὁ Πελοπίδας αὐτὸν ὡς ὄμηρον εἰς τὰς Θήβας, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ τριετίαν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Παμμένους. Ἐκ τούτου ὠφελήθη

πολύ καὶ μάλιστα ἐκ τῆς συναναστροφῆς τοῦ Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου, τοῦ ὁποῖου κατ' ἐξοχὴν τὰς πράξεις ἐζήλωσε. Τότε πιθανῶς συνέλαβε καὶ τὴν φιλόδοξον ιδέαν νὰ ἄρξῃ ἐφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐπανελθὼν εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεύοντος ἀδελφοῦ του Περδίκκα παρέλαβε αὐτὸς τὴν βασιλείαν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του. Ἡ Μακεδονία εὕρισκετο τότε εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Πολλοὶ καὶ ἰσχυροὶ ἐχθροὶ ἠπείλουν αὐτὴν ἐξωθεν, ἐσωτερικῶς δ' ἐπεκράτει ἀναρχία, διότι πολλοὶ εἶχον ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς στασιαστὰς κατέ-

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ

βαλε καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς κατεπολέμησε καὶ καθυπέταξεν. Ἐπὶ τέλους ἀνεκηρύχθη αὐτὸς βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του (359 π. Χ.). Βελτιώσας δὲ τὸν στρατὸν καὶ συστήσας κατὰ μίμησιν τοῦ ἱεροῦ λόχου τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα ἐπέξετεινε τὸ κράτος πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Θράκην. Ἐπειτα καθυπέταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, τὴν Ἀμφίπολιν, τὴν Πύδναν, τὴν Ποτίδαιαν. Ἐγένετο δὲ κύριος καὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους, τὸ ὁποῖον εἶχεν πολλὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἄφθονον ξυλείαν πρὸς ναυπηγίαν, καὶ δι' αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τοὺς ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κατακτητικούς του σκοπούς. Τὴν πρώτην δ' ἀφορμὴν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος ἔδωκεν ὁ κατὰ τῶν ἱεροσύλων Φω-

κίων διεξαγόμενος ἱερὸς πόλεμος. Οἱ Φωκεῖς καλλιεργήσαντες γῆν ἱερὰν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου εἰς βρῦτατον πρόστιμον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσωσιν αὐτό, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐκῆρυξαν κατ' αὐτῶν πόλεμον. Οἱ Φωκεῖς ὅμως διαρπάσαντες τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ ἐξώπλισαν πολυάριθμον στρατὸν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Λοκροὺς καὶ Θηβαίους, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβα-σιν τοῦ Φιλίππου. Οὗτος δὲ δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ μετὰ φοβερὰν ἀντίστασιν νικήσας τοὺς Φωκεῖς ἀπέβη κύριος τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ τινὰ ἔτη εἰσέβαλε καὶ πάλιν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ πρόφασιν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Λοκροὺς, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν μέρος τῆς ἱερᾶς γῆς τῶν Δελφῶν καὶ κατέλαβον τὴν Ἐλάτειαν. Τοῦτο κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας καὶ ὁ Δημοσθένης ἐπεισε τὰς πόλεις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλας τινὰς νὰ συμμαχήσωσι κατὰ τοῦ Φιλίππου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ ἀντιπαρετάχθησαν ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας (338 π. Χ.). Μετὰ φονικωτάτην δὲ μάχην ὁ Φίλιππος κατετρόπωσε τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσον ἅπαντες μέχρις ἐνὸς καὶ οἱ τριακόσιοι τοῦ ἱεροῦ λόχου χωρὶς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐκ τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον ταχθῇ. Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν νίκην ἀπολύσας πάντας τοὺς αἰχμαλώτους διεκήρυξεν, ὅτι δὲν μελετᾷ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὴν τιμωρίαν τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐβεβήλωσαν καὶ ἐπυρπόλησαν τοὺς ναοὺς τῆς. Ὅθεν συγκαλέσας εἰς Κόρινθον ἔθνικὴν συνέλευσιν ἀνηγορεύθη ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Περσίας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐκστρατείαν, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τινος τῶν σωματοφυλάκων του (336 π. Χ.).

27. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (356—323 π. Χ.)

Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου καὶ τῆς Ὀλυμπιάδος, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως.

τῆς Ἠπείρου Νεοπτολέμου, γεννηθεὶς τῷ 356 π. Χ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἐκ πατρὸς μὲν κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἐκ μητρὸς δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ πατὴρ του ἐξεπαίδευσεν αὐτὸν ἄριστα καὶ ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας προσεκάλεσεν ὡς διδάσκαλόν του τὸν μέγαν φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, ὅστις ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸν πόθον πρὸς τὴν μεγαλουργίαν. Διὸ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξόχως ἐσέβετο καὶ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

ἐτίμα τὸν διδάσκαλόν του. Εὐθύς ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἀπέδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅποῖός τις ἐμελλε νὰ γείνη. Ὁ Φίλιππος εἶχεν ἵππον τινά, καλούμενον Βουκέφαλον, ὅστις ἦτο τόσο ἄγριος, ὥστε οὐδεὶς τῶν βασιλικῶν ἵπποκόμων ἠδυνήθη νὰ τὸν ἱππεύσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως κατῴρθωσε νὰ τὸν ἱππεύσῃ καὶ νὰ τὸν τιθασσεύσῃ, καὶ αὐτὸν κατόπιν ἱππευεν εἰς τὰς μάχας. Ἠλθόν ποτε πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν εἰς Μακεδονίαν. Κατὰ σύμπτωσιν ὁ Φίλιππος ἀπουσίαζεν, ὑπεδέχθη δὲ αὐτοὺς ὁ Ἀλέξανδρος. Ἡρώτα δ' αὐτοὺς οὐχὶ περὶ πραγμάτων παιδικῶν, ἀλλὰ περὶ σπουδαίων, ὅποια π. χ. εἶνε ἡ ὁδὸς ἡ πρὸς τὴν Ἀσίαν ἄγουσα. Ποῖον πληθυσμὸν καὶ πολιτισμὸν ἔχει ἐκάστη πόλις. Ποία ἡ δύναμις τῶν Περσῶν καὶ τὰ τοιαῦτα. Οἱ πρέσβεις ἐθαύμαζον διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ νεαροῦ βασιλόπαιδος.

Τὴν δὲ ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέδειξεν εἰς μάχην τινὰ κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν, καθ' ἣν ἔσωσε τὸν πατέρα του. Μόλις ἦτο δέκα ἐξ ἐτῶν, ὅτε ὡς ἀντιβασιλεὺς τοῦ ἀπουσιάζοντος πατρὸς του κατέστειλεν ἐπανάστασιν τινὰ ἐν Θράκῃ. Τὴν δὲ στρατηγικὴν του μεγαλοφυΐαν ἀπέδειξε κατὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας, καθ' ἣν ἄγων τὸ ἀριστερὸν κέρας ἐγένετο ὁ κυρίως παραίτιος τῆς νίκης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἄγων τὸν εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας (336 π. Χ.). Οἱ Ἕλληνες τότε περιφρονοῦντες τὴν νεότητά του ἐσχεδίασαν ἐπανάστασιν. Ὅτε ὁμῶς εἶδον τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ στρατοῦ, οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀντισταθῇ. Ἐλθὼν δὲ εἰς Κόρινθον ὁ Ἀλέξανδρος ἀνηγορεύθη εἰς γενικὴν τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ Περσῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Μακεδονίαν καθυπέταξε τοὺς περίξ ἀποστατήσαντας λαοὺς. Ἐπειδὴ δὲ διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐφονεύθη, οἱ Θηβαῖοι ἀπεστάτησαν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος κατέφθασεν ἐκείθεν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος καὶ κατετρόπωσεν αὐτοὺς εἰς μάχην φονικωτάτην, καθ' ἣν ἔπεισον 6000 Θηβαῖοι καὶ 30000 ῥηχμαλωτίσθησαν, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν ἅπασα κατεσκάφη, πλὴν τῶν νσῶν, τῆς Καδμείας καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου (335 π. Χ.).

Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν (334—323).

Ὁ Ἀλέξανδρος συμπληρώσας τὰς ἀναγκαίας παρασκευὰς διέπέρασε διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Ἀσίαν ἄγων τριάκοντα χιλιάδας πεζῶν καὶ πέντε χιλιάδας ἱππέων. Πρὶν ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Περσῶν, ἀνέβη εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἐπεσκέφθη τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως. Στέψας δὲ τὸν τάφον τοῦ ἥρωος ἐμακάρισεν αὐτόν, διότι καὶ ζῶν ἠξιώθη νὰ ἔχῃ φίλον πιστόν, τὸν Πάτροκλον, καὶ ἀποθανὼν ἐπαινέτην τῆς ἀνδρείας του τὸν θεῖον Ὅμηρον. Προχωρήσας ἐκείθεν εὗρε παρατεταγμένον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας. Ὁ Ἀλέξανδρος διαπεράσας ἐφιππος τὸν ποταμὸν κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας μετὰ πολύωρον καὶ πεισμα-

τωδεστάτην μάχην, καθ' ἣν ἐπανελημμένως ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ. Ἔσωσε δ' αὐτὸν ἀπὸ βεβαίου θανάτου ὁ στρατηγὸς τοῦ Κλεΐτος, ἀποκόψας τὴν χεῖρα τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ, Σπιθιδάτου, ὅστις ἦτο ἑτοιμος νὰ ἀποκόψῃ διὰ τοῦ ξίφους τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀλέξανδρου ἐκ τῶν ὀπισθεν. Προχωρήσας ἐκεῖθεν νικηφόρος ἔφθασεν εἰς τὸ Γόρδιον, ὅπου ἀπέκοψε διὰ τοῦ ξίφους τὸν πολυθρύλητον γόρδιον δεσμὸν. Ὁ δεσμὸς οὗτος ἦτο τεχνικώτατα δεδεδεμένος εἰς μίαν ἀμαξαν. Ἐλεγον δὲ οἱ βάρβαροι, ὅτι, ὅστις λύσῃ αὐτόν, θά γείνη κύριος τῆς Ἀσίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν λύσῃ, ἀπέκοψεν αὐτόν διὰ τοῦ ξίφους καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι διὰ τοῦ ξίφους θά κυριεύσῃ καὶ τὴν Ἀσίαν. Κυριεύσας δὲ τὰς ἐν τῷ μεταξὺ χώρας ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν εἰς Ταρσόν. Ἐκεῖ ἡσθένησεν ἐπικινδύνως, διότι ἐλούσθη καθιδρῶς εἰς τὰ κατάψυχρα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Κύνου. Ἀλλ' ἔσωσεν αὐτόν ὁ ἰατρός τοῦ Φίλιππος. Προχωρήσας ἐκεῖθεν ὁ Ἀλέξανδρος συνήντησε παρὰ τὴν Ἰσὸν τὸν βασιλεῖα τῆς Περσίας Δαρεῖον μὲ πολυάριθμον στρατόν. Συνάψας δὲ μάχην πρὸς αὐτόν ἐνίκησε (333). Καὶ ὁ μὲν Δαρεῖος ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς, ἀλλ' ἐφονεύθησαν καὶ ἡχμαλωτίστησαν περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας Περσῶν. Ἠχμαλωτίστησαν δὲ καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ σύζυγος καὶ αἱ δύο θυγατέρες τοῦ Δαρείου. Πρὸς αὐτὰς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος προσηνέχθη μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς ἐπεριποιήθη δείξας τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του. Προχωρήσας ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσεν τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν ὀχυρὰν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιρκίαν (332). Διαβὰς δὲ κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Εὐφράτην καὶ Τίγρητα συνῆψε τρίτην κρίσιμον μάχην παρὰ τὰς πεδιάδας τῶν Ἀρβήλων καὶ Γαυγαμήλων πρὸς αὐτόν τὸν Δαρεῖον, ἄγοντα ἐν κατομμύριον πεζῶν καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας ἵππείων, καὶ κατετρόπωσεν αὐτόν. Ὁ Δαρεῖος σώζεται διὰ τῆς φυγῆς, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀνακηρυχθεὶς ἀπὸ τοῦδε βασιλεὺς τῆς Ἀσίας κατέλαβε τὰς πρωτευούσας τοῦ Ἀσιατικοῦ κράτους, Βαβυλῶνα, Σούσα, Περσέπολιν καὶ Πασαργάδας, εἰς τὰς ὁποίας εὗρεν ἀπείρους θησαυροὺς. Ὁ Δαρεῖος καταντήσας φυγὰς ἐλεεινὸς ἐφονεύθη μετὰ

ἐν ἔτος ὑπὸ τινος σατράπου, Βήσσου καλουμένου, τὸν ὅποιον συλλαβὼν κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεσταύρωσεν.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας ὁ Ἀλέξανδρος εἰσέβα-
 λεν εἰς τὴν Ἰνδικήν, τὴν ὁποίαν καὶ καθυπέταξεν (327—325
 π. Χ.). Εἰς τῶν βασιλέων αὐτῆς, ὁ Ταξιλλης, ὑπετάχθη ἄνευ
 πολέμου. Ἀλλ' ἕτερος βασιλεὺς, ὁ Πῶρος, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑ-
 ποταχθῇ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμῶς ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ τὸν συνέ-
 λαβεν αἰχμάλωτον. — «Καὶ πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειρισθῶ
 τώρα;» ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος. — «Βασιλικῶς», ἀπε-
 κρίθη ὁ Πῶρος. — «Τί ἄλλο ἀκόμη ζητεῖς;» προσέθηκεν ὁ Ἀ-
 λέξανδρος. — «Οὐδέν, ἀπεκρίθη ὁ Πῶρος, διότι εἰς τὸ βασιλικῶς
 τὰ πάντα περιέχονται». Ὁ Ἀλέξανδρος θυμάσας τὴν μεγα-
 λοφροσύνην αὐτοῦ, τὸν ἠλευθέρωσε καὶ τῷ ἐχάρισε, πλὴν τῆς
 ἰδικῆς του, καὶ ἄλλας χώρας. Ἀφ' οὗ δὲ καθυπέταξε καὶ τὴν
 Ἰνδικήν, ἐπέστρεψεν εἰς Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν εἶχε σκοπὸν
 νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ παγκοσμίου κράτους του. Ἀλλ'
 ἐκεῖ ἀσθενήσας ἐκ πυρετοῦ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν (323)
 Ἐβασίλευσε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος 12 ἔτη καὶ 8 μῆνας καὶ κατὰ
 τὸ διάστημα αὐτὸ κατώρθωσε τόσα μεγάλα καὶ ἐνδοξα κατορ-
 θώματα, ὅσα οὐδεὶς μέχρι τῆς σήμερον. Δικαίως λοιπὸν ἐπω-
 νομάσθη μέγας.

28. Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ.

Ὁ Δημοσθένης ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ὁ πατὴρ τοῦ Δη-
 μοσθένους εἶχε δύο μεγάλα ἐργαστάσια καὶ ἀποθανὼν κατέλιπε
 μεγάλην περιουσίαν ἐκ δεκατεσσάρων ταλάντων εἰς τὸν ἐπτα-
 ετῆ υἱόν του. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι τοῦ Δημοσθένους ἐσφετερί-
 σθησαν αὐτήν. Ἐνεκὰ τοῦτου ὁ Δημοσθένης δὲν ἔλαβε τὴν
 πρέπουσαν ἐκπαίδευσιν ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ. Ὀλίγον δὲ ἡ-
 σκήθη καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ παλαιστρᾷ γυμνάσια, διότι ἡ μήτηρ
 του Κλεοδούλη ἐφοβεῖτο νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς ὑπερβολικοὺς
 τῆς γυμναστικῆς κόπους, ἐπειδὴ ἦτο ἀσθενοὺς κράσεως, κάτισχνος
 καὶ νοσώδης. Δεκαεπταέτης ἐνήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον τοὺς
 ἐπιτρόπους του καὶ κατεδίκασε μὲν αὐτούς, ἀλλ' ἐλάχιστον

μέρος ἔλαβεν ἐκ τῆς περιουσίας του. Διδάσκαλον ἰδίως ἔσχε τὸν Ἰσαῖον. Οὐκ ὀλίγον δ' ὠφελήθη καὶ ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἰσοκράτους συνδιαλέξεων. Τὴν πρώτην δὲ κλίσιν πρὸς τὴν ῥητορικὴν ἤσθάνθη, ὅτε ἤκουσεν ἀγορεύοντα ἐν τῷ δικαστηρίῳ τὸν ῥήτορα Καλλίστρατον. Ἐκτοτε ἀφήσας τὰς παιδικὰς διασκεδάσεις ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ῥητορικῆς συντάττων καὶ ἀπαγγέλλων λόγους. Ἄλλ' ἡ τέχνη τοῦ λόγου δὲν ἀποτελεῖ μόνη τὸν ῥήτορα, ἀλλὰ προσαπαιτοῦνται καὶ ἄλλα σωματικὰ καὶ ἠθικὰ προτερήματα, τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο παντάπασιν ὁ Δημοσθένης. Ἡ φωνὴ του ἦτο ἀσθενής, ἡ γλῶσσα του ἀσαφής καὶ αἱ χειρονομίαι του ἄκομφοι, εὐκόλως δὲ συνεκινεῖτο

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

καὶ συνεταράσσετο εἰς τὰς διαδηλώσεις τοῦ πλήθους. Διὸ καὶ ὅτε ἐπεχείρησε νὰ ὁμιλήσῃ δημοσίᾳ, ἀπέτυχε καὶ ἐσυρίχθη ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἐπανερχόμενος δὲ κατηφής καὶ περίλυπος εἰς τὴν οἰκίαν του συνήντησε τὸν περίφημον ὑποκριτὴν Σάτυρον, ὅστις ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν καὶ ἐδίδαξε τὴν πρέπουσαν ἀπαγγελίαν καὶ τὰ κατάλληλα σχήματα. Ὅπως τελειοποιηθῇ δὲ εἰς αὐτὸ κατεσκεύασεν ὑπόγειον μελετητήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκλειόμενος ἐξησκέιτο μετ' ἀκαταπονήτου φιλοπονίας ἔχων ὡς ὑπόδειγμα τοὺς ἐξόχους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Ὅκτάκις δέ, ὡς λέγεται, ἀντέγραψε τὸν Θουκυδίδην καὶ ἀπὸ μνήμης ἐγίνωσκεν. Ἐξα-

σκηθείς δὲ καὶ ὑπερνικήσας πάσας τὰς φυσικὰς ἐλλείψεις καὶ τελειοποιήσας τὰ ἐξοχα προτερήματα ἠδυνήθη νὰ ἀποβῇ ὁ μέγιστος τῶν ρητόρων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὸ καύχημα καὶ τὸ κλέος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ὡς πολιτικός δὲ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων σύμβουλος ἐπεφάνη τὸ πρῶτον ὁ Δημοσθένης εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν. Ἀλλὰ τὸ κύριον πολιτικὸν καὶ ρητορικὸν αὐτοῦ σιάδιον ἤρχισε μετὰ διетίαν, ὅτε ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον κατὰ Φιλίππου λόγον αὐτοῦ (352—351). Πᾶσαν δὲ τὴν ρητορικὴν ἑαυτοῦ δεινότητα καὶ εὐγλωττίαν μετεχειρίσθη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου, τοῦ ὁποίου τὰ κατακτητικὰ σχέδια προβλέπων μετ' ὀξυδερκείας ἐθεώρει αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων. Ἄν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἐπείθοντο εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἤθελον ὑποκύψῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτιμῶντες τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσθένους ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν πολλάκις πολλὰς ἐξαιρετικὰς τιμὰς καὶ μετὰ ξύ ἄλλων ἀνέθηκαν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν προμήθειαν τοῦ σίτου καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπῆρκεσαν τὰ διὰ τὴν δαπάνην ψηφισθέντα χρήματα, ὁ Δημοσθένης κατέβαλεν ἐξ ιδίων δέκα μνᾶς. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ ὁ φίλος του Κτησιφῶν ὑπέβαλε ψήφισμα νὰ στεφανωθῇ διὰ χρυσοῦ στεφάνου. Ἀλλ' ὁ ἀντίπαλος αὐτοῦ ρήτωρ Αἰσχίνης ἀντέκρουσε τὴν πρότασιν, ὁ δὲ Δημοσθένης ἀποκρούων τὰς κατ' αὐτοῦ ἐπιρριπτομένας κατηγορίας ἐξεφώνησε τὸν περὶ στεφάνου περίφημον αὐτοῦ λόγον. Ὁ Αἰσχίνης ἡττηθεὶς καὶ μὴ λαβὼν μηδὲ τὸ πέμπτον τῶν ψήφων κατέφυγεν εἰς Ῥόδον. Ἐκεῖ ἤνοιξεν σχολεῖον ρητορικῆς καὶ ἀπήγγειλέ ποτε εἰς τοὺς μαθητάς του τὸν λόγον του, ἐκεῖνοι δ' ἐπευφήμησαν. Κατόπιν ἀπήγγειλε καὶ τὸν λόγον τοῦ Δημοσθένους, ἐκεῖνοι ἐπευφήμησαν διπλασίως. Τότε ὁ Αἰσχίνης εἶπε. Τί δὲ ἠθέλετε εἰπῆ, ἂν ἤκούετε αὐτὸν ἀπαγγελλόμενον ἀπὸ τοῦ θηρίου ἐκεῖνο !»

Ὅτε δ' ἀνηγγέλθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτι ὁ Φίλιππος ἐδόλοφονήθη, ὁ Δημοσθένης περιχαρὴς καὶ ἐστεφανωμένος προσῆλθεν

εἰς τὴν βουλὴν, ἂν καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ἐπτά
 μόλις ἡμερῶν. Ὁ Δημοσθένης ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ
 κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅτε δὲ οὗτος προέτεινεν εἰς τοὺς Ἀ-
 θηναίους νὰ τῷ παραδώσωσι δέκα ἐκ τῶν ῥητόρων, ὁ Δημο-
 σθένης διηγήθη πρὸς αὐτοὺς τὸν ἐξῆς μῦθον. «Οἱ λῦκοι εἰπόν
 ποτε πρὸς τὰ πρόβατα, ἂν θέλετε νὰ ζήσωμεν ἐν εἰρήνῃ, πρέπει
 νὰ μᾶς παραδώσητε τοὺς κύνας, οἵτινες ἄνευ ἀφορμῆς χαλοῦν
 τὸν κόσμον μὲ τὰς φωνὰς των, ἐν ᾧ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν κακοὺς
 σκοπούς. Τὰ ἀνόητα πρόβατα χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶσι τι παρί-
 δωκαν τοὺς κύνας. Μετὰ ταῦτα κατανοεῖ πᾶς τις τί συνέβη».
 Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ταῦτα δὲν παρέδωκαν τοὺς ῥήτορας.
 Ὅτε δὲ ὁ Ἀρπαλος, ὁ σατράπης τῆς Βαβυλῶνος, κλέψας ἀξίό-
 λογον μέρος ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέφυγεν εἰς
 Ἀθήνας ζητῶν ἄσυλον καὶ προσφέρων τὸν πλοῦτόν του, ἵνα
 διοργανωθῇ γενικόν τι κίνημα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Δη-
 μοσθένης καὶ ὁ Φωκίων ἀντέστησαν εἰς τὰς προτάσεις αὐτάς.
 Ὅτε δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀντίπατρος ἀπή-
 τησε τὴν παράδοσιν τοῦ πρόσφυγος καὶ τῶν χρημάτων, ὁ Δη-
 μοσθένης προέτεινε καὶ ἡ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου παρεδέχθη νὰ
 φυλακισθῇ ὁ Ἀρπαλος καὶ τὰ χρήματα νὰ κατατεθῶσιν εἰς
 τὴν Ἀκρόπολιν. Μετὰ δὲ τὴν δραπέτευσιν τοῦ Ἀρπά-
 λου, ἐπειδὴ δὲν εὐρέθησαν ὅλα τὰ χρήματα, οἱ ἀντίπαλοι
 τοῦ Δημοσθένους κατηγορήσαν καὶ αὐτὸν ὅτι ἐνέχεται εἰς
 τὴν διαρπαγὴν τῶν χρημάτων. Εἰσαχθεὶς δὲ εἰς οἶκην κα-
 τεδικάσθη εἰς πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων. Ἐπειδὴ δὲν
 ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸ πρόστιμον, ἐφυλακίσθη. Μετ' ὀλί-
 γον δραπετεύσας κατέφυγεν εἰς Τροϊζῖνα, ὁπόθεν ἐβλεπε μὲ
 δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς τὰς ἀκτὰς τῆς ἀγαπητῆς του πα-
 τρίδος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου περιερχόμενος
 τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐξήγειρεν αὐτὰς κατὰ τῆς μακεδο-
 νικῆς δυναστείας. Ἀλλ' οἱ μὲν ἐξεγερθέντες Ἕλληνες ἡττήθησαν,
 ὁ δὲ Ἀντίπατρος ἀπῆλθε τὴν παράδοσιν τοῦ Δημοσθένους καὶ
 τῶν ἄλλων ἀντιμακεδονιζόντων ῥητόρων. Οὗτοι διαφυγόντες
 ἐν τῷ μεταξὺ κατεδικάσθησαν ἐρήμην εἰς θάνατον καὶ ὁ Ἀντί-

πατρος ανέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς. Ὁ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς Καλαυρίαν, (τὸν σημερινὸν Πόρον), καὶ ἐζήτησεν ἄστυλον ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος. (1) κατ' αὐτοῦ ἀποσταλεῖς Ἀρχίας ἐζήτησε νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀλλ' ὁ Δημοσθένης μὴ θέλων νὰ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἔπιε δηλητήριον, ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπέθανεν (322 π. Χ.). Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ Δημοσθένης, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὁ τελευταῖος τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας πρόμαχος.

29. Φωκίων (402—317).

Φωκίων ὁ Ἀθηναῖος ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μετρίων πολιτῶν, ἀλλ' ὥς ἐκ τῆς ἀρίστης ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως

Ο ΦΩΚΙΩΝ

τὴν ὁποῖαν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἔλαβε, καὶ ὥς ἐκ τοῦ πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ Ξενοκράτην συνδιαλέξεων, ἀπέβη εἰς τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος. Διὰ τὴν ἐξοχὸν δ' αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ στρατηγικὴν δεξιότητα προσέτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἄκραν τοῦ σωφροσύνης ἐκαλεῖτο ὁ χρηστός Φωκίων. Πότε δ' ἀνέμιχθη εἰς τὰ πολιτικά

δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστόν. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε, ὅτι διέπρεψεν ὡς ὑποστράτηγος τοῦ Χαθρίου κατὰ τὴν ἐν ἔτει 376 συγκροτηθεῖσαν ἐν Νάξῳ ναυμαχίαν, κατόπιν δ' ἐξελέγη τεσσαρακονταπεντάκις στρατηγός. Διέπρεψε δὲ καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ ὡς τοιοῦτος προΐστατο τῆς ἀντιπάλου μερίδος τοῦ Δημοσθένους, φρονῶν ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι δὲν συμφέρει ὁ πρὸς τὸν Φίλιππον πόλεμος. Ἀλλ' ὁ Φωκίων ἂν καὶ ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Φίλιππον πολέμου, οὐδέποτε ὅμως ἠρνήθη νὰ προκινδυνεύσῃ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων. Ὡς στρατηγὸν ἔσωσε τὸ Βυζάντιον, πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ τὰ Μέγαρα ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Δημοσθένους ἐπεχείρησαν νὰ συγκροτήσωσι κοινὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ Φιλίππου, ὁ Φωκίων προσεπάθησε παντὶ σθένει νὰ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃν συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀποδεχθῶσι τοὺς ἐπιεικεῖς ὅρους τῆς εἰρήνης καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Φίλιππον ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης ἀπέτρεψε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξεγερῶσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καταστροφὴν τῶν Θηβῶν ἀποσταλεῖς ὁ Φωκίων ὡς πρέσβυς κατῴρθησε νὰ καταπραΰνῃ τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ὀργὴν αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπέτρεψε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν εἰσηκούσθη. Ὁ δὲ νέος προχειρισθεὶς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Λεωσθένης, ἠρώτησέ ποτε τὸν Φωκίωνα ἐμπαικτικῶς. «Τί ἀγαθὸν ἔχεις κάμει εἰς τὴν πόλιν τσαχῦτα ἐτὶ στρατηγῶν;» ὁ δὲ Φωκίων ἀπήντησεν αὐτῷ μικρόν, τὸ τοὺς πολίτας ἐν τοῖς ἰδίῳι μνήμασι θάπτεσθαι». Ἄλλος δὲ ῥήτωρ, ὁ Ὑπεριδής, ἠρώτησε πάλιν αὐτόν: «Πότε λοιπὸν συμβουλευεῖς τοὺς Ἀθηναίους νὰ πολεμήσωσιν;» Ὁ χρηστὸς Φωκίων ἀπήντησεν: «ὅταν ἴδῃ, ὅτι οἱ μὲν νέοι θέλουσι νὰ φυλάττωσι τὴν τάξιν, οἱ πλούσιοι νὰ συνεισφέρουν καὶ οἱ ῥήτορες νὰ ἀπέχων ἀπὸ τοῦ νὰ κλέπτωσι τὰ δημόσια».

Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἡττῶνται ἐπανειλημμένως κατὰ

θάλασσαν, τινές δὲ τῶν Μακεδόνων ἀποβιβασθέντες πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς Ἀττικῆς προέβησαν εἰς λεηλασίαν αὐτῆς. Φόβος δὲ καὶ τρόμος κατέλαβε τοὺς πάντας, ὁ δὲ Φωκίων ἔσπευσε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς πολίτας κατὰ τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ἐπεκράτησε μεγάλη ἀταξία καὶ οἱ πάντες ἤθελον νὰ στρατηγῶσιν. Ὁ Φωκίων ἀγανακτήσας ἀνεφώνησεν: «ὦ Ἡράκλεις, παρὰ πολλοὺς βλέπω στρατηγούς, ὀλίγους δὲ στρατιώτας». «Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ παρατάξῃ αὐτοὺς. Εἰς δὲ τούτων γαυριῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ κατέλιπε τὴν τάξιν καὶ προῆλθε πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων, μόλις ὅμως εἶδὲ τινα τῶν πολεμίων ἐξορμήσαντα κατ' αὐτοῦ φοβηθεὶς ἐτράπη πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ Φωκίων μειδιάσας εἶπε: «Δὲν ἐντρέπεσαι, ὦ μειράκιον, νὰ ἐγκαταλίπῃς δύο τάξεις, ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν, σὲ ἔταξεν ὁ στρατηγός, καὶ ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν σὺ ὁ ἴδιος ἔταξες τὸν ἑαυτόν σου;» Ἐν τούτοις ὁ Φωκίων ἐνίκησε τοὺς πολεμίους καὶ ἀπήλλαξε τὴν Ἀττικὴν (322 π. Χ.) Μετὰ δὲ τὴν ἐν Κρανῶνι ἡτταν τῶν Ἀθηναίων ὁ Φωκίων ἀποσταλεὶς ὡς πρέσβυς κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Ἀντίπατρον νὰ μὴ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Καὶ μόλα ταῦτα ὁ Φωκίων, ὁ χρηστός οὗτος καὶ ἄμειπτος τὸν βίον ἀνὴρ, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ὡς προδότης τῆς πατρίδος κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ παραφόρου ὄχλου τῶν Ἀθηναίων νὰ πῇ τὸ κώνειον! Ἐν ᾧ δὲ ἔπινεν αὐτὸ ἠρώτησέ τις αὐτόν. «Τί παραγγέλλεις εἰς τὸν υἱόν σου Φῶκον;» Ὁ Φωκίων μετ' ἀταραξίας καὶ μεγαλοφροσύνης ἀπήντησεν: «Νὰ μὴ μνησικακῇ κατὰ τῶν Ἀθηναίων». Ἐτελεύτησε δὲ τῷ 317 π. Χ.

30. Πύρρος (316—279 π. Χ.).

Ὁ Πύρρος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Αἰακίδου. Διετὲς νήπιον μόλις ὁ Πύρρος διεσώθη ὑπὸ τινος πιστοῦ ὑπηρέτου ἐκ τοῦ μεγάλου κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεξε κατὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ πατρὸς του ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου μερίδος. Διεσώθη δὲ καταφυγὼν εἰς τὸν θεῖόν του Γλαυκίαν, βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν. Ὁ Γλαυκίας μετὰ δωδεκαετίαν ἀποκατέστησε τὸν Πύρ-

ρον εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον. Ἀλλὰ μετὰ πενταετίαν ἐπαναστατήσαντες αὖθις οἱ Ἑπειῶται ἐξεθρόνισαν καὶ τὸν Πύρρον καὶ ἀνέβιβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν θεῖον τοῦ Νεοπτόλεμον. Ὁ Πύρρος κατέφυγε πρὸς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρόν του Δημήτριον, τὸν καλούμενον Πολιορκητὴν, παρὰ τοῦ ὁποῖου ἐδιδάχθη τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ ὑπὸ τὸν ὁποῖον λαμπρῶς διηγωνίσθη εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μεγάλῃν μάχην (301 π. Χ.). Παρηκολούθησε δὲ τὸν Δημήτριον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅποθεν ἀπεστάλη ὡς ὄμηρος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου,

Ο ΠΥΡΡΟΣ

Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα. Διὰ τὴν σωφροσύνην δ' αὐτοῦ καὶ κοσμιότητα ἐπὶ τοσοῦτον προσείλκυσε τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως, ὥστε λαθὼν στόλον καὶ χρήματα ἐπέστρεψεν εἰς Ἑπειρον καὶ ἀνέκτησε τὸν θρόνον του. Διὰ σειρᾶς δὲ μακρῶν πολέμων ἐπεξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀνεκρηύχθη βασιλεὺς αὐτῆς. Οἱ δ' Ἑπειῶται ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν προσηγόρευσαν τὸν Πύρρον Ἀετὸν διὰ τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς ἐξετελεῖ τὰ μεγάλα ἑαυτοῦ κατορθώματα. Ἀλλὰ τὸ παράτολμον τῶν ἐπιχειρήσεων παρέσυρε τὸν Πύρρον εἰς τὴν ὀλεθρίαν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐκστρατείαν (280).

Οἱ Ταραντῖνοι πολεμοῦμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Πύρρου, οὗτος ἐφάνη πρόθυμος νὰ δράμῃ

πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων του. Εἰς μάτην ὁ συνετὸς ὑπουργὸς καὶ σύμβουλος αὐτοῦ Κινέας προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ριψοκινδύνου ἐπιχειρήματος. Ὁ Πύρρος ἐπέπλευσεν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μετὰ εἰκοσιπεντακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ εἰκοσιν ἐλεφάντων. Μετὰ κινδυνώδη δὲ πλοῦν, καθ' ὃν ἀπέβαλε μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐλεφάντων, ἀπεβιβάσθη εἰς Τάραντα. Συγκροτήσας δὲ μάχην πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ἄγοντας περὶ τοὺς πεντηκοντακισχιλίους ἄνδρας, κατετρόπωσεν αὐτοὺς (280 π. Χ.). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐνίκησε καὶ πάλιν τοὺς Ῥωμαίους εἰς δευτέραν φονικωτάτην μάχην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπέστη μεγάλας ζημίας. Λέγεται δὲ ὅτι εἶπε μετὰ τὴν μάχην. « Ἐὰν ἔτι μίαν μάχην τοιαύτην νικήσωμεν τοὺς Ρωμαίους, θέλομεν χαθῇ παντελῶς ». Ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Σικελίαν κατὰ πρόσκλησιν τῶν Συρακουσίων καὶ κυριεύσας ὅλην σχεδὸν τὴν νῆσον ἐπέστρεψε μετὰ τριετίαν εἰς Τάραντα. Συγκροτήσας δὲ καὶ τρίτην μάχην πρὸς τοὺς Ρωμαίους παρὰ τὸ Βενέβεντον ἡττήθη κατὰ κράτος (275). Συλλέξας δὲ μετὰ ἡτταν τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἥπειρον (274). Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἡσυχάσῃ ἐτράπη ἀμέσως εἰς νέας ἐπιχειρήσεις. Εἰσβαλὼν δ' εἰς Μακεδονίαν, τὸ κατ' ἀρχὰς ἡυδοκίμησεν, ἀλλ' ἔπειτα ἀπεκρούσθη. Ἐκεῖθεν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀποπειραθεὶς νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην ἀπέτυχεν. Τελευταῖον ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἀργούς. Πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἔδραμεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρέας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης δεινῆς ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πάλεως, ἐφονεύθη ὁ Πύρρος βληθεὶς τὴν κεφαλὴν διὰ κεραμίδος, τὴν ὁποίαν ἔρριψεν ἀπὸ τῆς στέγης κατ' αὐτοῦ γυνὴ τις δεινοπαθοῦσα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ της (279).

31. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἅγις καὶ Κλεομένης.

Περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐβασίλευσαν ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ δύο οὗτοι βασιλεῖς

τῆς Σπάρτης, Ἄγις καὶ Κλεομένης, ἡ Σπάρτη δὲν ἔσωζεν οὐδὲν ἔχνος σχεδὸν τῆς ἀρχαίας ἐαυτῆς εὐκλείας καὶ δόξης. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ παρεισδύσασα πολυτέλεια εἶχον διαφθεῖρει τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν, ἐκ δὲ τῶν ἐννεακισχιλίων Σπαρτιατῶν μόνον ὑπῆρχον ὀκτακόσιοι καὶ ἐκ τούτων ἑκατὸν μόνον οἱ ἔχοντες κτηματικὴν περιουσίαν. Τὴν ἀθλίαν ταύτην κατάστασιν ἀνέλαβον πάνυ φιλοτίμως νὰ θεραπεύσωσιν οἱ δύο οὗτοι τῆς Σπάρτης βασιλεῖς ἐπαναφέροντες εἰς αὐτὴν τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου.

Καὶ ὁ μὲν Ἄγις ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Εὐδαμίδα καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 245 π. Χ. ἄγων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὁ Ἄγις ἦτο ἀνὴρ χρηστὸς καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἄπειρος καὶ ἀνεπιτήδειος νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἐμελλε νὰ συναντήσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐαυτοῦ βουλευμάτων. Προέτεινε λοιπὸν τὴν ἄφεισιν τῶν χρεῶν καὶ τὴν διανομὴν τῆς χώρας εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ περιοίκους. Αὐτὸς δὲ πρῶτος δίδων τὸ εὐγενὲς παράδειγμα διένειμεν εἰς τὸν λαὸν τὴν περιουσίαν του, ἀνερχομένην εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν καὶ ἡ μήτηρ του καὶ ἡ προμήτωρ του καὶ πολλοὶ τῶν φίλων του καὶ πάντες οἱ νέοι, ἀλλ' οἱ πρεσβύτεροι καὶ πάντες οἱ πλούσιοι καὶ αἱ πλούσιαι γυναῖκες, ἵνα μὴ στερηθῶσι τῆς τρυφῆς καὶ τῶν κοσμημάτων των, ἤκουσαν μετὰ φρίκης τὴν γενομένην ἀπόφασιν. Ἐχοντες δὲ προστάτην αὐτῶν καὶ τὸν ἕτερον τῶν βασιλέων, Λεωνίδα, ἀντίστησαν εἰς τὸ ἐπιχείρημα καὶ ἐσυκοφάντουν καὶ διέβαλλον αὐτόν, ὅτι θέλει νὰ γείνη τύραννος τῆς Σπάρτης. Ἐπανελθὼν δ' ἐκ τινος ἐκστρατείας εὗρε τὰ πράγματα εἰς λίαν ἀνώμαλον κατάστασιν καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ καταφυγὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα παραφυλάξαντες συνέλαβον αὐτὸν ἐξελθόντα ἡμέραν τινὰ ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ ἀπαγαγόντες εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπηγχόνισαν αὐτόν (241 π. Χ.).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγιδος ὁ βασιλεὺς Λεωνίδας συνέζευξε διὰ τῆς βίας μετὰ τοῦ υἱοῦ του Κλεομένους τὴν χήραν

τοῦ Ἁγίδος Ἁγιάτιδα διαπρέπουσαν ἐπὶ ἀρετῇ καὶ κάλλει καὶ οὖσαν ἐπὶ κληρον μεγάλης περιουσίας. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδα παρέλαβε κατὰ διαδοχὴν τὴν βασιλείαν ὁ Κλεομένης. (235 π. Χ). Ὁ Κλεομένης δὲν εἶχε τὴν σκληρότητα τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἦτο νέος ἀγαθὸς καὶ ἐνθουσιώδης, ὅπως ὁ Ἅγης, καὶ εἶχεν ἰσχὺν θελήσεως καὶ μεγαλοφροσύνην, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἡ μεγαλόφρων μήτηρ του Κρατισίκλεια. Παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ὁ Κλεομένης ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίδος. Πολλάκις δὲ διηρώτα τὴν συζυγόν του περὶ τῶν σχεδίων τοῦ Ἁγίδος καὶ μετὰ προσοχῆς ἤκουεν ὅσα ἐκείνη διηγεῖτο περὶ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνου προθέσεων. Ἀμέσως δὲ ὠρίσθη ἡ ἄφesis τῶν χρεῶν καὶ πρῶτος ὁ Κλεομένης καὶ οἱ φίλοι του κατέθεσαν εἰς τὸ μέσον τὴν περιουσίαν των. Μετερρύθμισε τὴν γερουσίαν, κατήργησε τοὺς ἐφόρους καὶ ἐποίησε τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν. Συγχρόνως δ' ἀνέλαβε νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης καὶ πάσας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν στρατηγίαν τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας. Αὐτὴν δ' ἀπετέλουν πολλαὶ πόλεις τῆς Ἀχαΐας, αἵτινες ἦσαν ἡνωμέναι εἰς συμμαχίαν διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ ἀποκρούωσι τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Κλεομένης ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐνίκησε πολλάκις αὐτούς. Οὗτοι δὲ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου, τοῦ ἐπικαλουμένου Δώσωνος. Οὗτος ἀνακηρυχθεὶς βοηθὸς τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν μετὰ στρατοῦ τρισμυρίων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὰ περὶ τὴν Σελλασίαν στενά. Ἐνταῦθα συναφθείσης μάχης φονικῆς καὶ πεισματώδους, ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Κλεομένης ἐκ προδοσίας τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐκ τῶν ἐξακισχιλίων Σπαρτιατῶν μόλις διακόσιοι διεσώθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος. Ὁ Κλεομένης διασωθεὶς εἰς Σπάρτην καὶ βλέπων, ὅτι οὐδεμία πλέον ὑπολείπεται ἐλπίς σωτηρίας, κατήλθεν εἰς Γύθειον καὶ ἐκεῖθεν ἀπέπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον ἐλπίζων παρ' αὐτοῦ βοήθειαν,

διότι εἶχε συνάψει συμμαχίαν πρὸς αὐτὸν καὶ εἶχεν ἀποστείλει τὴν γηραιάν αὐτοῦ μητέρα Κρατησίκλειαν καὶ τοὺς δύο υἱούς ὡς δμηήρους του. Ὁ Πτολεμαῖος ὑπεσχέθη βοήθειαν εἰς τὸν Κλεομένην, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπέθανεν, ὁ δὲ υἱὸς καὶ διαδόχος αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ διαγών βίον ἄσωτον ὅχι μόνον οὐδεμίαν ἔδωκε συνδρομήν, ἀλλὰ καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν μετὰ τινων ἀκολούθων του. Ὁ Κλεομένης κατώρθωσε μὲν νὰ ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς, ἀλλ' εἰς μάτην προσεκάλεσε τὸν λαὸν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ὅθεν ἀποβαλὼν ἤδη πᾶσαν ἐλπίδα ἠυτοκτόνησε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του (220 π. Χ).

32. Φιλοποίμην (253—183 π. Χ.)

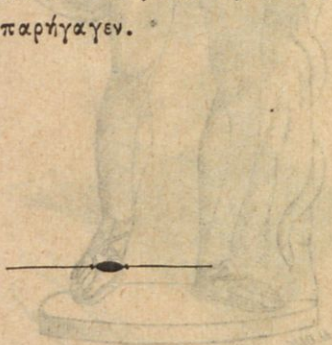
Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης ἐγεννήθη τῷ 253 π. Χ. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξασκήσας ἑαυτὸν εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ εἰς τὰ ὄπλα κατέστησε τὸ σῶμά του ἱκανὸν νὰ ἀντέχῃ εἰς πάντας τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους. Ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀνέπτυξε καὶ ἐρρύθμισε τὸ ἦθος διὰ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν δμηρικῶν ποιημάτων, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ ἀρετὴν. Ἰδίως ὡς ὑπόδειγμα ἑαυτοῦ εἶχε τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ πρὸ πάντων τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐζήλωσεν. Ἦτο δὲ τόσον ἀπλοῦς καὶ ἀπέρितτος τὴν περιβολήν, ὥστε μεταβάς ποτε εἰς τὰ Μέγαρα νὰ ξενισθῇ ὑπὸ φίλου του ἐξελήφθη ὡς ὑπηρέτης ὑπὸ τῆς οἰκοδεσποίνης καὶ προσεκληθῆναι ἐσχίσθη ξύλα, ἵνα ἐτοιμασθῇ τὸ ὑεῖπνον διὰ τὸν στρατηγόν. Εἰσελθὼν δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἰδὼν αὐτὸν σχίζοντα ξύλα ἐξεπλάγη καὶ εἶπε: «Τί εἶνε τοῦτο στρατηγέ;» — «Τιμωροῦμαι διὰ τὴν ἀπλότητά τῆς στολῆς μου», ἀπήντησεν ἀφελῶς ὁ Φιλοποίμην.

Μειράκιον ἔτι ὢν διεκρίθη κατὰ πρῶτον ὡς ἵππευς εἰς τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην συμπολεμῶν μετὰ τῶν Ἀχαιῶν. Ἰδὼν δὲ τοὺς Σπαρτιάτας εἰς θέσιν, εἰς ἣν εὐκόλως θὰ ἠδύναντο νὰ διασκορπισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἵππικοῦ, εἶπε τὴν γνώμην του εἰς τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τότε καὶ αὐτὸς ὁρμαῖ ἄνευ

διαταγῆς μετὰ τοῦ ἵππικοῦ καὶ διασκορπίζει αὐτούς. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους ἀφιππεύει καὶ καταδιώκει πεζοὺς τοὺς φεύγοντας, ἀψηφῶν τὸ τραῦμα τὸ ὁποῖον ἔλαβεν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Ἀντίγονος ἠρώτησε τὸν Ἱππαρχον ἀδιατὶ ἐξώρμησε τὸ ἵππικόν ἄνευ τῆς διαταγῆς μου ; » ἐκεῖνος ἀπολογούμενος εἶπε : « Μειράκιόν τι ἐκ Μεγαλοπόλεως ἐφώρμησε πρῶτον χωρὶς νὰ θέλωμεν ». Ὁ δὲ Ἀντίγονος γελάσας εἶπε : « μάθετε, ὅτι τὸ μειράκιον ἐκεῖνο κατῴρθωσεν ἔργον μεγάλου στρατηγοῦ ». Ὁ Φιλοποίμην μὴ θέλων νὰ μείνῃ ἄργός μετέβη εἰς Κρήτην, ὁπόθεν ἐπανελθὼν μετὰ μακρὰν ἐκεῖ διατριβὴν διωρίσθη Ἱππαρχος καὶ κατόπιν στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ὁκτάκις στρατηγήσας μέχρι θανάτου (208—183). Ἐπήνεγκε δὲ καὶ πολλὰς βελτιώσεις εἰς τὸν ὅπλισμόν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ τηλικαῦτον ζῆλόν ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς νέους περὶ τὰ πολεμικά, ὥστε οὗτοι ἀντὶ νὰ δαπανῶσιν εἰς ἐνδύματα καὶ κοσμήματα, ἡγόραζον ἵππους καὶ ὅπλα καὶ παραιτήσαντες πᾶσαν ἄλλην διασκεδᾶσιν κατεγίνοντο εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὴν ἵππασίαν. Οὕτω δ' ὁ Φιλοποίμην ἀνέδειξε τοὺς συμπολίτας τοῦ ἀρίστους ἵππεις καὶ διὰ πολλῶν νικῶν ἐδόξασε τὴν Ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐνίκησε καὶ ἰδιοχείρως ἐφόνευσε τὸν Μαχανίδα, τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Σπάρτης, ὅστις μετὰ πολλοῦ στρατοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μαντίνειαν καὶ ἐλεηλάτει τὴν χώραν. Ὁ δὲ διαδεξάμενος τὸν Μαχανίδα Νάβης, τύραννος θηριώδης, ἐλεηλάτει ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν Λακωνικὴν, καὶ ἐπὶ τέλους κατέλαβε καὶ τὴν Μεσσήνην. Ἀλλ' ὁ Φιλοποίμην διὰ μακροῦ πολέμου ἀπήλλαξε τὴν Μεσσήνην καὶ τὴν Λακωνικὴν φονεύσας τὸν τύραννον καὶ πείσας τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (192 π. Χ.). Τὸ παράδειγμα τῆς Σπάρτης ἐμιμήθησαν κατόπιν καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπέτελεσαν σχεδὸν πᾶσαι μίαν κοινὴν ὁμοσπονδίαν, ἀλλ' ἡ ἐνωσις αὕτη δὲν διειρηθήκει ἐπὶ πολὺ, διότι οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ Δεινοκράτους ὑπεκίνησαν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῆς Μεσσήνης εἰς ἀποστασίαν. Ὁ Φιλοποίμην κατέκειτο πυρέσσων ἐν Ἀργεῖ, ὅτε

ἔμαθε τὴν ἀποστασίαν, ἐν τούτοις σπεύδει εἰς Μεγαλόπολιν καὶ παραλαβὼν τὸ ἵππικὸν ἐπέρχεται κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Ἀλλ' ἐξολισθήσαντος τοῦ ἵππου, πίπτει κατὰ πετρῶν ἀναίσθητος, οἱ δὲ πολέμιοι συλλαβόντες αὐτὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνην καὶ θέντες εἰς φυλακὴν ἔδωκαν νὰ πῖν τὸ κώνειον (183 π. Χ.).

Οἱ Ἀχαιοὶ συνελθόντες εἰς Μεγαλόπολιν καὶ ἐκλέξαντες στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν εἰσέβαλον εἰς Μεσσήνην καὶ ὑπέταξαν αὐτήν. Καύσαντες δὲ τὸν νεκρὸν τοῦ Φιλοποίμενος καὶ θέσαντες τὴν τέφραν ἐντὸς ὑδρίας ἐπανῆλθον εἰς Μεγαλόπολιν ἐν πομπῇ καὶ παρατάζει πάντες ἐστεφανωμένοι καὶ δακρύνοντες. Ὅτε δ' ἔφθασαν εἰς Μεγαλόπολιν, ἐξῆλθον πάντες οἱ πολῖται καὶ μετὰ δακρύων καὶ ὀλοφυρμῶν ἐκήδευσαν τὸν ἐνδοξον στρατηγὸν τῶν. Περὶ τὸν τάφον δ' αὐτοῦ ἐφόνευσαν πάντας τοὺς Μεσσηνίους αἰχμαλώτους. Ὁ Φιλοποίμην ἐπεκλήθη ὁ τελευταῖος μέγας ἀνὴρ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἥτις ὥς ὀψίγονον ἐγέννησεν αὐτὸν μετὰ τοσοῦτους καὶ τηλικούτους ἐνδόξους ἀνδρας, τοὺς ὁποῖους παρήγαγεν.

Ο ΑΠΟΛΛΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

33. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792-1828).

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου καὶ ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1792 μ.Χ.. Ὁ πατὴρ του φεύγων τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων παρέλαβε μεθ' αὐτοῦ τὸν ναρὸν Ἀλέξανδρον καὶ μετέβη εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεπαιδεύθη

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του κατετάχθη εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ διέπρεψεν εἰς πολλὰς μάχας, εἰς δὲ τὴν ἐν Δρέσδῃ μάχην πολεμῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀπώλεσε τὸν δεξιόν

του βραχίονα (1812). Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ ταῦτα προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑπασπιστὴν του καὶ προήγαγεν εἰς ὑποστράτηγον (1817). Πάντοτε ἐπεδείκνυε φιλογένειαν καὶ ἐφλέετο ὑπὸ με-
γάλου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1453 διετέλει ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐν ἔτει δὲ 1820 ἀνετίθη εἰς τὸν Ὑψηλάντην ἡ ἀρχηγία τῆς *Φιλικῆς ἐταιρίας*. Ἦτο δὲ ἡ φιλικὴ ἐταιρία σύλλογος μυστικός, ὅστις ἰδρύθη ἐν Ὁδησσῷ τῷ 1814 ὑπὸ τριῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ εἶχε σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἐγιναν δὲ μέλη τῆς ἐταιρίας πάντες οἱ ἐξέχοντες εἰς τὰ γράματα, εἰς τὸν πλοῦτον, οἱ ἐπισημότεροι ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται καὶ χιλιάδες προκρίτων Ἑλλήνων διεσπαρμένων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ὑψηλάντης ζητήσας ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπουσίας παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπῆλθεν ἐκ Πετροπόλεως καὶ διαπε-
ράσας τὸν ποταμὸν Προύθον εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1821, ἐξέδωκεν ἐνθουσιώδη προκήρυξιν καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Χιλιάδες μαχητῶν Ἑλλήνων συνέρρευσαν πανταχόθεν. Πεντακόσιοι δὲ Ἑλληνό-
παιδες σπουδασταὶ ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν ἀφήσαν-
τες τὰς ἐν Εὐρώπῃ σπουδὰς των καὶ ἀποτελέσαντες τὸν *ἱερὸν λόχον* ἔλαβον τὰ ὅπλα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἐ-
φερον δὲ στολὴν μέλαιναν, ὡς σημεῖον πένθους διὰ τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος, ἐπὶ δὲ τῆς σημαίας των φοίνικα ἀναγεννώμενον ἐκ τῆς τέφρας του, ὡς σύμβολον ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τοῦρκοι συναθροίσαντες ἐν σπουδῇ πολυάριθμον στρατὸν ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Δισχίλιοι δὲ τούτων κατέλαβον τὸ Δραγατσάνιον, ὃ δὲ Ὑψηλάντης ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον, ὅστις περιέκύκλωσεν αὐτοὺς πανταχό-
θεν. Πᾶσαι δὲ αἱ ἑφοδοὶ αὐτῶν ἀπεκρούσθησαν καὶ ὁ ὅλεθρος αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἄφευκτος. Ἀλλ' ὁ συνταγματάρχης τοῦ ἱπ-
πικοῦ Νικόλαος Καραβίας, ἀνὴρ παράφορος, ἐφώρμησε λίαν ἄσυνέτως κατ' αὐτῶν μετὰ πεντακοσίων ἱππέων, συμπάρεσυρε δὲ καὶ τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου. Οἱ

Τούρκοι κατὰ πρῶτον ἔτρεψαν τὸν Καραβίαν εἰς φυγὴν, ἔπειτα ἐπέπεσον κατὰ τῶν Ἱερολοχιτῶν. Οὗτοι, ἂν καὶ ἦσαν ἀπειροπόλεμοι καὶ ἐμάχοντο πρὸς τετραπλασίους ἐμπειροπολέμους ἔχθρους, ἐπολέμησαν μετὰ ἡρωϊκῆς γενναιότητος καὶ οἱ τετρακόσιοι τούτων ἀπέθανον τὸν ἐνδοξον ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἥτταν ταύτην βλέπων, ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν Μολδαυίᾳ, κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν διὰ νὰ κατέλθῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ συλληφθεὶς κατὰ διαταγὴν τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐρρίφθη εἰς φρικώδεις φυλακὰς καὶ ἐντὸς τῆς ζοφερᾶς εἰρκτικῆς ἐμαρτίνετο ὁ δυστυχὴς μανθάνων τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ὁμογενῶν του. Μετὰ ἐξαετίαν ἀπεφυλακίσθη, ἀλλὰ δὲν ἠξιώθη οὔτε νὰ ἀποθάνῃ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος, οὔτε νὰ ἶδῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὴν λύπην του (1828). Ὁ Ὑψηλάντης χάριν τῆς πατρίδος ἐθυσίασε καὶ θέσιν καὶ τιμὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του θὰ διαμένῃ ἀθάνατον καὶ θὰ εὐλογῇται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπ' ὅλον τὸ ἑλληνικὸν γένος.

34. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' (1748—1821).

Ὁ ἱερομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Γρηγόριος ὁ Ε' ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1745. Ὁ πατὴρ του ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Ἀγγελόπουλος, ἡ μήτηρ του Ἀσημίνα καὶ αὐτὸς Γεώργιος. Παιδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ περιωνύμῳ σχολῇ τῆς πατρίδος του μετέβη πρὸς τελειωτέραν ἐκπαίδευσιν εἰς Ἀθήνας καὶ μετὰ διετὴ διατριβὴν μετέβη εἰς Σμύρνην παρὰ τῷ θείῳ ἑαυτοῦ Μελετίῳ καὶ ἠκροάσατο τῶν μαθημάτων τῆς εὐαγγελικῆς σχολῆς. Ὁ μητροπολίτης Σμύρνης ἐκτιμῶν τὰς ἀρετὰς τοῦ νέου ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον, καὶ τότε μετωνομάσθη Γρηγόριος, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξελέγη καὶ μητροπολίτης Σμύρνης (1784). Μετὰ δεκατριετὴ διαπρεπῆ ποιμεναρχίαν ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Καὶ ὡς μητροπολίτης καὶ ὡς πατριάρχης ἐδείχθη ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπραττε πολ-

λὰς ἀγαθοεργίας. Ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς ὑποθάλων ἐπαναστατικὰς ταραχὰς καθηρέθη τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος (1800). Μετὰ ἕξ ἔτη ἀνεκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ἀλλὰ μετὰ διετίαν καὶ πάλιν ἐξωρίσθη εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1819. Ἀνακληθεὶς καὶ πάλιν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνέλαβε τὸ τρίτον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ μετὰ διετίαν ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης μαρτυρικώτατον θάνατον. Ὅτε δ' ἀνηγγέλθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ ἐκρηξὶς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ διατάχθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας ἡ

σφαγή τῶν χριστιανῶν, πολλοὶ συνεβούλευσαν τὸν πατριάρχην νὰ ζητήσῃ τὴν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν. Ἄλλ' ὁ αἰόδιμος πατριάρχης ἀπήντησε: «Μὴ μὲ παρακινεῖτε νὰ φύγω, διότι, ἂν φύγω, οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐξαγριωθῶσι περισσότερο καὶ θὰ χυθῇ περισσότερο αἷμα. Εἶμαι πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἔθνος καὶ τὸ ποίμνιόν μου. Πρέπει νὰ μείνω, καὶ ἂν σφαγῶ, ὁ θάνατός μου θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ θὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα, θὰ κινήσῃ δὲ καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ γένους μας».

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821), ἐν ᾧ ἐλειτούργει εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν, αἰφνης ἄγρια στίφη περιεκύκλωσαν τὰ πατριαρχεῖα. Ὁ πατριάρχης ἐξηκολούθησεν τὴν θεῖαν ἱεουργίαν, ἐμνημόνευσε τοὺς προκεκοιμημένους, ἠύχθη ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι ζώντων χριστιανῶν, ἠλόγησε μὲ κατάνυξιν τὸν περιστῶτα λαόν, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ κατὰ διανοίαν ἠύχθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους του. Μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων συνέλαβον τὸν πατριάρχην, καὶ ἀφ' οὗ ἐξύβρισαν αὐτὸν βαναύσως καὶ τὸν ἐβασάνισαν, κατόπιν τὸν παρέδωκαν εἰς τὸν δήμιον. Ὁ δήμιος ἐπέρασε τὸν βρόγχον, ἤτοι τὴν θηλειάν, εἰς τὸν ἱερὸν τράχηλον τοῦ μάρτυρος καὶ ἐκρέμασεν αὐτὸν εἰς τὴν μεσαίαν πύλιν τῶν πατριαρχείων. Τὴν τρίτην ἡμέραν τὸ ἱερὸν λείψανον ἐξεκρεμάσθη καὶ παρεδόθη εἰς ὄχλον Τούρκων καὶ Ἑβραίων, οἵτινες ἔσυραν αὐτὸ διὰ μέσου τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ὁδῶν καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ δὲ ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος Ἰωάννης Σκλάβος παρέλαβεν αὐτὸ κρυφίως εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἐκηδεύθη μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Ὁ θάνατος τοῦ πατριάρχου ἐπροξένησε μεγάλην αἵσθησιν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ ἤναψεν εἰς τὰ στήθη πάντων τὴν φλόγα τῆς ἐκδικήσεως. Τῷ 1871 τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ ἐθνομάρτυρος μετεκομίσθη εἰς Ἀθήνας. Ἐμπροσθεν

δὲ τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἡ Πατρίς ἔσθησε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μαρμάρινον ἀνδριάντα.

38. Πέτρος Μαυρομιχάλης (1760—1848.)

Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἦτο υἱὸς τοῦ Πιέρρου Μαυρομιχάλη καὶ ἐγεννήθη ἐν Οἰτύλῳ τῆς Μάνης περὶ τὸ 1760. Οἱ Τοῦρκοι μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποτάξωσι τοὺς ἀδαμάστους Μανιάτας ἀνεγνώριζον τὸν ἰσχυρότατον ἐξ αὐτῶν μπάη, ἦτοι

Ο ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ

ἀγέμονα τῆς Μάνης. Τοιοῦτος ἐν ἔτει 1816 διωρίσθη καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκλήθη *Πετρόμπης*. Ἐν ἔτει 1818 ἐμυήθη τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας καὶ ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὸ ἀξίωμα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Πρῶτος ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ὕψωσεν ἐν Λακωνίᾳ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἃν καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχον ὡς ἡμέρους δύο υἱούς του, τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Ἀναστάσιον. Ὁ Πετρόμπης ἄγων δισχιλίους ἀνδρείους Μανιάτας ἐπολιόρκησε τὰς Καλάμας

μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν καὶ μετὰ διή-
μερον πολιορκίαν ἐξηνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν
(23 Μαρτίου 1621). Ἐκεῖ κατὰ πρῶτον εἰκοσιπέντε ἱερεῖς καὶ
πεντακισχίλιοι ἐπαναστάται ἐψαλον δοξολογίαν πρὸς τὸν Ὑ-
ψιστον καὶ ἀνέπεμψαν δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἀπελευθερώ-
σεως τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Ἦδὴ ὁ Μαυρομιχάλης ἀνα-
κηρυχθεὶς ἀρχιστράτηγος τῶν Λακωνικῶν ὅπλων ἐμπνέει τὸν
λαὸν καὶ ἐμψυχώνει τὴν ἐπανάστασιν. Συγκροτήσας δὲ καὶ τὴν
μεσσηνιακὴν γερούσιαν συντάσσει διακήρυξιν πρὸς τὰς εὐρω-
παϊκὰς δυνάμεις, ἐκθέτει τὰ αἷτια τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπι-
καλεῖται τὴν συνδρομὴν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς
Ἑλλάδος. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ Πε-
τρόμπεης καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ καὶ ἄλλοι πολυ-
πληθεῖς συγγενεῖς τοῦ μετὰ ἡρωϊσμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως ἐκπλη-
ροῦσι τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον των. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ
Βαλτετσίου συνεπολέμησαν πέντε Μαυρομιχάται, ὁ Κυριακού-
λης, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἰωάννης, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος.
Καὶ ὁ μὲν Ἡλίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη, ὁ ὑπὲρ πάντας ἀρι-
στεύσας ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βαλτετσίου ἐπέσεν ὡς ἀληθὴς Σπαρ-
τιατῆς ἡρωϊκῶς μαχόμενος ἐν Στύροις τῆς Βοιωτίας, ὁ δὲ Κυ-
ριακούλης, ὁ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βαλτετσίου στρατηγήσας, ἐπέσεν
ἐν Φαναρίῳ, λιμένι τῆς Κιάφας τοῦ Σουλίου. Ὅτε δ' ὁ Πε-
τρόμπεης ἔμαθε τὸν ἡρωϊκὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον τοῦ Ἡλίας
εἶπεν ὡς ἀληθὴς Σπαρτιατῆς: «Διὰ τοῦτο τὸν ἐγέννησα».
Ὅτε δ' ἔμαθε καὶ τοῦ ἐν Ναβαρίνῳ ἡρωϊκῶς πεσόντος υἱοῦ τοῦ
Ἰωάννου τὸν θάνατον εἶπεν: «Εὐχαρίστως πίνω καὶ τὸ πικρὸν
τοῦτο ποτήριον, διότι ὁ θάνατός του θὰ συντελέσῃ πρὸς ἀπε-
λευθέρωσιν τῆς πατρίδος». Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλ-
λάδος ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐκτιμῶν τὰς μεγάλας πρὸς τὴν πα-
τρίδα ὑπηρεσίας καὶ θυσίας τοῦ Πετρόμπεη διώρισεν αὐτὸν
σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1843 γερούσια-
στήν. Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Πετρόμπεης ἐν Ἀθήναις τῷ 1848.

36. Ἀθανάσιος Διακός (1788—1821).

Ὁ Ἀθανάσιος Διακός ἐγεννήθη ἐν Μουσούνιτση τῆς Παρνασίδος τῷ 1788. Εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικίαν ἀπωρφάνισθη τοῦ πατρός του. Δωδεκαέτης ἐνεκλείσθη ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ὡς δόκιμος καὶ

Ο ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

μετ' ὀλίγα ἔτη ἐχειροτονήθη διάκονος. Ὁ νεαρὸς Διακός φύσει φιλελεύθερος καὶ μισῶν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἐγκατέλιπε τὸν μοναχικὸν βίον. Ἀπεκδιθείς τὸ μοναχικὸν ἐνδύμα ἐνεδύθη τὴν στολὴν τοῦ κλέφτου καὶ ὡς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ ἅμα καὶ τῆς πατρίδος ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὄρη ὡς κλέφτης. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἄρματωλὸν Σκαλτσάν, ἔπειτα προσελήφθη ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τὸν ὑποῖον βραδύτερον διεδέχθη εἰς τὴν ὀπλαρχηγίαν τῆς

Βιωτίας. "Οτε δ' ἐξεργάγη ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ὁ Διάκος ὕψωσε τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν Λεβαδείᾳ καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς ἐν αὐτῇ Τούρκους νὰ καταθεσῶσι τὰ ὅπλα. Κατόπιν ὁ Διάκος ἄγων ἐξακοσίους ἄνδρας ἐξεπολιόρκησέ μετὰ τοῦ Δουβουνιώτου καὶ Τράκα καὶ τὸ φρούριον τῆς Βουδονίτσας. Ἐντεῦθεν μετέβη καὶ κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας μετὰ τοῦ Δουβουνιώτου καὶ Πανουργιά, ὅπως ἀποκρούσωσι τὴν ὑπὸ τὸν Ὅμῆρ Βριώνην καὶ Μεχμέτ Κιοσσέν εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Καὶ ὁ μὲν Διάκος ἀνέλαβε μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν μᾶλλον ἐπικίνδυνον θέσιν, τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ γέφυραν, τὴν κοινῶς καλουμένην *γεφύρι τῆς Ἀλαμάντας*, ὁ δὲ Πανουργιάς κατέλαβε τὴν Χαλκομμάταν καὶ ὁ Δουβουνιώτης τὴν γέφυραν τοῦ Γεργοποτάμου. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Δουβουνιώτην καὶ Πανουργιάν μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἀκατάσχετον τοῦ ἵππικοῦ ἐφοδὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἀλβανῶν εὐχερῶς διεσκορπίσθησαν, καὶ αὐτὸς ὁ Διάκος ἀπέμεινε μὲ 48 μόνον συντρόφους. Τινὲς προτείνουν εἰς αὐτὸν νὰ φύγῃ, εἰς μάλιστα τῷ προσφέρει καὶ τὸν ἵππον του. Ἀλλ' ὁ νέος τῶν Θερμοπυλῶν Λεωνίδας ἀπαντᾷ: «Ὁ Διάκος δὲν φεύγει» καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται ὡς ἀλκθῆς ἥρωας. Ἀφ' οὗ δὲ διερράγη τὸ ὅπλον του, ἔσυρε τὴν σπάθην του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετὰ πολὺν κόπον μάχην ἔθραυσεν ἄνω τῆς λαβῆς σφαῖρα ἐχθρική, ἄλλη δὲ σφαῖρα ἔθραυσε καὶ τὸν δεξιόν του βραχίονα. Ἐπὶ τέλους ὁ Διάκος περικυκλωθεὶς συλλαμβάνεται ζωντανὸς καὶ αἰμόφυρτος σύρεται πρὸς τὸν Ὅμῆρ Βριώνην. Οὗτος θαυμάσας τὴν ὡραίαν αὐτοῦ μορφήν καὶ τὸ λαμπρὸν ἀνάστημα προτείνει εἰς τὸν αἰχμάλωτον, ὅτι χαρίζει εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν, ἂν συναινῇ νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του καὶ νὰ ὑπηρετῇ παρ' αὐτῷ. Ὁ Διάκος ἀπαντᾷ: «Ἕλληνας ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλληνας θά πεθάνω». Τότε κατεδικάσθη νὰ σουβλισθῇ καὶ νὰ ψηθῇ ζωντανός. Ἡ βάρβαρος ποινὴ ἐξετελέσθη, ὁ ἥρωας ἐσουβλίσθη καὶ ἐψήθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὡς ἀρνίον. Ὑπῆστη δὲ τὸ μαρτύριον μετὰ καρτερίας ὑπερανθρώπου, ἣτις χαρακτηρίζει τοὺς μεγάλους τῆς πίστεως μάρτυρας καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος καὶ χωρὶς οὐδὲν νὰ

ἐκβάλλη στεναγμόν, χωρὶς οὐδέν νά χύσῃ δάκρυ (23 Ἀπρι-
λίου 1821).

Μόνον δ' ὅτε ἐσύρετο εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου κα-
ῖστροψε τὰ βλέμματά του εἰς τοὺς πέριξ χλοεροὺς λειμῶν
καὶ τὰ ἀνθισμένα δένδρα, εἶπε μὲ πικρὸν παράπονον

«Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος νά μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζ' ἡ γῆ χορτάρι!»

37. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος (1790—1825).

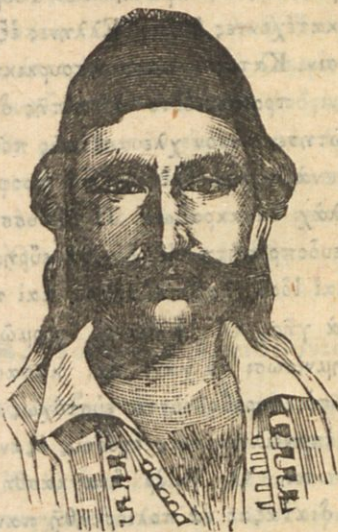
Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Λοκρίδος περι-
νύμου ἄρματωλοῦ Ἀνδρουτσοῦ καὶ ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ τῷ
1790. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βυπτίσας αὐτὸν περιώνυμος θαλασσο-
μάχος Λάμπρος Κατσώνης ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ ἄρ-

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

χαίου ἥρωος τῆς Ἰθάκης, πρὸς τὸν ὁποῖον μάλιστα ὠμοιάζε
κατὰ τὸ πολύτροπον τῶν φρενῶν. Κατὰ τὸ δέκατον ὀγδοὺν ἔτος
τῆς ἡλικίας προσέλαβεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆ πασσάς τῶν Ἰωαννίνων
καὶ κατέταξε μεταξύ τῶν σωματοφυλάκων του. Βραδύτερον
διώρισεν αὐτὸν ἄρματωλὴν τῆς Λεβαδείας καὶ μετ' οὐ πολὺ
προήγαγεν εἰς γενικὸν ἄρματωλόν. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχεν ἄρρε-
νωπὸν τὸ παράστημα καὶ ὠραίαν τὴν μορφήν, ἦτο ρωμαλέος

καὶ εὐρυμέτωπος, εἶχε παχὺν καὶ μακρὸν τὸν μύστακα, δασείας τὰς ὀφρύς καὶ τὸ βλέμμα ὀξύ. Εἶχε δὲ καὶ θαυμαστὴν ὤκυποδιαν, ὥστε οὐδὲ ὁ τάχιστος ἵππος ἐφθάνεν αὐτὸν τρέχοντα. Ἦτο βραχὺς μὲν τὸ λέγειν, ἀλλὰ ταχύς τὸ πράττειν, συνετὸς καὶ πολυμήχανος, ὡς ὁ δμῶνυμος ὁμηρικὸς ἦρως. Μυθεῖς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας ἤρχισε μετὰ δραστηριότητος νὰ προπαρασκευάζῃ τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐλθὼν εἰς συνεννόησιν μετὰ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως καταλαβὼν τὴν γέφυραν τῆς Τατάρνας ἐφόνευσεν τὸν δερβέναγαν Χασὰν Γκέικαν μετὰ τῶν ἐξήκοντα αὐτοῦ ὀπλοφόρων καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Εὐρυτανίαν. Μαθὼν δὲ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Διάκου κατῆλθεν εἰς Γραβιάν, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν Ὁμέρ Βριώνην, ὅστις ἐπῆρχετο κατὰ τῆς Ἀμφίσσης. Ἐν πολεμικῇ συμβουλίᾳ ἀπεφασίσθη, ὅπως οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ὀπλαρχηγῶν καταλάβωσι τὰς περὶ τὸν ὄχρυν θέσεις, αὐτὸς δὲ τὸ πλινθόκτιστον χάνι τῆς Γραβιάς κατανοήσας τὸ σπουδαῖον τῆς θέσεως. Ὅτε δ' ἐπεφάνη μακρόθεν προελαύνουσα

ἡ μυριάνδρος τοῦ Ὀμέρ Βριώνη στρατιά, ὁ Ὀδυσσεὺς εἶπε πρὸς τοὺς περὶ ἑαυτὸν: «Αἶ, παιδιὰ, ὅποιος ἀπὸ σᾶς θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ, εἰς τὸ χάνι, ἅς πιασθῇ κατόπιν μου εἰς τὸν χορόν». Παρευθὺς ἑκατὸν δέκα ἐπτὰ γενναῖοι ἥρωες ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ καὶ χειροκρατούμενοι καὶ τραγωδοῦντες εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθον καὶ οἱ τρεῖς ξενοδόχοι. Ταχέως ἔφραξαν μὲ λίθους θύρας καὶ παράθυρα καὶ ἤνοιξαν πολεμίστρας. Εἰς τὴν πρώτην τῶν Τούρκων ἐφοδὸν πάντες οἱ τὰς πέριξ κατέχοντες θέσεις Ἕλληνες ἐξεβλήθησαν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν. Κατόπιν πᾶσα ἡ τουρκικὴ στρατιά ἐφώρμησε πρὸς τὸ χάνι, προεπορεύετο δ' αὐτῆς δερδίσσης ἔφιππος. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἠρώτησεν αὐτὸν χλευαστικῶς ποῦ πηγαίνει, ἐκεῖνος δ' ἀπήντησε «νὰ σφάζω ἐχθροὺς τοῦ προφήτου καὶ πατῶν ἐπ' αὐτῶν τὸ ἀλλάχ νάνακράζω». Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνταπήντησεν: «εἰδῶ, τοῦ ψευδοπροφήτη υἱέ, δὲν θὰ εὖρης ὑψηλὸν μινάρε, ἀλλὰ σφαίρας, καὶ ἰδοὺ λάβε αὐτήν», καὶ πυροβολήσας τὸν ἔρριψε νεκρὸν κατὰ γῆς. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐφορμῶσι μετὰ μανίας λυσσώδους νὰ κρημνίσωσι τὸ χάνι καὶ κατασπαράξωσι τοὺς ἐντός. Ἀλλ' οἱ ἐντός πυροβολοῦντες εὐστόχως διασπείρουσι τὸν ὄλεθρον καὶ μετ' ἐπανειλημμένας ἐφόδους ἐξαναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ὁ Ὀμέρ ἠναγκάσθη νὰ καταπαύσῃ τὴν ἐπίθεσιν καὶ διατάξας νὰ πολιορκηθῇ πανταχόθεν τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χάνι, ἔστειλεν εἰς Λαμίαν νὰ τοῦ φέρωσι πυροβόλα (8 Μαΐου 1821). Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔκρινε καλὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ χάνι καὶ μετὰ τὸ μεσονύκτιον πάντες οἱ Ἕλληνες ἐξέφυγον εἰς τὸ βουνὸν διὰ μέσου τῶν φυλακτόντων Ἀλβανῶν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν τέσσαρες μόνον, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους. Οἱ Τούρκοι μετὰ τὸ πάθημα τοῦτο δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνηγορεύθη ἤδη ἀρχιστράτηγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἕνεκα λόγων φιλοτιμίας παρητήθη. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος, ὅτε ὁ Δράμαλης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πάντες ἀπέβλεψαν εἰς τὸν Ὀδυσσεῆα καὶ εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν

ἀνέθηκαν τὴν στρατηγίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὀδυσσεύς καταλαβὼν τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος ἀπέκρουσε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Βαυρᾶν πασσᾶ καὶ συνετέλεσε διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ του κατέθλιψαν αὐτὸν ποικιλοτρόπως καὶ ἀκόμη καὶ ὡς προδότην τῆς πατρίδος ἐσυκοφάντησαν. Ἐπὶ τέλους συλληφθεὶς δολίως ἐκλείσθη ἀλυσίδετος ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκεῖ μετ' ἀγρίας βασάνους ἐθανατώθη οἰκτρῶς ὁ ἐνδοξος τῆς Γραβιάς ἥρως (τὴν νύκτα τῆς 5 πρὸς τὴν 6 Ἰουνίου 1825). Ἀλλ' ἤδη τὸ φῶς τῆς ἱστορίας διέλυσε τὸ ζοφερὸν τῆς συκοφαντίας νέφος, ὅπερ ἐπεσκίαζε τὴν ἐνδοξον τοῦ ἀνδρὸς εἰκόνα, καὶ αὕτη ἄσπιλος ἀνηρτήθη μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς ἡρωικῆς γενεᾶς τοῦ 1821. Ἡ δ' εὐγνωμονοῦσα πατρίς ἀνῆγειρεν ἐπὶ τοῦ κλεισθέντος χώρου τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐν ἔτει 1888,

38. Ἰωάννης Δουβουνιώτης.

Ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς τὸ χωρίον τῆς Οἴτης «Δύο βουνά», ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπωνομάσθη Δουβουνιώτης. Ἐν ᾧ ἦτο ἀκόμη μεράκιον εἶδε τὸν ἀροτριῶντα πατέρα του ἀπαγχονισθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τινι δένδρῳ, τὴν δὲ μητέρα του θανοῦσαν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῆς λύπης τῆς. Ἐπὶ διετίαν ὡς αἰγοβοσκὸς ἀνεκούφιζε τὴν θλίψιν τῆς καρδίας του ἄδων πρὸς τὸν αὐλὸν τὰ κλέφτικα ἄσματα καὶ τὰ μοιρολόγια τῆς θείας του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν γονέων του. Δεκαπενταέτης ῥίψας τὸν αὐλὸν καὶ τὴν ποιμενικὴν ῥάβδον περιεζώσθη τὴν σπάθην καὶ ἔλαβε τὸ τουρκοφόνον ὄπλον ἀκολουθήσας ὡς ψυχολογιοὺς τὸν περιάνυμον Ἀνδρούτσον. Ἀριστεύσας ἐν ταῖς πρώταις κατὰ τῶν Τούρκων μάχαις ἀνεδείχθη τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ συνώδευσε αὐτὸν εἰς τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου περιάνυμον ἐξοδον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρούτσου ἐσχημάτισεν ἴδιον σῶμα κλεφτῶν, οἱ δὲ Τούρκοι πρὸς καθυσύχασιν τοῦ ἐπιφόβου κλέφτου διώρισαν αὐτὸν ἀρχιαρμα-

τωλὸν τῆς Βουδουνίτης. Ἐκτοτε διετέλεσεν, ὅτε μὲν ὡς ἀρματωλός, ὅτε δὲ ὡς κλέφτης. Ὅτε δὲ ἐξεργάγη ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Δουβουνιώτης ἐξοπλίσας 350 ἄνδρας ἐξηνάγκασε τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Βουδουνίτης ἐγκλεισθέντας Τούρκους νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα. Συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Διάκου καὶ Πανουργιά ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Γραβιᾷ μετὰ τοῦ Ὁδυσσεύς.

Ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου ἐφθασεν εἰς Λαμίαν νέος τουρκικὸς στρατός ἐξ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Βευρὰν πασσάν, ὅπως ἐνοούμενός μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βριωνῆ καὶ Μεχμέτ Κιοσσὲ εἰσβάλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατασβέσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Συνελθόντων τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεφασίσθη κατὰ πρότασιν τοῦ Δουβουνιώτου νὰ καταληφθῇ ἡ πρὸς τὴν Λιβαδεῖαν ἄγουσα λεωφόρος τῶν Βασιλικῶν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον προκαταλάβει τὰς περὶ τὴν κοιλάδα τῶν Βασιλικῶν καταλλήλους θέσεις, ὅτε εἰσώρμησε κατὰ τὴν 25 Αὐγούστου ἡ ἐξ ἰππέων τουρκικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπροχώρησεν ἀνενόχλητος μέχρι τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος. Τότε φονικὸν ἐξήστραψε πῦρ ἐκατέρωθεν καὶ ἡ ἱππικὴ ἐκείνη δύναμις ἐτράπη εἰς φυγὴν ἀκατάσχετον. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰσώρμησαν εἰς τὴν κοιλάδα πανστρατιᾷ αὐτός ὁ Βευρὰν πασσάς, ὅστις εἶχε κατασβέσῃ ἐν Μακεδονίᾳ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἵνα διέλθῃ ἐκεῖθεν μετὰ πάσης θυσίας. Ἡ μάχη διήρκεσε φονικὴ καὶ πεισματώδης μέχρι τῆς μεσημβρίας, ὅτε ἤκούσθη φωνή: «ἐφθασεν ὁ Ὁδυσσεύς», τότε ἐξεπήδησαν ξιφῆρεις πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους κατεδίωκον αὐτοὺς μέχρι βαθείας νυκτός. Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης χιλίους διακοσίους νεκρούς, ἑκατὸν αἰχμαλώτους, δύο τηλεβόλας, δέκα ὀκτώ σημαίας, ὀκτακοσίους πολεμιστηρίους ἵππους καὶ ἄπειρα λάφυρα. Τὸ σχέδιον τῆς μάχης ὀφείλεται εἰς τὸν γέροντα Δουβουνιώτην. Ἡ νίκη αὕτη ἐξήσφαλισε τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν.

39. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770-1843).

Ὁ μέγας στρατάρχης τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη καὶ Ζημπίας καὶ ἐγεννήθη τῇ 3 Ἀπριλίου 1770. Ἡ μήτηρ του παρακολουθοῦσα τὸν σύζυγόν της, καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐγέννησε τὸν Θεόδωρον ὑποκάτω δένδρου ἐπὶ τινος

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

δ' οὗς τῆς Μεσσηνίας. Ὅτε δ' ὁπλῆται τοῦ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ συγγενεῖς του ἐφρονεῦθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὁ Θεόδωρος διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος ὑπὸ τῶν παλληκαρίων τοῦ πατρός του (1779). Ἐκτοτε ὁ Θεόδωρος ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μόλις δεκαπενταέτης κατέφυγεν ὡς κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Οἱ Τούρκοι θέλοντες νὰ καθησυχάσωσι τὸν νεαρὸν κλέφτην διώρισαν ἄρματωλόν Λεονταρίου, ἀλλ' ἐπεβουλεύθησαν τὴν ζωὴν τοῦ νεαροῦ ἄρματωλοῦ, ὅστις κατέφυγε καὶ πάλιν ὡς κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Μετὰ πολλὰς

δὲ καταδιώξεις, κατὰ τὰς ὁποίας διεκινδύνευσε πολλάκις τὴν ζωὴν του, κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον (1805). Καταταχθεὶς δὲ εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν ὡς λοχαγὸς καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ μάχην κατὰ τῶν Γάλλων προήχθη εἰς ταγματάρχην. Μυθεὶς δὲ τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας ἀπεβιβάσθη κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς Κερδαμύλην τῆς Μάνης (6 Ἰανουαρίου 1821). Κατὰ δὲ τὴν 22 Μαρτίου ἐξεγείρας τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἐπελθὼν μετὰ τοῦ Πετρόμπετη καὶ ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ἐκυρίευσεν τὰς Καλάμας, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ Τούρκοι. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Καρύταιναν καὶ κατετρόπωσεν τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 500 Τούρκων, ὧν οἱ μὲν ἐρο-νεύθησαν, οἱ δὲ ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν. Διὰ τῶν δραστηρίων δ' αὐτοῦ ἐνεργειῶν διεδόθη ἡ ἐπανάστασις καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, οἱ δὲ Τούρκοι ἐντρομοὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια. Ὅτε δ' ἐπολιοῖρκει τὴν Καρύταιναν, οἱ ἀπειροπόλεμοι Ἕλληνες ἰδόντες μακρόθεν ἐπερχομένους Τούρκους ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐγκατέλιπον μόνον τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ τοὺς λοιποὺς ὁπλαρχηγούς. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπέμενε νὰ καταληφθῶσιν αἱ ὀχυραὶ θέσεις καὶ νὰ πολιορκηθῇ ἡ Τρίπολις. Οἱ λοιποὶ ὅμως ὁπλαρχηγοὶ ἤθελον νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν καὶ ἐπέμενον νὰ πείσωσι καὶ τὸν Κολοκοτρῶνην, ἀλλ' αὐτὸς ἀπήντησεν «ἐγὼ δὲν πάγω πουμενά, θά μείνω ἐδῶ νὰ με φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Μετ' ὀλίγον καὶ οἱ λοιποὶ ὁπλαρχηγοὶ συνελθόντες παρεδέχθησαν τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ συναπεφάσισαν νὰ καταλάβωσι τὰς ὀρεινὰς θέσεις καὶ ἐκπολιορκήσωσι τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβον δὲ τρεῖς λίαν ὀχυρὰς θέσεις, τὸ *Βαλτέτσι*, τὴν *Πάναν* καὶ τὸ *Χρυσοβίτσι*. Τουρκικὸς δὲ στρατὸς ἐκ δεκατριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν προσέβαλε κατὰ πρῶτον τοὺς ἐν Βαλτεσιῷ 845 ὠχυρωμένους Ἕλληνας. Οὗτοι ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην ἐπὶ τρεῖς ὅλας ὥρας δι' εὐστόχου πυρὸς ἀπέκρουον τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν. Μετὰ τρίωρον μάχην ἐπεφάνη εἰς τὴν κορυφὴν βουνοῦ τινος δ. Κολοκοτρῶνης μὲ 700 Ἕλληνας, καὶ ῥήξας βροντώδη κραυ-

γὴν κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους. «Τοῦρκοι, ζωντανούς θὰ σᾶς πιάσω, εἶμαι ἐγώ, ὁ Κολοκοτρώνης». Μετ' ὀλίγον κατέφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάναν μὲ 800 Ἑλλήνας. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἀπὸ πρωῒας μέχρις ἑσπέρας. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐπανελήφθη ἡ μάχη καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ὁ Κολοκοτρώνης ἐφώναξεν: «Ἐπάνω τους, Ἑλληνες, τί τοὺς φυλάττε τοὺς παληότουρκους!» Τότε οἱ Ἕλληνες ἐφώρμησαν ξιφῆρεις πανταχόθεν καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν ἐπονείδιστον. Πολλοὶ τούτων ῥίπτοντες τὰ ἀπαστράπτοντα ἐπάργυρα ἑαυτῶν ὄπλα προσεπάθουν διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ νὰ ἀναστείλωσι τῶν διωκόντων τὴν ὁρμήν. Εἰς ἑξακοσίους καὶ πλέον ὑπολογίζονται οἱ φονευθέντες Τούρκοι, εἰς διπλασίους δὲ οἱ πληγωθέντες. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὰ ὑποζύγια, δύοτηλεβόλα καὶ πλούσια λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Ἡ νίκη αὕτη τοσοῦτον θάρρος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἑλλήνας, ὥστε ἐν ᾧ οὗτοι ἐτρέποντο πρότερον εἰς φυγὴν, ὁσάκις ἤκουον «ἐρχονται οἱ Τούρκοι», ἀπὸ τοῦδε ἐνθαρρυνθέντες ἤρχισαν αὐτοὶ νὰ ἐρωτῶσι «ποῦ εἶνε οἱ Τούρκοι;»

Ἡ μάχη αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἡμέρας (12—13 Μαΐου). Διὰ νέων δ' ὀχυρωμάτων, ἀνεγειρομένων ἐπὶ τῶν Τρικόρφων, προσηγγίζον βαθμυδὸν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Τρίπολιν, ἣτις ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ κατῴκουν εἰς αὐτὴν οἱ ἐπιστημότεροι Τούρκοι. Μετὰ δὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγον καὶ ἄλλοι μὲ τὰς οἰκογενείας των, ὥστε ὁ ὄλος πληθυσμὸς ἀνῆλθεν εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας. Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἀπέβη δεινὴ, διότι οὔτε τροφὰς εἶχον, οὔτε ὕδωρ, ἀνεπτύχθησαν δὲ καὶ θανατηφόροι ἀσθένειαι. Ἦρχισαν δὲ διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Τούρκοι συνεσκέπτοντο ἐν τῷ σεραγίῳ τοῦ Κεχαγιάμπεη, πεντήκοντα Ἕλληνες ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ εἰσπνῆσαντες ἐντὸς τῆς πόλεως ἥνοιζαν μίαν πύλην τοῦ φρουρίου. Δι' αὐτῆς εἰσορμήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἤρχισαν τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεδοκίμαζε τὰ γενόμενα καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἐπροστάτευσεν τοὺς

ἀναχωροῦντας Ἀλβανούς καὶ ἀπέστειλεν ἀσφαλῶς εἰς Ἄρταν μετὰ 17 κιβωτίων τὰ ὅποια ἐμπεριεῖχον τοὺς θησαυροὺς των. Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐξησφάλισε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασιν. Εὐρον δ' ἐν Τριπόλει οἱ Ἕλληνες πλούσια λάφυρα καὶ ὄπλα, μὲ τὰ ὅποια ὠπλίσθησαν, ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε οἱ περισσότεροι χωρικοὶ ἔφερον σφενδόνας, ῥόπαλα καὶ δρέπανα.

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐγένετο τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1821. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ[ε]βρίου ὁ Κολοκοτρώνης μετέβη εἰς Κόρινθον καὶ ἐπολιόρχησε τὸν Ἀκροκόρινθον, περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1822 ἐξηνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσι διὰ συνθήκης. Κατὰ δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ ἐτους 1822 ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις διώρισε τὸν Κολοκοτρώνην ἀρχιστράτηγον τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐπολιόρχει τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. Εἰς γενομένην τινὰ ἐξοδὸν οἱ Ἕλληνες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὃ δὲ γέρων Κολοκοτρώνης θεώμενος ἀφ' ὑψηλοῦ τινος μέρους ἀπελπισ τὴν τροπὴν τῶν Ἑλλήνων ἐφώνησε πρὸς αὐτοὺς: « γειᾶ σας, Ἕλληνές μου, κ' ἐτσάκισαν οἱ Τοῦρκοι ». Οὕτω δὲ μετέβαλε τὴν ἥτταν εἰς νίκην καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνεκλείσθησαν πάλιν εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' αἰφνης περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1822 ὁ Δράμαλης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τριάκοντα χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Ἀργολίδαν, ἐνθα εὗρε τὴν πρώτην ἀντίστασιν. Καὶ ὁ μὲν Δημήτριος Ὑψηλάντης κατέλαβε τὸ φρούριον τοῦ Ἀργεὺς μὲ ἐπτακοσίους ἀνδρας καὶ ἀντέταξε τὴν πρώτην ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ ἄλλους ὀπλαρχηγούς κατέλαβε τοὺς Μύλους, οἱ ὅποιοι κεῖνται μεταξύ Ἀργεὺς καὶ Τριπόλεως. Ὁ Δράμαλης μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ εἰς Τρίπολιν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόρινθον, διότι τὸν στρατὸν του ἐδεκάτιζε πῆνα καὶ ἀσθένεια. Εἰς μάτην ἐπεζήτησε νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ἕλληνας πέμψας τὸν γραμματέα του, ὅστις ἦτο χριστιανὸς ἐξωμότης, νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτούς, ὅτι ὁ Δράμαλης μελετᾷ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης κατενόησε τὸν ἀληθῆ σκοπὸν του καὶ μετὰ δισχιλίων πεντακοσίων περίπου ἀνδρῶν προκατέλαβε

τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων. Ἐπιπεσὼν δὲ κατὰ τῶν ὑποχω-
ρησάντων Τούρκων ἐφόνευσε περὶ τοὺς τετρακισχιλίους ἐξ αὐτῶν
καὶ ἔλαβε πλουσιώτατα λάφυρα (26 Ἰουλίου 1822). Μετὰ
δύο ἡμέρας ἐξεκίνησε καὶ αὐτὸς ὁ Δράμαλης μετὰ τοῦ ὑπολοί-
που στρατοῦ τραπείς τὴν διὰ τοῦ Ἀϊνορίου εἰς Κόρινθον ἄγου-
σαν ἀνατολικωτέραν ὁδόν. Εὐρὼν δὲ μικροτέραν ἀντίστασιν
ἡδυνήθη νὰ διέλθῃ ἀπολέσας περὶ τοὺς χιλίους ἀνδράς. Ὁ Κο-
λοκοτρώνης διὰ τὸ κατάρθωμα ἐπωνομάσθη σωτὴρ τῆς πατρίδος
καὶ ἡ γερουσία ἀνηγόρευσε αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοπον-
νήσου. Ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Νικήτας Σταματελόπουλος ἀνδρα-
γαθήσας ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος.
Καὶ ὁ μὲν Δράμαλης ἀπεθανεν ἐκ θλίψεως ἐν Κόρινθῳ, ὁ δὲ
στρατὸς τοῦ ἅπας κατεστράφη ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσθε-
νειῶν. Ἀδυνατῶν ὁ σουλτᾶνος νὰ καθυποταξῇ τὴν ἑλληνικὴν
ἐπανάστασιν διὰ τῶν οἰκείων μέσων ἐζήτησε τὴν βοήθειαν καὶ
τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, Μεχμέτ Ἀλῆ, ὅστις ἀπέ-
στειλε τὸν υἱὸν τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶν μὲ πολυάριθμον στρατὸν
καὶ στόλον (1824). Ὁ Ἰμβραήμ πασσᾶς μετὰ τὴν καθυπό-
ταξιν τῆς Κρήτης καὶ Κάσου καὶ τὴν καταστροφὴν πῶν Ψα-
ρῶν ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον (κατὰ
Φεβρουάριον τοῦ 1825), κατέλαβε τὰ φρούρια τῆς Πύλου, ἐνί-
κησε τοὺς παρὰ τὸ Κρεμμύδι παραταχθέντας Ἕλληνας καὶ
τοὺς ἐν Μανιακίῳ ὑπὸ τὸν Παπαφλέσαν. Ἡ ἐπανάστασις ἤδη
διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ ἔθνους
ἐστράφησαν πάλιν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις τότε διετελεῖ
δεσμώτης ἐν Ὑδρᾷ ἕνεκα ἐμφυλίων ἐρίδων. Ὁ Κολοκοτρώνης
εἰς τὴν δεινοτάτην ἐκείνην περίστασιν ἀνέπτυξε πᾶσαν δρα-
στηριότητα καὶ ἀνεδείχθη ἀληθῶς σωτὴρ τῆς πατρίδος. Μὴ
ἔχων δ' ἀρκετὸν στρατὸν ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ φοβεροῦ Ἰμ-
βραήμ, ὅστις ἐπὶ τριετίαν κατέστρεφε διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου
τὴν Πελοπόννησον, παρηνώχλει αὐτὸν ἀκαταπαύστως δι' ἀφι-
μαχιῶν καὶ δι' αἰφνιδίων ἐπιθέσεων. Διὰ τῆς ἀκαταβλήτου
δ' ἑαυτοῦ δραστηριότητος καὶ ἐπιμονῆς τοιαύτην καρτερίαν
ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Πελοποννησίους, ὥστε αὐτοὶ ἀπεφάσισαν νὰ

ὑποστῶσι τὰ πάντα παρὰ τὰ ὑποταγῶσιν. Οὐδεμία δὲ ἄλλη ἱστορία ἀνέγραψέ ποτε σκληροτέρως δοκιμασίας ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ πατέρες ἡμῶν κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς Βαυαρικῆς ἀντιδασιλείας οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κολοκοτρῶνι ἐσκευάσθησαν κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαν, ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ τῶν καθεστώτων. Ὁ Κολοκοτρῶνις συλληφθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Ὁθων ἐνηλικιωθεὶς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν πλήρη χάριν καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου, διώρισε δὲ καὶ σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας. Ἐκαλεῖτο δὲ παρ' ὧν ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ. Ἐτελεύτησε δ' ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Φεβρουαρίου 1843 καὶ ἐκηδεύθη μ' ἐξαιρετικὰς τιμὰς. Ὅλον δὲ τὸ ἔθνος ἐπένθησε τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ἐλευθερίαν του.

40. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογενείας ἔτυχεν ἀρίστης ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως, διότι πλην τῆς μητρικῆς του γλώσσης ἐξέμαθε καὶ τὴν γαλλικὴν, ἰταλικὴν, ἀγγλικὴν καὶ τουρκικὴν. Ὁ θεὸς του Ἰωάννης Καρατζᾶς, ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, προσέλαβεν αὐτὸν ὡς πρωθυπουργὸν (1812), ἀλλὰ διαβληθεὶς πρὸς τὸν σουλτάνον κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν, ὃ δὲ Μαυροκορδαῖτος εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας. Μνηθεὶς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρείας κατήλθεν εἰς Μεσολόγγιον μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως κομίζων πλοῖον κατάφορτον πολεμοφοδίων. Κατήλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ πολλοὶ φιλέλληνες ἐκ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἵνα συναγωνισθῶσιν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος (21 Ἰουλίου 1821).

Ὁ Μαυροκορδαῖτος ἦτο γλυκὺς καὶ εὐπροσῆγορος, εὐφυὲς καὶ εὐγλωττος περὶ τὸ λέγειν, ἐπιτήδειος περὶ τὸ γράφειν καὶ δξυδερκής περὶ τὸ διακρίνειν τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀνθρώπων. Ὑπῆρξε δ' ὁ ἐξοχώτερος πολιτικὸς ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον παρήγα-

γεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἐπενήργησεν ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν τύχην τοῦ ἔθνους διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων αὐτοῦ. Ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου συνέστησε τὴν γερουσίαν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ὃ δὲ Νέγρης τὴν τῆς ἀνατολικῆς. Κατόπιν ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀ' Ἑθνικῆς Συνελεύσεως, ἣτις ἀνεκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους καὶ διὰ προκηρύξεώς της ἐδικαιολογεῖ τὴν ἐπανάστασιν ὡς πόλεμον ἐθνικόν. Ἐν ἔτει δὲ 1822 ἐστράτευσεν ὑπὲρ τῶν πολιορκουμένων Σουλιωτῶν μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν, ἐν οἷς συγκατελέγησαν καὶ πολλοὶ φιλέλληνες. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Πέτρᾳ πανωλεθρίαν κατῆλθε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ καὶ κατέλαβε καὶ ὠχύρωσε τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν τὴν κλεῖδα τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων εἶχε μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ ἐν αὐτῷ συγκεντρωθέντες Ἕλληνες δὲν ὑπερέβαινον τοὺς ἐξακοσίους, τὰ δὲ ὄχυράματα αὐτοῦ ἦσαν λίαν ἀσθενῆ καὶ ἀσήμαντα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ πρότειναν νὰ ἐγκυαλίπωσιν αὐτό. Ἀλλ' ὁ Μαυροκορδαῆτος ἀπήντησεν: «ἐφ' ὅσον εἰς καὶ μόνον μένει ἐνταῦθα, ἐγὼ δὲν φεύγω». — «Κι' ἐγὼ ἐδῶ θὰ ἀποθάνω» προτέθηκεν ὁ Μάρκος Βότσαρης. Τουρκικὸς δὲ στρατὸς ἐκ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην καὶ Κιουταχῆν ἐπολιορκήσεν ἀπὸ ξηρᾶς τὸ Μεσολόγγιον καὶ πολυάριθμος στόλος ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ πολιορκούμενοι γενναίως ἀμυνόμενοι κατῴρθωσαν μὲ ψευδεῖς περὶ παρδόσεως ὑποσχέσεις νὰ πικρατείνωσι τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας μέχρις ὅτου ὁ ἑλληνικὸς στόλος διέλυσεν τὴν πολιορκίαν καὶ εἰσῆγαγεν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐπικουρίαν χιλίων ἀνδρῶν. Τότε οἱ Ἕλληνες διεμήνυσαν πρὸς τὸν Ὁμέρ Βριώνην «ἂν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς». Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ τὸ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμβρίου, ὅτε ἤλπιζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες τελοῦντες τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα, θὰ ἐφύλαττον ἀμελέστερον, ἀλλ' ἠπατήθησαν καὶ ἀπεκρούσθησαν μετὰ μεγάλης ζημίας. Ὅθεν ἔνεκα τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν στερήσεων ἠναγκάσθησαν

νά λύσωσι τὴν πολιορκίαν (31 Δεκεμβρίου 1822). Οὕτω δ' ὁ Μαυροκορδατος ἔσωσε τὸ Μεσολόγγιον. Κατὰ δὲ τὸ 1824 μετὰ μεγάλης προνοίας καὶ δραστηριότητος παρεσκεύασε τὴν ἐνδοξον τῆς πόλεως ἄμυναν κατὰ τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη, ἥτις κινεῖ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Τῷ δὲ 1825 ἐρριψοκινδύνευσεν τὴν ζωὴν ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ἐν Σφακτηρίᾳ. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐπανάστασιν διεξήγαγε τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς ὑποθέσεις καὶ συνετέλεσεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐν τῇ ὀύσει καὶ εἰς τὴν σωτήριον ἐπέμβασιν τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων. Μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα, διατελέσας ὑπουργός, πρέσβυς καὶ πρωθυπουργός πολλάκις. Περί τὰ τέλη τοῦ βίου του ἀπώλεσε τὴν ὄρασιν. Ἐτελεύτησε δ' ἐν Αἰγίνῃ κατ' Αὐγούστον τοῦ 1865.

41. Μάρκος Βότσαρης (1790—1823).

Ὁ Μάρκος Βότσαρης ἦτο υἱὸς τοῦ Κίτσου Βότσαρη καὶ ἐγεννήθη τῷ 1790. Γράμματα ὁ Μάρκος ὀλίγιστα ἐδιδάχθη, ἀλλὰ τὴν ἑλλειψιν αὐτὴν ἀνεπλήρου ἡ φυσικὴ εὐφυΐα καὶ ἡ μετὰ τῶν πεπαιδευμένων πολυχρόνιος συναναστροφή. Ὁ Μάρκος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἥρωες τῆς ἐπαναστάσεως, ὑπηρέτησε παρὰ τῷ Ἀλῇ πασσᾷ. Ὅτε δ' ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἀπεστάτησε κατὰ τοῦ σουλτάνου ἔλαβον καὶ οἱ Σουλιῶται τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ ἀπροστάτου Ἀλῆ πασσᾶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα των. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδον ὅτι ἡπατῶντο ἐαυθηκολόγησαν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν καὶ διὰ τολμηροτάτου στρατηγήματος κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Ῥενιάσης κατεχόμενον ὑπὸ τῶν γενιταάρων, ὁπόθεν ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821). Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Σουλίου (3 Μαΐου 1822). Οἱ Σουλιῶται μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τρεῖς ὄχυράς θέσεις, εἰς τὸ Ἀθαρίνον, τὴν Χώνιον καὶ τὴν Κιάφην. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Πέτᾳ καταστροφὴν

τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἠναγκάσθησαν δευτέραν φοράν εἰ Σουλιῶται νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ Σουλι (27 Ἰουλίου 1822). Ὁ Μάρκος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ διέπραξε διάφορα ἡρωϊκὰ κατορθώματα λαβὼν πανταχοῦ ἐνεργὸν μέρος. Διέπρεψε δὲ καὶ κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ ἀμείψῃ τὸν Μάρκον διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὸ διπλωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ὁ μετρίοφρων Μάρκος, ἵνα μὴ προσβληθῇ

ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ

ἡ φιλοτιμία τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν καὶ διεγερθῇ ἡ ἀντιζήλια, ἐξέσχισεν αὐτό, ἀφ' οὗ τὸ ἡσπάσθη καὶ εἶπεν : «ὅποιος εἶνε ἄξιος τὸ πέρνει μὲ τὸ σπαθί του». Τῷ 1823 πολυάριθμοι Τούρκοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, τετρακισχίλιοι δὲ τούτων ἀποτελοῦντες τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν κατεσκήνωσαν παρὰ τὸ Κορπενήσιον. Ὁ Μάρκος συνεννοηθεὶς μὲ τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανὰς συναπεφάσισαν νὰ ἐπιπέσωσι τὴν νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Ἦλθεν ἡ ὥρισμένη ὥρα καὶ ὁ Μάρκος εἰς μάτην περιέμενε τὸ σύνθημα διὰ τὴν κοινὴν ἐπιθεσιν. Ἀνυπομονῶν ἐπιπίπτει μόνος μὲ τοὺς 350 Σουλιώτας

του. Ἐντρομοὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀφυπνισθέντες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ περὶ τοὺς χιλίους ἐφονεύθησαν. Ἄλλ' ἔπεσε καὶ ὁ Μάρκος νεκρὸς βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον, ὅτε ἀνυψωθεὶς ἐπὶ μάνδρας ἦτο ἕτοιμος νὰ εἰσπηδῇσῃ ἐντὸς, ὅπου εἶχε τὴν σκηνὴν τοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκαλβανῶν (10 Αὐγούστου 1823).

Οἱ Σουλιῶται περίλυποι ἐπέστρεψαν μετὰ πολλῶν λαφύρων συγκομίζοντες καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου, τὸν ὁποῖον ἔθαψαν εἰς Μεσολόγγιον μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου ἐθεωρήθη συμφορὰ καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες ἐπένθησαν αὐτόν.

42. Γρηγόριος Παπαφλέσσας (1788 — 1823).

Ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ καλούμενος Παπαφλέσσας, ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου Δικαίου καὶ ἐγεννήθη ἐν Πολιανῇ τοῦ δήμου Ἀμφείας τῷ 1788. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης, ὅπου ἐχειροτονήθη διάκονος. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐχειροτονήθη ἀρχιμανδρίτης. Μνηθεὶς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας κατῆλθε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1820 εἰς Πελοπόννησον κομίζων ἄφθονα πολεμοφόδια. Διακηρύττων ὅ' ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐξήπτε τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐνθουσιασμὸν διὰ διαφόρων ὑπερβολικῶν διηγήσεων. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως συνελθόντων πολλῶν προκρίτων καὶ ὁπλαρχηγῶν, ἵνα συσχεφθῶσι περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, ὁ Παπαφλέσσας συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ταχυτέρας αὐτοῦ ἐνάρξεως καὶ αὐτὸς ἐπεισε τὸν Νικόλαον Σολιώτην νὰ ἀρχίσῃ τὰς ἐχθροπραξίας, ἐξαναγκάσας οὕτω καὶ τοὺς λοιποὺς ν' ἀκολουθήσωσι τὸ ρεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Καλαμῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Κατὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ τοῦ Δράμαλη συνεπολέμησεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τοῦ Ἀϊνορίου μετὰ τοῦ Κεçλοκοτρῶνη καὶ τῶν ἄλλων

ὑπάρχοντων. Ὅτε δὲ ὁ Ἰμβραήμ πασσᾶς κατέλαβε τὰ φρούρια τῆς Πύλου καὶ διεσχόρπισε τοὺς παρὰ τὸ Κρεμμύδι παραταχθέντας Ἕλληνας προέβη δ' ἐκείθεν εἰς τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, ὁ Παπαφλέσσας ὑπουργὸς ὢν τῶν Ἑσωτερικῶν ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ ἔχη εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον καὶ νὰ ὑπογράψῃ ἐγγράφα, ἀντὶ νὰ φέρῃ εἰς χεῖρας τὸ τουρκοφόνον ὄπλον, ἐν ᾧ ἐπρόκειτο ὁ περὶ τῶν ὅλων ἀγών. Ὅθεν ἐξώρμησεν ἐκ Ναυπλίου μετὰ εὐαρίθμων ἀνδρῶν, ἵνα ἐμποδίσῃ τὸν ἀκατάσχετον Ἰμβραήμ. Ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ

τοῦ ὄρους Μάλλια κατέλαβε τὸ ἑκτότε γινόμενον περιώνυμον *Μανιάκι*. Κατασκευάσας δ' ἐκ τοῦ προχείρου τρία ταμπούρια ἐτάχθη εἰς τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες κατεῖδον ἐπελαύνοντα τὸν Ἰμβραήμ μετὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ πολλοὶ ἐζήτησαν τὴν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν (20 Μαΐου 1825). Ἄλλ' ὁ Παπαφλέσσας παρέμεινε ἐκεῖ, ὡς ἄλλος Λεωνίδας, μετὰ ἑξακοσίων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους προέτρεψε νὰ ἀναδειχθῶσιν ἄνδρες γενναῖοι κατὰ τὴν μάχην καὶ αὐτοῦ τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἐφάμιλλοι. Καὶ ἀληθῶς ἐν Μανιακίῳ συνεκροτήθη μία τῶν ἡρωϊκωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων μαχῶν, παρομοία ἐν πολλοῖς

πρὸς τὴν ἐν Θερμοπύλαις ὑπὸ τοῦ Λεωνίδα. Ἐπανειλημμένως ἐφόρμησαν τὰ στῖφη τῶν πολεμίων νὰ κυριεύσωσι τὰ ἀσθενῆ χαρὰκώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπεκρούοντο ὑπὸ τὰς ἀκαταβλήτου ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων. Τέλος μετὰ ἐξάωρον φονικωτάτην μάχην εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν ἀσθενῶν ἐλληνικῶν προμαχόνων. Τότε ἤρξατο ἀπεγνωσμένος ἀγὼν ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα διὰ λόγχης καὶ ξίφους μέχρις οὗ ἐπεσον πάντες οἱ Ἕλληνες, ἀναδειχθέντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι καὶ φονεύσαντες διπλασίους ἐχθρούς. Ἐν τῷ σωρῷ τῶν πτωμάτων μετὰ συμπεπλεγμένων ὀπλῶν ἀνευρέθη ἀκέφαλος καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Παπαφλέσσα. Κατόπιν, ἐρεύνης γενομένης, ἀνευρέθη καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ ἀνεστηλώθη μετὰ τοῦ κορμοῦ ἐπὶ ξύλου. Ὁ Ἰμβρακὴς ἄφ' οὗ ἐθεώρησεν αὐτὴν ἐπὶ πολλὴν ὥραν σιωπηλὸς καὶ ἀκίνητος, εἶπεν ἐπὶ τέλους «ἀλήθως ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος».

43. Κωνσταντῖνος Κανάρης (1793—1877).

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ψαρῶν τῷ 1793. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐρρίφθη εἰς τὴν θαλάσσαν. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι ἡρῆμωσαν τὴν εὐανθεῆ Χίον καὶ ἐρόνευσαν χιλιάδας χριστιανῶν, ὁ Κανάρης διὰ τῆς εὐτολμίας αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς ἀτρόμητον τῆς θαλάσσης ἥρωα. Οἱ Ἕλληνες θέλοντες νὰ ἐκδικηθῶσι τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ἀπεφάσισαν νὰ καταστρέψωσι τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ τῶν πυρπολικῶν των. Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο λίαν παράτολμον καὶ ριψοκίνδυνον, χνίλαβον δὲ τὴν δυσχερεῆ ἐκτέλεσιν αὐτοῦ δύο τολμηρότατοι ναῦται, ὁ ἐξ Ὑδρας Ἀνδρέας Πιπῖνος καὶ ὁ ἐκ Ψαρῶν Κωνσταντῖνος Κανάρης, ὅστις παρέλαβε μεθ' ἐχυτοῦ καὶ τεσσαρακοντα δύο ἐπίσης ριψοκινδύνους συντρόφους. Οὗτοι πάντες κοινωνήσαντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπέβησαν φαειροὶ ἐπὶ δύο πυρπολικῶν καὶ ἀπέπλευσαν πρὸς τὴν Χίον, ἵνα θυσιάσωσιν ἐχυτοὺς εἰς τὸν ζηλωτὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον. Ἀλλ' αὐτῆς ἐν ᾧ τὰ δύο πυρπολικά ἐφθασαν πλησίον δύο τουρκικῶν φρεατῶν, κατολήφθησαν ὑπὸ τρικυμίας. Τὰ πληρώματα ἐξωρρίζον

τὸν Κανάρην νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἀλλ' οὗτος ἀπήντησεν: «ὅσοι φοβεῖσθε πέσετε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σωθῆτε, ἐγὼ θὰ καύσω τὸν Καπουδᾶν πασσᾶν». Μετὰ πολλὰς δὲ περιπατείας καὶ κινδύνους εἰσῆλθον τὰ δύο πυρπολικά ἀπαράτρητα εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἦτο δὲ ἡ τελευταία νύξ τοῦ ῥυμαζανίου (7 Ἰουνίου 1822). Εἶνε δὲ τὸ ῥυμαζάνιον θρησκευτικὴ τριακονθήμερος νηστεία τῶν Μουσουλμάνων, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι τὴν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

μὲν ἡμέραν πνηστεύουσι, τὴν δὲ νύκτα ῥίπτονται εἰς εὐωχίας καὶ διασκεδάσεις. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνος, ἀλλὰ τὰ ἀπαστράπτοντα φῶτα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἐποίουν πάντα τὰ πέριξ ὁρατά. Συνευχεῖτο δὲ ἐντὸς τῆς ναυαρχίδος καὶ ὁ ναύαρχος Καρᾶ Ἀλῆς μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς, ἀντήχουν δὲ πέριξ οἱ ἀλαλαγμοὶ ἐκ τρισχιλίων στομάτων ἀναμεμιγμένοι μὲ τοὺς ἤχους τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη διῆλθεν ἀθέατον διὰ μέσου τοῦ στόλου καὶ προσεκολλήθη εἰς τὰ πλευρὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. Αὐτὸς ὁ Κανάρης ἰδιοχείρως ἦναψε

τὸ πυρπολικόν, αἱ δὲ φλόγες αὐτοῦ ὠθούμεναι ὑπὸ ἀπογείου ἀνέμου πάραυτα μετεδόθησαν εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. Ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ ἐξεπήδησαν οἱ πυρποληταὶ εἰς τὴν ὀπισθεν αὐτοῦ προσδεδεμένην λέμβον, ἔσχατος δὲ πάντων ἐξεπήδησεν ὁ Κανάρης κραυγάζων. «Νά, ἰδέτε, παληότουρκοι, λαμπρὰ φωτοχυσία διὰ τὸ μπαϊράμι σας!» Ἡ ναυαρχὴς παρευθὺς μετεβλήθη εἰς φλογερὸν ὑφαίστειον. Οἱ σφαγεῖς τῆς Χίου ἐντρομοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθῶσιν, ὁ δὲ Καρᾶ-Ἀλῆς κτυπηθεὶς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ καταπεσούσης κεραίας ἐξέπνευσε τὴν μουσάραν τοῦ ψυχῆν, ἅμα ἀπεβιάσθη εἰς τὴν ξηράν. Ἡ ναυαρχὴς μετ' ὀλίγον, ἀφ' οὗ τὸ πῦρ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἀνετινάχθη μετὰ πατάγου φοβεροῦ εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ δὲ λοιπὸς στόλος ἀποκόψας τὰς ἀγκύρας ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ ἐνδοξος πυρπολητὴς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐπανεπλευσαν σῶοι εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ὁ Κανάρης ἀσκεπῆς καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἥναψε λαμπάδα καὶ νύχαρίστησε τὸν Θεὸν διὰ τὸ κατόρθωμα. Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822 ὁ τουρκικὸς στόλος ἕνεκα τρικυμίας προσωρμίσθη μεταξὺ Τενέδου καὶ Τρωάδος. Δύο τολμηροὶ πυρποληταί, ὁ Κανάρης καὶ ὁ Βρατσᾶνος, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πυρπολήσωσι καὶ εἰσῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀθέατοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στόλου. Καὶ ὁ μὲν Βρατσᾶνος κατευθύνθη πρὸς τὴν ναυαρχίδα καὶ προσκολλᾷ ἐπ' αὐτῆς τὸ πυρπολικόν του, ἄλλ' ἀνεπιτυχῶς. Ὁ δὲ Κανάρης κατευθύνεται κατὰ τῆς ὑποναυρχίδος καὶ προσκολλᾷ μετ' ἐπιδεξιότητος τὸ πυρπολικόν του ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀτρόμητος ὑπὸ τὰς πυκνὰς βολὰς τῶν Τούρκων προσμένει ἕως οὗ μετεδόθη τὸ πῦρ. Αἱ φλόγες περιεκύκλωσαν τὸ σκάφος, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ κατέπεσεν εἰς συντρίμματα μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ χιλίων ἑξακοσίων ἀνδρῶν.

Καὶ ἄλλα παρόμοια ἀνδραγαθήματα διέπραξεν ὁ Κανάρης κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, τὰ ὁποῖα διεφήμισαν τὸ ὄνομά του καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον, ποιεῖται δ' ἐξοχοὶ ἐξύμνησαν διὰ τῶν ποιημάτων των τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ἡ δ' ἐλευθερωθεῖσα πατρίς ἐτί-

μησε τὸν Κανάρην μὲ τὰ μέγιστα ἀξιώματα. Ἀπέθανε δὲ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1877 πρωθυπουργὸς ὢν, τὴν δὲ κηδεῖαν αὐτοῦ παρηκολούθησε σύμπασα ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

44. Λάζαρος Κουντουριώτης (1769-1852)

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐγεννήθη ἐν Ὑδρᾷ τῷ 1769. Μόλις ἄγων τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἀνέλαθεν αὐτὸς τὴν διοίκησιν τῆς πατρικῆς του οἰκίας καὶ τὴν διεύθυν-
σιν τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν, ἐπειδὴ ὁ πατὴρ του διέμενεν ἐν

Ο ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

Γενούῃ τῆς Ἰταλίας. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἀνεδείχθη καθ' ὅλον τὸν βίον ἀνὴρ μεγαλόψυχος, πρᾶος καὶ ἀνεξίκακος καὶ ὡς ἰδιώτης καὶ ὡς δημόσιος ἀνὴρ. Ὁ πατὴρ του ἀπέθανε δολοφονηθεὶς. Ὁ δολοφόνος μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπανῆλθεν εἰς Ὑδραν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται ἐνεκα ἀσθενείας περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἔνδειαν, ἐζήτησε δὲ διὰ τῶν πνευματικῶν του συγχώρησιν. Ὁ Λάζαρος οὐ μόνον συνεχώρησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν συνέδραμεν χρηματικῶς, τῷ ἐχορήγησε σύν-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ταξιν καὶ ἀποθανόντα τὸν ἐκήδευσεν δι' ἰδίας δαπάνης. Ἐν δὲ καὶ μόνον ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ, μηδέποτε νὰ τὸν ἰδῇ κατὰ πρόσωπον, ἀπατροπιαζόμενος οὐχὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν δολοφόνον τοῦ πατρὸς του. Οὕτω δὲ συνεβίβασεν τὸ πρὸς τὴν φιλάνθρωπίαν χριστιανικὸν καθήκον καὶ τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὤφειλεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς του. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος κατὰ τὰς ταραχωδεστέρας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐκινδύνευσε νὰ δολοφονηθῇ. Ὁ λαὸς τῆς Ὑδρας ἠθέλησε νὰ συστήσῃ πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ ἰδίαν φρουράν, ἀλλ' ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἀπειποιήθη γενναιοφρόνως αὐτὴν εἰπών. «ὅτι φρουρά του εἶναι ἡ ἀγάπη ὅλου τοῦ λαοῦ τῆς Ὑδρας». Μετὰ καιρὸν ὁ ἀποπειραθεὶς τὴν δολοφονίαν ἠθέλησε νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν του καὶ ζητήσῃ συγχώρησιν, ὁ Λάζαρος συγκατετέθη, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ δώσῃ μηδεμίαν ἐξήγησιν περὶ τῆς πράξεώς του. Οὕτως ἤξευρε νὰ συνδυάζῃ τὴν μεγαλοφροσύνην μετὰ τῆς ἐπιεικειᾶς.

Οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἐξήσκουν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐξουσίαν πατριαρχικῆς διοικήσεως. Εἰς τὰς πράξεις των εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν δύο τινα, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀποφάσεις των ἦσαν σεβασταί. Μεταξὺ τῶν προκρίτων συγκατελέγετο καὶ ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ἀλλ' οὐδαὶς ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ὑδρας τόσῃν ἐκτακτὸν καὶ ὑπέροχον ἐπιρροήν, ὅσῃν ὁ κῦρ Λάζαρος, τὴν ὁποίαν ὅμως μεταχειρίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ συμπατριῶται του ἐτίμων αὐτὸν καθ' ὑπερβολὴν ὁσάκις δὲ ὁ κῦρ Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατήρχετο εἰς τὴν ἀγοράν, πάντες, πλοίαρχοι καὶ ναῦται, ἀνίσταντο μετὰ σεβασμοῦ. Δυσανρεστηθεὶς ποτε ὁ λαὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ναύτας διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Σάμου. Ἡ συνέλευσις ἦτο λίαν θορυβώδης καὶ ὁ λαὸς ἐπετίθετο κατὰ παντός ἀντιλέγοντος, τότε ἠγέρθη ἀταράχως ἐκ τῆς ἐδρας αὐτοῦ ὁ Λάζαρος καὶ εἶπε «ὅσοι δὲν θέλουν, ἅς μὴ ὑπάγουν, ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἐμποδισθῶσι καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ὑπάγουν ; » Καί-ρὸς εἶνε νὰ ὑπηρετήσουν ὡς ναῦται καὶ ὅσοι τοῦλάχιστον

ὥς τώρα δὲν ὑπηρετήσαν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ πρῶτος εὐχαρίστως ἐμβαίνω νὰ ὑπηρετήσω». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὤρμησε νὰ ἐξέλθῃ· ψιθυρισμοὶ μεταμελείας ἠγέρθησαν παρευθὺς καὶ ὁ λαὸς ζητήσας συγχώρησιν ἀνεκάλεσε τὴν προτέραν ἀπόφασιν. Οὕτω δὲ διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ καὶ τῆς συνέσεως πλειστάκις ἐχαλιναγώγησε τὰ ἀφηνιάσαντα πλήθη! Ἀλλοτε πάλιν ἠγέρθη ἕρις μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ πρὸς φύλαξιν τῆς νήσου πεμφθέντος στρατοῦ, ἡ ἕρις μετεβλήθη ταχέως εἰς τρομερὸν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον. Τὸν κίνδυνον τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἀἷζαρος κατῆλθε μόνος ἐκ τῆς οἰκίας του καὶ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον τοῦ μαινομένου ἐκείνου πλήθους καὶ ἐμιλήσας πρὸς μὲν τοὺς ναῦτας Ἀλβανιστί, πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς Ἑλληνιστί, συνεφιλίωσε τοὺς διαμαχομένους καὶ ἀμέσως ἠσπάσθησαν ἀλλήλους ὁακρύνοντες. Ἐν ἔτει δὲ 1826, ὅτε κατέπεσε τὸ Μεσολόγγιον, ἡ δὲ Πελοπόννησος ἐσφάδαζεν ὑπὸ τὰς ὀρδὰς τοῦ Ἰμβραῆμ καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς θὰ ἀποβιβάσθῃ εἰς τὴν Ὑδραν τρόμος κατέλαβε πάντας, πλοῦσιοι δὲ καὶ πένητες ἡτοιμάζοντο νὰ φύγωσιν. Ὁ λαὸς συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν, ἵνα σκεφθῇ οὐχὶ περὶ τοῦ ἂν πρέπει νὰ φύγωσιν ἢ ὄχι, ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς φυγῆς. Προσκληθεῖς δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης καὶ παρακαλούμενος νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη ἡ φυγή.

Τότε ἐγερθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης ταραχῆς εἶπε· «Καλὸν σας κατευόδιον, ἀδελφοί. Εὐχομαι νὰ εὐτυχήσητε εἰς τὴν ξένην γῆν καὶ καλὴν ἐντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐγὼ, ἡ οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοίαρχοι καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μου, θὰ μείνωμεν εἰς τὴν Ὑδραν μας». Τὰ πλήθη διὰ μιᾶς ἠλεκτρισθέντα ἀνεβόησαν «κανεῖς μας δὲν θὰ φύγῃ, καὶ ἡμεῖς θὰ μείνωμεν».

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγεν, καὶ ἡ Ὑδρα ἐσώθη καὶ ἐσώθη καὶ ἡ Ἑλλάς διὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης.

Ὁ Ἀἷζαρος Κουντουριώτης δὲν διέπρεψεν οὔτε ὡς στρατηγός, οὔτε ὡς ναύαρχος, οὔτε ὡς κυβερνήτης διηύθυνε τὰς ἡνίκας τοῦ κράτους, οὔτε ὡς διπλωμάτης· ἐξοχοῦ διεξήγαγεν

ἐπωφελεῖς μετὰ ξένων ἐπικρατειῶν διαπραγματεύσεις οὔτε θέ-
σιν ποτέ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλ' ἐζήσεν, ἐπολιτεύθη καὶ ἀπέ-
θανεν ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης. Κατενόησεν ὅτι ἡ θέσις, εἰς τὴν
ὅποιαν εὐρέθη, ἦτο ἡ καταλληλοτέρα πρὸς τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν
καὶ ἐκεῖ διέμεινε καὶ ἐκείθεν εἰργάσθη πρὸς σωτηρίαν τῆς πα-
τρίδος. Ἐφάνη δὲ μέγας εἰς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην καὶ ὡ-
φέλητε πλείοτερον παντός ἄλλου τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, καὶ ὡς
τοιούτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος
τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ θεὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ
τὸν ὑλικὸν πλοῦτον, τὸν ὅποιον ἀφειδῶς προσέφερεν ὡς ὁλο-
καύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, καὶ τὸν ἠθικὸν πλοῦτον
τῆς φιλοπατρίας. Οὐδέποτε δὲ ἀκραιφνέστερος καὶ ἀφθονώτερος
πατριωτισμὸς ἐπλημμύρησεν ἀνθρώπου καρδίαν. Ἐδῶκε δὲ
προσέτι εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τὸν πλοῦτον τῆς γνώσεως, διὸ καὶ
περὶ τῶν παρόντων ἔκρινεν ὀρθῶς καὶ περὶ τῶν μελλόντων. Ἄν
καὶ ἦτο ἐτερόφθελμος, εἶχεν ὅμως θαυμαστὴν ὀξυδέρκειαν περὶ
τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν
προσώπων. Εἰς τὴν ὀξυδέρκειαν δ' αὐτοῦ ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς τὴν
εἰς ναύαρχον προχείρησιν τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, ὅστις ἐπὶ ἐξα-
ετίαν περιήγαγεν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀήττητον τὴν
σημαίαν τοῦ στραυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ ἀνὴρ οὔτε ἀξιώματα, οὔτε τιμὰς ἠθέλησε νὰ λάβῃ,
οὐδ' ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς Ἰδρύας. Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλ-
λάδος Καποδίστριας καὶ ὁ βασιλεὺς Ὀθων ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν
καὶ ἐτυχον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῆς προσηκούσης δεξιώσεως, οὐ-
δέποτε ὅμως ὁ Λάζαρος ἀνταπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν. Ἐν Ἰδρύᾳ
ἐγεννήθη καὶ ἐν Ἰδρύᾳ ἀπέθανε τῇ 6 Ἰουνίου τοῦ 1852 εἰς
ἡλικίαν 84 ἐτῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἐπένησεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας διὰ
τὸν θάνατόν του.

43. Ἀνδρέας Μιαούλης (1769-1835).

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, υἱὸς τοῦ Δημητρίου Βώκου, ἐγεν-
νήθη ἐν Ἰδρύᾳ τῷ 1769. Παιδίον ἐξαετὲς ἐγένετο ναύτης.
Ἐκκαίδεκαέτης γενόμενος ἀπέκτησε πλοῖον ἰδικόν του. Δι' α-

παραμίλλου δραστηριότητος καὶ τόλμης καὶ τοὺς μεγίστους κινδύνους ἀψηφῶν διήγαγε τὸ πρῶτον τοῦ βίου του στάδιον! Αἱ πλεῖσται περιπέτειαι τοῦ βίου ἐν τῇ τρικυμιώδει θαλάσῃ ἐκράτυναν τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὥστε διέμενεν ἀκλόνητος καὶ ἀμετάπειστος εἰς πᾶσαν ἐσκεμμένην ἀπόφασιν. Ὅτε δ' ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Μιαούλης εὐρέθη ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὰ μικρὰ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

πλοῖα τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἀτίθασσοι καὶ ἀγύμναστοι ναῦται καὶ οἱ ὀλίγοι χρηματικοὶ πόροι θὰ δυνηθῶσι νὰ κατισχύσωσι τῶν πελωρίων πλοίων καὶ τῶν πολυαριθμῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀνεξαντλήτων πόρων κραταιᾶς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης κεκτημένος θαύμασθῃν ὀξυδέρκειαν διέγνω μεταξὺ τῶν τότε πλοιαρχῶν τὸν Μιαούλην ὡς τὸν ἱκανώτατον ν' ἀναλάβῃ τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν. Πολλάκις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεπειράθη νὰ πείσῃ αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη. Ἐπὶ τέλους λαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἐπείσεν αὐτόν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου. Καὶ ὁ Μιαούλης ἐξελθὼν ἐκ τοῦ μεγάρου τοῦ Κουντου-

ριώτου ὡς ναύαρχος τῶν Ὑδραίων διηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔχυσε πάντα τὸν οἶνον καὶ ἔθραυσε τὰ οἶνοδοχεῖα καὶ τὰς καπνοσύριγγας καὶ ἔκτοτε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα δὲν ἤγγισεν εἰς τὰ χεῖλη του οὔτε οἶνον οὔτε καπνόν, ἀν καὶ ἐκ νεότητος ἦτο λίαν ἐκδοτος εἰς αὐτά. Ὁ Μιαούλης ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μετεβλήθη καθ' ὁλοκληρίαν, ἔγεινεν, ὡς εἰπεῖν, ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀφιερώθη ὅλος εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα, ἀναδείξας θαυμασίαν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1822 ὁ Μιαούλης μετὰ τριῶν μόνων πλοίων πλέων πρὸς τὰς Πάτρας συνήντησε πρὸ τοῦ κόλπου αὐτῶν τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἀπτότης δ' εἰσορμήσας εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ συνεκρότησε τὴν πρώτην κατὰ θάλασσαν ναυμαχίαν καὶ ἐνίκησε καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ τουρκικὸς στόλος ἐξ 84 μεγάλων σκαφῶν εἰσέπλεεν εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἵνα τροφοδοτήσῃ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, ὁ Μιαούλης μὲ ἐξήκοντα μικρὰ πλοῖα προσέβαλεν αὐτὸν καὶ μετὰ πεισματώδη ναυμαχίαν ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1824 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐπιπλεύσας ὁ Μιαούλης ἐφόνευσε πᾶσαν τὴν ἐπὶ τῆς νήσου τουρκικὴν φρουράν ἐξ ἑξακοσίων ἀνδρῶν, τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ λιμένος πλοῖα τὰ μὲν συνέλαβε, τὰ δὲ ἐβύθισεν αὐτανδρα. Κατὰ δὲ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁλόκληρος ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰμβραήμ καὶ τὸν Χοσρέφ, ἀριθμῶν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν δίκροτα καὶ ὑπὲρ τὰ τριακόσια μικρότερα πολεμικὰ καὶ σκευαγωγὰ μετὰ 2500 πυροβόλων καὶ πεντακισμυρίων ναυτῶν, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Σάμου. Κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου στόλου ἀντετάχθησαν ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης μὲ 80 μικρὰ πλοῖα, ἔχοντα 850 πυροβόλα καὶ πεντακισχιλίους ναύτας, καὶ κατάρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς φοβεροὺς πολέμιους καὶ σώσωσι τὴν Σάμον. Τῇ 29 Αὐγούστου συνεκροτήθη πρὸ τῆς Σάμου ἡ σπουδαιοτάτη τῶν μέχρι τοῦδε ναυμαχιῶν. Ἡ τρικυμία εἶχε διαιρέσει τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ 22 τῶν πλοίων διέμενον ἀκίνητα ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Μιαούλη. Κατ' αὐτῶν ἐπῆλθεν

αὐτὸς ὁ Ἰμβραήμ μετὰ πενταπλῆς παρατάξεως ἔχων εὐνοϊκὸν τὸν ἄνεμον. Οἱ Ἕλληνες διέτρεξαν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων Ἄλλ' εἰς τὴν κινδυνώδη ἐκείνην περίστασιν ἀνεδείχθη μάλιστα ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Μιαούλη καὶ ἡ καρτερία καὶ ἡ ἱκανότης τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων. Μετὰ πολυῶρον δὲ καὶ γιγάντειον ἀγῶνα οἱ Ἕλληνες πυρπολήσαντες ἓνα πᾶρωνα καὶ τὴν Τυνήσιαν ναυαρχίδα ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον καὶ ἔτρεψαν τοὺς πολεμίους εἰς φυγὴν.

Μετὰ νέας δὲ ναυμαχίας ὁ Μιαούλης ἐξηνάγκασε τὸν μὲν Χοσρέφ ν' ἀποπλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (20 Σεπτεμβρίου) βραδύτερον δὲ καὶ τὸν Ἰμβραήμ νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν Σούδαν, λιμένα τῆς Κρήτης (23 Σεπτεμβρίου 1824). Ἐκ Σούδας ὁ Ἰμβραήμ εὐρὼν κατάλληλον εὐκαιρίαν μετεβίβασεν εἰς Πελοπόννησον περὶ τοὺς δεκακισχιλίους πεζοὺς, χιλίους ἵππους καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικὸν (κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1825). Ὁχυρωθεὶς δὲ παρὰ τὴν Μεθώνην ἐπολιορκήσῃ τὸ Νεόκαστρον ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης διὰ 50 πλοίων. Δις δὲ συνάψας ναυμαχίαν ὁ Μιαούλης πρὸς τὸν Ἰμβραήμ πρὸ τῆς Πύλου ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ἄλλ' ὁ Ἰμβραήμ κατῴρθωσε διὰ τῶν λέμβων τοῦ ν' ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν τετρακισχιλίους Ἀραβας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Σφακτηρίαν (26 Ἀπριλίου 1825). Ἐφρονεύθησαν δὲ 350 Ἕλληνες, ἐν οἷς ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταράς, ὁ Σαχίνης καὶ ὁ φιλέλλην Σανταρόζας, 250 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ μόλις 200 διέφυγον, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐπιβίβασθέντες ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου Ἀρεως, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ἐκπλουν ἐπολέμησεν ἐπὶ πέντε ὥρας πρὸς τριάκοντα πολεμικὰ καὶ πέντε τούτων καιρίως βλάψας ἐν δὲ καταδύσας διεσώθη εἰς Ὑδραν.

Ὁ Μιαούλης μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σφακτηρίας ἐπλευσεν εἰς Μεθώνην καὶ ἐπυρπόλησεν ἐντὸς τοῦ λιμένος τὴν ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον τῆς Αἰγύπτου μοῖραν τοῦ στόλου ἐξ 21 πολεμικῶν καὶ 8 σκευαγωγῶν, μεθ' ὧν συναπώλοντο καὶ πέντακισχίλιοι Αἰγύπτιοι. Καὶ ἀλλαχοῦ πολλάκις ὁ Μιαούλης ἐνίκησε

τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τρεῖς ἐτροφοδότησε τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον.

Ὅτε δὲ ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὸν Ἀγγλον ναύαρχον Κόχραν, ὁ Μιαούλης, ὁ τοσάκις τρέψας εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρικοὺς στόλους, προθύμως ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἀπλοὺς πλοίαρχος ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ὁ Μιαούλης ἀνεδείχθη εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα ὁ μέγιστος κατὰ θαλάσσαν ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον ὀφείλει τὴν ἐλευθερίαν τῆς εἰς τὴν μεγαλόνοϊαν τοῦ Μιαούλη. Ὁ Μιαούλης ἐτελευτήσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ἰουνίου 1835 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις ἔσωσε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα διὰ τῶν ξυλίνων τειχῶν. Μαρμάρινος δ' αὐτοῦ ἀνδριάς ἀνιδρύθη πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τῷ 1889 ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Ἑρμουπόλεως.

46. Ἀνδρέας Ζαΐμης (1791-1840).

Ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη καὶ ἐγεννήθη ἐν Κερπινῇ τῶν Καλαβρυτῶν τῷ 1791. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἅμα ἐξεργάγῃ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις κατῆλθε μετὰ τοῦ παλαιοῦ Πατρῶν Γερμαντοῦ καὶ τοῦ Λόντου καὶ συνεπολιόρκησαν μετὰ τοῦ Ρούφου, τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. Ἐν τινι δὲ τῶν ἐξόδων τῶν πολιορκουμένων ὁ Ζαΐμης διεκινδύνευσε τὴν ζωὴν. Συμμετέσχεν ὡς πληρεξούσιος τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἐσπευσὲ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ μετ' ἄλλων ἐκ Πελοποννήσου ὀπλαρχηγῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Δερβενακίοις ἦτταν τοῦ Δράμαλη καταλαβὼν τὰ παρὰ τὴν Ἀκράταν στενὰ μετὰ τῶν Πετμεζαίων, τοῦ Λόντου καὶ Χαλαάμπους, κατέστρεψαν τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, θέλοντα νὰ διέλθωσιν ἐκεῖθεν καὶ μεταβῶσιν εἰς Πάτρας. Ἐξελέγη μέλος τῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τῆς Β' ἐν

Ἄστρει ἐθνικῆς συνελεύσεως. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον ἐμφύλιον πόλεμον στρατὸς ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Καραϊσκά-
κην καὶ Τζαβέλλαν εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον ὥς εἰς
χώραν ἐχθρικήν. Ἡ οἰκία τοῦ Ζαΐμη διηρπάγη καὶ ἐπυρπο-
λήθη καὶ ὁ μὲν γέρων Ἀσημάκης Ζαΐμης μόλις ἐσώθη ἀπο-
κρυθεὶς, ὁ δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν του διὰ
τῆς φυγῆς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΪΜΗΣ

Τῷ 1826 ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐξελέγη πρόεδρος τῆς κυβερ-
νήσεως, εἰς τὸ ταμεῖον μόλις εὔρεν 60 γρόσια, πανταχοῦ δὲ
πείναν, ἀναρχίαν καὶ γενικὴν ἀπελπισίαν. Ἡ Πελοπόννησος
ἐσπαράσσειτο ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶ, ἡ δὲ Στερεὰ Ἑλλάς
εἶχεν ὑποταγῇ σύμπασα σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Κουταχῆ ἐκτὸς τῆς
Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ τὴν μὲν σωτηρίαν τῆς Πε-
λοποννήσου οἱ πάντες ἤλπιζον ἀπὸ τοῦ γηραιῶν Κολοκοτρώνη,
τὴν δὲ σωτηρίαν τῆς Στερεᾶς ἡ νέα κυβέρνησις ἀνέθηκεν εἰς
τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην. Τὴν πρωτοβουλίαν δὲ τῆς ἐκλο-
γῆς τοῦ Καραϊσκάκη ἐλαβεν αὐτός ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ῥίπτων
εἰς λήθην χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος πάντα ὅσα εἶχεν
ὑποστῇ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν
τοῦ Καραϊσκάκη κατὰ τὸν δεύτερον ἐμφύλιον πόλεμον. Προ-
τείνας δὲ εἰς αὐτὸν τὴν δεξιάν καὶ ἐγχειρίζων τὸ δίπλωμα

τῆς στρατηγίας ἀπέτεινεν εἰς αὐτὸν τοιοῦτους λόγους, οἷους δύνανται νὰ εἶπῃ εἰς τοιαύτας κρίσεις περιστάσεις ψυχὴ μεγάλωρων καὶ εὐγενῆς. — «Καίρὸς νὰ λησμονήσωμεν τὴν μεταξὺ μας ἔχθραν, εἶπε, καὶ νὰ φροντίσωμεν πῶς νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα», ὡς ἄλλοτε εἶπεν ὁ Ἀριστείδης πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα. Ἐπίσης μεγάλωρων καὶ ὑπέρτερος τῶν παθῶν ἀνεδείχθη ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ Ὁθωνος. Ἡ δὲ Βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία ἐκτιμῶσα τὴν σύνεσιν καὶ μετριοπάθειαν αὐτοῦ διώρισεν αὐτὸν πληρεξούσιόν της καὶ ἀπέστειλε πρὸς κατεύνασιν τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ ἐξεγερθεῖσων ταραχῶν (9 Αὐγούστου 1834). Ἐπὶ Ὁθωνος διετέλεσε νομάρχης, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀντιπρόεδρος. Ἐτελεύτησε δὲ τῇ 4 Μαΐου 1840 ἀφήσας μνήμην χρηστοῦ πολίτου καὶ φιλοπάτριδος ἀνδρός.

47. Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782-1827).

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς χωρίον τι τῆς Ἀρτης τῷ 1782. Νεώτατος παρηκολούθησεν ὡς ἄρματωλὸς τὸν ἐνδοξον Κατσαντώνην. Βραδύτερον προσέλαβεν αὐτὸν ὁ Ἀλῆ πασχᾶς εἰς τὴν σωματοφυλακὴν του. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς καὶ εὐκίνητος, δραστήριος καὶ φιλόδοξος, εἶχε δὲ καὶ ἑξοχὸν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν. Κατ' ἀρχὰς ἐπολέμησεν ἐν Κομποτίῳ, ὅπου καὶ ἐπληγώθη ἐλαφρῶς, βραδύτερον ἐν Δραγαμέστῳ. Πάσχων τὴν υἱεὶαν ὀλίγον συνέτελεσε κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίαν καὶ κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν τῆς φρουρᾶς ἔξοδον. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀσθενείας ἤσθάνετο καὶ ἀηδῖαν πρὸς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ μοῖρα ἐπέφυλαξεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν καὶ, ἀφ' οὗ ἀπήλλαξε τὴν Στερεάν, δι' ἐνδόξων νικῶν καὶ τροπαίων εὗρε ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἐνδοξον θάνατον.

Μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάστασις ἐσβέσθη σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ μόνον τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κατεῖχον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐπολιόρκει στενῶς ὁ Κιουταχῆς. Εἰς τὴν κρίσιμωτάτην

ἐκείνην στιγμήν τοῦ ἀγῶνος ὅλαι τοῦ ἔθνους αἱ ἐλπίδες ἐστράφησαν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην καὶ εἰς αὐτὸν ἡ τότε κυβερνήσις ἀνέθηκε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Στερεᾶς (19 Ἰουλίου 1826). Πρόεδρος τότε τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὅστις ἦτο προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλὰ χάριν τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε πᾶσαν ἐχθραν καὶ προέτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν δεξιάν, ὡς ἄλλοτε ὁ Ἀριστείδης πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ εἶπεν: «ἅς λησμονήσωμεν τὴν μεταξύ μας ἐχθραν

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ

καὶ ἅς φροντίσωμεν πῶς νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα». Ἐν τῇ σκηνῇ ἐκείνῃ κατὰ σύμπτωσιν παρευρέθη καὶ ὁ ἐξ Ὑδρας πρόκριτος Βασίλειος Βουδούρης, ὅστις ἀπαταθείς πρὸς τὸν Καραϊσκάκην εἶπεν: ἀληθῶς Καραϊσκάκη δὲν ἔκαμες ἕως τῶρα ὅσον ἔπρεπε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκόν σου, εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σέ δια φωτίσῃ νὰ τὸ πράξῃς εἰς τὸ μέλλον». Ὁ Καραϊσκάκης συνελθὼν ἐκ τῆς συγκινήσεως, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη ἐκ τῆς μεγαλοφροσύνης τοῦ Ζαΐμη, ἀπεκρίθη: «ὅθεν γ' ἀρνοῦμαι, ὁσάκις θέλω γίνομαι ἀγγελος, καὶ ὁσάκις θέλω γίνομαι διαβολος, εἰς

τὸ μέλλον ὅμως, σὰς ὑπόσχομαι, ὅτι θὰ γείνω ἄγγελος». Καὶ ἄληθῶς ἄγγελος ἐλευθερωτῆς ἀπέβη ἐντὸς ὀλίγου τῆς Στερεᾶς. Ἀναχωρήσας ἐκ Ναυπλίου μετ' εὐαριθμῶν ἀνδρῶν ἔφθασεν εἰς Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἐντὸς ὀλίγου συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἐκείθεν μεταβὰς εἰς Χαϊδάρι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει δύο ὥρας περίπου τῶν Ἀθηνῶν, ἐνίκησε τὸν ἐπελθόντα κατ' αὐτοῦ Κιουταχῆν. Ὁ Καραϊσκάκης συνέλαβε τότε τὸ ἐξῆς μέγα στρατηγικὸν σχέδιον, νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν εἰς τὸν Κιουταχῆν καὶ νὰ ἐξεγείρῃ ἐκ νέου εἰς ἐπανάστασιν τὴν Στερεάν. Ὅθεν ἀπέστειλε τὸν Κωλέττην νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάντην, ἀλλ' οὗτος ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Μουστάμπεη, ὅστις μετὰ τὴν νίκην ἐπροχώρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀμφισσαν. Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ Κωλέττη, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέστειλε πάραυτα τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν Γεώργιον Βάγιαν μὲ πεντακοσίους ἀνδρας νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀράχωβαν καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν τοῦ Μουστάμπεη. Μόλις δὲ οὗτοι κατέλαβον τὸ χωρίον, κατέφθασε καὶ ὁ Μουστάμπεης (18 Νοεμβρίου 1826). Μετὰ πεισματώδη καὶ φονικὴν μάχην κατέφθασε καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐκ Διστόμου, οἱ δὲ πολέμιοι τεθέντες μεταξύ δύο πυρῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ κατέλαβον λόφον τινα ἄνωθεν τοῦ χωρίου. Ἀλλ' ἐκεῖ περιεκυκλώθησαν στενῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀφ' οὗ δὲ πολλοὶ ἐφονεΐθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μουστάμπεης, ἄλλοι δὲ ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψῦχος, ἀπεφάσισαν οἱ ἐπιζῶντες νὰ φύγωσι κατὰ τὴν θιελλώδη νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Νοεμβρίου διὰ μέσον τῶν φαράγγων τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐπιπεσόντες ξιφῆρεις κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας, ἐκ τῶν ὁποίων 1300 μὲν ἐφονεύθησαν, 400 ἐξωγρήθησαν καὶ μόλις 300 ἤδυνήθησαν νὰ διαφύγωσι. Διὰ οὗς δὲ νέων νικῶν ἐν Τουρκοχωρίῳ καὶ ἐν Διστόμῳ ὁ Καραϊσκάκης ἠλευθέρωσε σχεδὸν πᾶσαν τὴν Στερεάν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις στενῶς πολιορκουμένη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ διέτρεχε κίνδυνον μέγαν ἐκ τῆς ἐλλειψῆς πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν.

Ὅθεν ὁ Καραϊσκάκης παραλαβὼν χιλίους ἄνδρας ἔσπευσε κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως πρὸς βοήθειαν αὐτῆς καὶ κατέλαβε τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς Κερατσίνιον, ὑπόθεν ἀπέκρουσε τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν Τούρκων. Ἐντὸς δ' ὀλίγου συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ περὶ τοὺς δεκακισχιλίους Ἕλληνας. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενε εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον, ἵνα ἐμποδίζων τὴν ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων ἐξαναγκάσῃ τὸν Κιουταχὴν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀγγλος ναύαρχος Κόχραν, εἰς ὃν ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἀρχιστρατηγία, ἐπέμενε νὰ γείνη ἡ ἐφοδος. Τοῦτο ὁ Καραϊσκάκης ἐθεώρει ἀσύνητον, ἀλλ' ὥφειλε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀνωτέραν διαταγὴν. Ἀπὸ τῆς προτεραιᾶς ὁ Καραϊσκάκης ἔκειτο πυρέσσων σφοδρῶς, εἶχε δὲ ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς πᾶσα συμπλοκή. Ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐστηρὰν διαταγὴν Κρητῆς τινες ἐν εὐθυμίᾳ διατελοῦντες συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς Τούρκους. Ἀφυπνισθεὶς ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μάχην ἱππεύει πάραυτα καὶ ἀρπάσας τοῦ παρατυχόντος τὴν σπάθην ἐξώρμησε κατὰ τῶν πολεμίων καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του κεκρυμμένος τις Τούρκος ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐπλήγωσε θανάσιμως εἰς τὸ ὑπογάστριον. Μόλις ἀναπνέων μετηνέχθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ ἀρχιστρατήγου Τσοῦρτζ. Ὁ Καραϊσκάκης κατενόησεν, ὅτι ὀλίγαι ὥραι ζωῆς τῷ ὑπολείπονται. Ὅθεν ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του καὶ ἔδωκε τὰς τελευταίας συμβουλὰς εἰς τοὺς τελευταίους συναγωνιστάς του. Περὶ τὴν πρωΐαν ἐξέπνευσε καὶ ἐτάφη ἐν Σαλαμῖνι ἐν τῷ μέσῳ τῶν κοπετῶν καὶ τῶν θρήνων τῇ 23 Ἀπριλίου 1826, ἐπέτειον ἑορτῇ τοῦ ὀνόματός του. Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξε θανάσιμον τραῦτα διὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀφῆκε δὲ μέγα πένθος καὶ κενὸν δυσαναπλήρωτον. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Τούρκοι ἔτρεμον αὐτὸν καὶ ἀπεκάλουν λέοντα.

48. Ἰωάννης Καποδίστριας (1776—1831).

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1776. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας καὶ ἔλαβεν ἀρίστην ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἐκτιμῶν τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Καποδίστριας προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ βαθμηδὸν προήγαγεν εἰς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν (1816). Ἡ δ' ἐν Τροιζῆνι Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸν

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Καποδίστριαν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος κατὰ πρότασιν τοῦ Κολοκοτρώνη (3 Ἀπριλίου 1827). Μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ὑπῆκουσεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος καὶ τῇ 8 Ἰανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον ἐν τῷ μέσῳ ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Αἴγινα, τὴν ἑδραν τῆς τότε κυβερνήσεως, καὶ ὀρκισθεὶς ἀνέλαβε τὸ βαρὺ καὶ δυσχερὲς ἔργον νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, εὖρε δὲ πανταχοῦ εἰρήπια, πενίαν καὶ ἀναρχίαν. Εἰργάσθη δὲ μετ' ἀκραιφνοῦς

φιλοπατρίας νὰ θεραπεύσῃ τὰ καταμαστιζόντα τὴν Ἑλλάδα δεινὰ. Ἀμέσως διοργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ μέρος μὲν αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, μέρος δὲ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπὸ τὸν Τσούρτζι, οἵτινες ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Συνέστησε δημοτικὰ καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὸ ὀρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ καὶ τὴν γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τίρυνθι. Ἰδρύσεν ἐθνικὴν τράπεζαν, εἰς τὴν ὅποιαν αὐτὸς ἐξ ἰδίων κατέθηκε τὰ πρῶτα κεφάλαια. Μισθὸν δὲν ᾔθελψε νὰ λάβῃ, ἀλλ' ἐξή λίαν ὀλιγαρχῶς, ὑπεθήκευσε δὲ καὶ τὰ ἐν Κερκύρα κτήματά του πρὸς ἀγορὰν σίτου ὑπὲρ τῶν πεινώντων. Οὕτω δ' ἐθήκε τὰς πρῶτας βάσεις τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως καὶ δικαίως ἐπεκλήθη πατὴρ τῆς πατρίδος καὶ προσεῖλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἢ αὐστηρὰ διοικήσεις πρὸς καταστολὴν τῆς ἀνρχίης καὶ ἢ ἐνώπιον τῶν νόμων καθιερωθεῖτα ἰσότης ἐξηρέθισε πολλοὺς τῶν ἰσχυόντων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀφ' οὗ τοσούτας θυσίας εἶχον ὑποστῆ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀπολαμβάνωσι καὶ ἰδιαιτέρᾳ τινι προνόμῳ. Οὕτω δ' εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τιμωρήσῃ τινὰς δι' ἀπειθείαν πρὸς τὴν κυβερνήσιν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Πετρόμπεης, τοῦ ὁποίου διέταξε καὶ τὴν φυλάκισιν. Ἐνεκ τούτου ἡ τῶν Μυρομιχαλαίων οἰκογένεια, ἥτις εἶχεν ὑποστῆ μεγίστας θυσίας εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἐξηρεθίσθη εἰς μέγαν βηθμόν. Δύο δὲ μὴ αὐτῆς, ὁ Κωνσταντῖνος Μυρομιχαλῆς, ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, καὶ ὁ Γεώργιος Μυρομιχαλῆς, υἱὸς αὐτοῦ, συνώμοσεν νὰ φονεύσωσι τὸν Κυβερνήτην. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 παραφυλάττοντες πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐν Νκυπλίῳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐφόνευταν αὐτόν, ἐν ᾧ εἰσῆρχετο κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς τὸν ναόν.

Τούτων ὁ μὲν Κωνσταντῖνος εὐθὺς συλληφθεὶς κατετρεπάχθη ὑπὸ τοῦ ἀφηνιάσαντος πλήθους, ὁ δὲ Γεώργιος κατορθώσας νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ συστάντος εἰδικοῦ δικαστηρίου εἰς τὸν διὰ τουφεκισμοῦ

Θάνατον. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδιστρίου ὑπῆρξεν ἡ μεγίστη
συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἥτις ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἀπώ-
λεσε τὸν ἀληθῆ ἑαυτῆς πατέρα καὶ κυδερήτην ! . .

Τ Ε Λ Ο Σ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

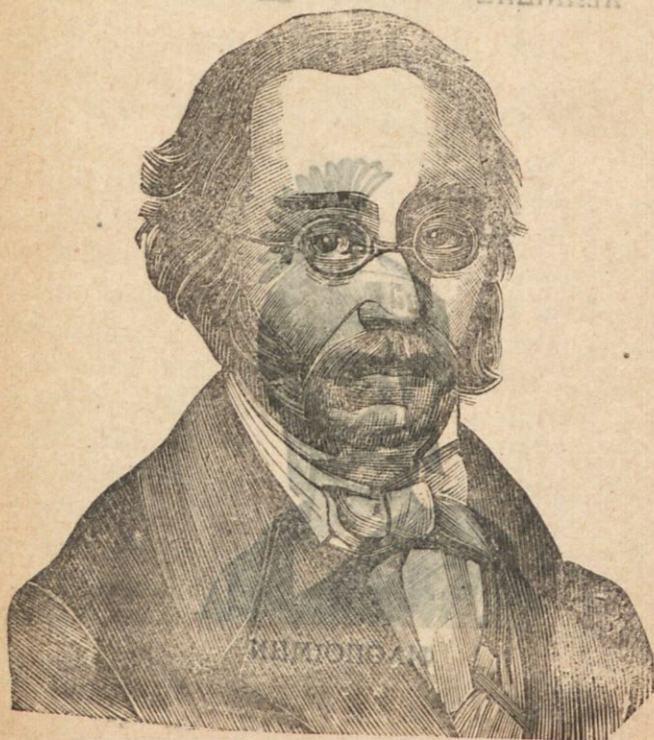
ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ

ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΣΗΔΑΙΒΑΔΗΣ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

ΜΕΛΙΤΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ Η ΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Βίοι ἐπεφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος

σελ.

1	Κόδρος (περὶ τὸ 1070 π. X.).	5
2	Λυκούργος ὁ νομοθέτης (περὶ τὸ 850 π. X.).	6
3	Ἀριστοδδημος (περὶ τὸ 740 π. X.).	11
4	Ἀριστομένης (περὶ τὸ 700 π. X.).	12
5	Σόλων ὁ νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν (639—559 π. X.).	14
6	Πεισίστρατος (605—527 π. X.).	18
7	Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων (περὶ τὸ 520 π. X.).	20
8	Μιλτιάδης (546—489).	21
9	Λεωνίδας (περὶ τὸ 527 — 480).	25
10	Θερμιστοκλῆς (523—458 π. X.).	28
11	Ἀριστείδης (περὶ τὸ 527—461 π. X.).	32
12	Παυσανίας.	35
13	Κίμων (504 — 449 π. X.).	38
14	Περικλῆς (493—427 π. X.).	41
15	Δημοσθένης ὁ στρατηγός.	44
16	Βρασίδας.	46
17	Ἀλκιβιάδης (450—404 π. X.).	48
18	Λύσανδρος.	51
19	Θρασύβουλος.	53
20	Σωκράτης (469 — 399 π. X.).	54
21	Κόνων.	56
22	Ξενοφῶν (443—353 π. X.).	57
23	Ἀγισίλαος (442—358 π. X.).	59
24	Πελοπίδας (419—364 π. X.).	61
25	Ἐπαμεινώνδας (418—362 π. X.).	63
26	Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας (382—336).	66

27	Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (356—323 π. X.).	68
28	Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ (384 — 322 π. X.).	72
29	Φωκίων (402—317 π. X.).	76
30	Πύρρος (319—272 π. X.).	78
31	Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης Ἀγίς καὶ Κλεομένης.	80
32	Φιλοποίμην (253 — 183 π. X.).	83

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος

33	Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792—1828 μ. X.).	87
34	Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος δ' Ε' (1745—1821).	89
35	Πέτρος Μαυρομιχάλης (1760—1848).	92
36	Ἀθανάσιος Διάκος (1788—1821).	94
37	Ὀδυσσεύς Ἀνδρουττος (1790—1825).	96
38	Ἰωάννης Δουβουνιώτης.	99
39	Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770—1843).	101
40	Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.	106
41	Μάρκος Βότσαρης (1790—1823).	108
42	Γρηγόριος Παπαφλέσσας (1788—1825).	110
43	Κωνσταντῖνος Κανάρης (1793—1877).	112
44	Κάζαρος Κουντουριώτης (1769—1852).	115
45	Ἀνδρέας Μιαούλης (1769—1835).	118
46	Ἀνδρέας Ζαΐμης (1791—1840).	122
47	Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782—1827).	124
48	Ἰωάννης Καποδίστριας (1776—1831).	128

ΕΙΚΟΝΕΣ

*Ομηρος 5. Λυκοῦργος 7. Ἀχιλλεύς 13. Σόλων 15. Ἀρ-
μόδιος καὶ Ἀριστογείτων 20. Μιλτιάδης 22. Λεωνίδα 27.
Θεμιστοκλῆς 28. Ἀριστείδης 33. Κίμων 38. Θησεῖον 39. Πε-
ρικλῆς 42. Ἀλκιβιάδης 49. Σωκράτης 54. Ξενοφῶν 58. Ἐπα-
μεινώνδας 64. Φίλιππος 67. Ἀλέξανδρος 69. Δημοσθένης 70.
Φωκίων 76. Πύρρος 79. Φιλοποίμην 85. Ἀπόλλων 86. Ἀλέ-
ξανδρος Ὑψηλάντης 87. Γρηγόριος ὁ Πατριάρχης 90. Πέτρος
Μαυρομιχάλης 92. Ἀθανάσιος Διακός 94. Λάμπρος Κατσώνης
96. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός 97. Ἰωάννης Δυοβουνιώτης 100.
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης 101. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος
107. Μάρκος Βύτσαρης 109. Γρηγόριος Παπαφλέσσας 111.
Κωνσταντῖνος Κανάρης 113. Λάζαρος Κουντουριώτης 115.
Ἀνδρέας Μιαούλης 119. Ἀνδρέας Ζαΐμης 123. Γεώργιος Κα-
ραϊσκάκης 125. Ἰωάννης Καποδίστριας 120. Ὅθων 130.

Ἀριθ. Πρωτ 10817.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1897.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

**ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ**

Πρὸς τὸν κ. Γ. Τσαγγρῆν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895 περὶ δι-
δακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Βα-
σιλικὸν Διάταγμα τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰ-
κειᾶς Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν εἰς τὰ
Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσαχτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν
γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα, αβίοι
Ἐπιφανῶν Ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος, τὸ κατὰ
τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῇ ἐν τοῖς δημοσίοις, δημοσυντηρή-
τοις καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ
τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1897—1898. Συμφώνως δὲ τῇ γνώμῃ τῆς ἐπι-
τροπείας ταύτης ὀρίζομεν τὴν τιμὴν αὐτοῦ δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ
τεσσαράκοντα (1,40).

Ὁ Ὑπουργὸς
ΔΘ. ΕΥΤΑΞΙΑΣ

Ὁ διεκπεραιωτὴς
Γ. Οἰκονομόπουλος

Ἐξεδόθησαν ὑπὸ Γεωργίου Τσαγρή πρῶην γυμνασιάρχου αἱ ἐξῆς ἱστορίαι συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ ἐγκριθεῖσαι ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

Α'. Διὰ τὰ γυμνάσια

- α') Ἱστορία τῶν Ῥωμαίων μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διὰ τὴν α' τάξιν 2,50
 β') Ἱστορία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ 1453 μετὰ τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς Δύσεως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα διὰ τὴν β' τάξιν 2,50
 γ') Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν γ' τάξιν 2,00
 δ') Ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν ᾗ ἐκτίθενται ἐκτενέστερον τὰ τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 διὰ τὴν δ' τάξιν 3,25

Β'. Διὰ τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα.

- 1) Ἐπιτομή τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ 70 εἰκόνων διὰ τὴν γ' τάξιν μετὰ δύο παραρτημάτων 2,25
 Ἑλληνικὴ ἱστορία μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης διὰ τὴν α' τάξιν 1,10
 Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ Φιλίππου βασιλέως τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων μετὰ τῶν σημαντικωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν β' τάξιν 1,10
 Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ τῶν σημαντικωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῆς νέας Εὐρώπης διὰ τὴν γ' τάξιν 1,20
 2) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τεσσαράκοντα πέντε εἰκόνων διὰ τὴν β' τάξιν 1,60
 3) Ἰερὰ ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης μετὰ τριάκοντα ἑξ εἰκόνων διὰ τὴν β' τάξιν 1,05
 4) Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ τεσσαράκοντα εἰκόνων διὰ τὴν α' τάξιν 1,40

Γ'. Διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ παρθεναγωγεῖα

- 1) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν γ' τάξιν 25
 2) Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν δ' τάξιν 28
 3) Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ἐν συνεχείᾳ) μετὰ εἰκόνων διὰ τὴν δ' τάξιν τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων 35
 4) Ἱστορία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τοῦ δουλεύσαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ ἑξομῆκοντα εἰκόνων διὰ τὴν ε' τάξιν τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων 42

